

**I. ACCESUL LA JUSTIȚIE ȘI PROTECȚIA
PROFESIEI DE AVOCAT**

P. 3 Despre onorarii minimale, concurență și profesia
de avocat... (I) – *av. drd. Janos Szekely*

P. 9 Despre onorarii minimale, concurență și profesia de avocat... (II) – *av. drd. Janos Szekely*

P. 17 Accesul la justiție – *av. dr. Ion Turculeanu*

P. 21 Bariere lingvistice ale accesului la justiție – *av. Nicchi Anca Andreea, av. Kecseti Krisztina, av. Szabo Andreea Iulia,
av dr. Szabo Alina, av. Szekely Csaba, av. Vasas Eniko*

P. 29 Efectivitatea accesului la justiție al persoanei juridice, din perspectiva asistenței judiciare – *av. dr. Ioan Chelaru*

P. 34 Accesul la justiție. Asistența judiciară (gratuită) prin avocat – *av. dr. Petruț Ciobanu*

P. 38 Quo vadis CEDO? – *av. Monica Livescu, av. Mădălina Boncan*

P. 51 Dreptul la apărare vs. folosirea ca mijloace de probă a înscrisurilor clasificate – *av. Petre Matei, Ioan-Andrei Stoian*

II. DEONTOLOGIA PROFESIONALĂ - BAROMETRU AL INTEGRITĂȚII ÎN PROFESIA DE AVOCAT

P. 54 Deontologia profesiei de avocat. Diversitate sau uniformitate? Este nevoie de reguli deontologice aspiraționale
pentru a reface unitatea profesiei de avocat? – *av. dr. Gheorghe Florea*

P. 61 Rezoluție privind principiile de integritate în activitățile desfășurate de avocați în profesii compatibile cu profesia
de avocat și în conclucrările interprofesionale pentru furnizarea de servicii profesionale integrate – *Uniunea
Națională a Barourilor din România, Congresul avocaților – București – 6-7 iunie 2015*

DESPRE ONORARIILE MINIMALE, CONCURENȚĂ ȘI PROFESIA DE AVOCAT... (I)

av. drd. Janos Szekely
Baroul Satu Mare

I. Datele problemei

1. Proiectul de lege PL-x nr. 555/2015¹, privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, aflat în dezbaterile Camerei Deputaților, a generat multiple controverse. Camerele de rezonanță ale mass media (și politicului) au ales să amplifice cele privind presupusa ”super-imunitate”, care ar fi conferită asupra avocaților prin adoptarea proiectului. Un alt element al acestuia, poate mai semnificativ pentru avocați, constituit de amendamentele² propuse de către domnul deputat Ioan Dîrzu³, care ar deschide calea reinstaurării unor onorarii minimale prin modificarea art. 31 și art. 66 din Legea nr. 51/1995, au căpătat mult mai puțină atenție. Mai bine zis, au căpătat doar suficientă atenție, încât să ofere un prilej suplimentar pentru denigrarea profesiei de avocat și pentru răspândirea repetată a unor idei preconcepute în sfera discursului public.

2. Prin luarea de poziție a Consiliului Concurenței cu privire la aceste amendamente, preluată în presa electronică⁴ și atribuită personal președintelui Consiliului (domnul Bogdan Chiritoiu⁵), care încă nu a fost publicată în scris în locația destinată unor astfel de puncte de vedere⁶, s-a arătat că instituirea unor onorarii minimale nu ar fi acceptabilă din punct de vedere concurențial și ar constitui o întoarcere la reglementarea din anul 2004. În opinia Consiliului: *“ar reprezenta un regres în ceea ce privește modul*

de reglementare și de exercitare a profesiei de avocat în România”; *“(...) avocații nou intrați pe piață nu pot practica onorarii mai mici decât limita minimă stabilită, în scopul atragerii de clienți și câștigării astfel a unei poziții în piață”* și *“nu în ultimul rând consumatorul este dezavantajat, neputând beneficia de onorarii mai mici decât cele fixate, fiind astfel obligat să plătească niveluri de preț stabilite arbitrar și care nu sunt rezultatul interacțiunii dintre cerere și ofertă”*.

3. Consiliul Concurenței pare consecvent în opoziția sa față de reglementările care instituie onorarii minimale. Încă din anul 2004 a impus modificarea legislației privind exercitarea profesiei de arhitect⁷, și a Legii nr. 51/1995⁸, în vederea eliminării onorariilor minimale, sub pretextul armonizării⁹ normelor române la practicile promovate de Comisia Europeană. ”Succesele” înregistrate în demersurile împotriva onorariilor minimale existente în rândul avocaților, experților contabili, arhitecților, inginerilor geodezi și medicilor veterinari nu au fost însă repetate în cazul profesiilor de notar public și de executor judecătoresc, așa cum recunoaște într-un studiu chiar președintele Consiliului¹⁰, în pofida faptului că aceste profesii, din punct de vedere concurențial, trebuie considerate profesii libere, inclusiv potrivit jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene¹¹.

⁷ Disponibil la http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/id5542/stiri_151.pdf

⁸ A se vedea art. I, pct. 55 din Legea nr. 255/2004 prin care a fost abrogat art. 63 lit. e) din Legea nr. 51/1995. Abrogarea a avut ca urmare și abrogarea art. 94 din Statutul profesiei de avocat. Ultima listă de onorarii minime a fost adoptată prin Decizia nr. 3564/27.03.1999.

⁹ Mihai Berinde: În așteptarea raportului de țară – Capitolul 6. “Politica în domeniul concurenței”. Progrese. Sarcini realizate. Probleme prioritare. pp. 1, 8-11.

¹⁰ Bogdan Chiritoiu, Nicoleta Crișan: Profesiile liberale și mediul concurențial din România. Revista română de concurență. 2/2013. pp. 10, 12.

¹¹ Idem

¹ Disponibil la http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?idp=15046

² Disponibil la http://www.cdep.ro/comisii/juridica/pdf/2016/rs555_15.pdf

³ Disponibil la <http://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015.mp?idm=102&cam=2&leg=2012>

⁴ Disponibil la <http://www.mediafax.ro/politic/consiliul-concurentei-doreste-eliminarea-tarifelor-minime-pentru-avocati-15329512>

⁵ Disponibil la <http://www.consiliulconcurentei.ro/ro/despre-noi/membri/cv-bogdan-chiritoiu.html>

⁶ Disponibil la <http://www.consiliulconcurentei.ro/ro/documente-oficiale/concurenta/avize-si-pdv.html>

4. Notarii publici, prin prevederile art. 8 din Ordinul Ministerului Justiției nr. 46/C/2011¹² sunt obligați sub sancțiunile prevăzute pentru abateri disciplinare, să stabilească și să încaseze cel puțin onorariile minimale stabilite. Aceste onorarii, și metoda de determinare a lor, au fost reglementate cu luarea în considerare a Hotărârii Consiliului Uniunii Naționale a Notarilor Publici (în continuare: UNNP) nr. 222 din 3 septembrie 2010 pentru aprobarea proiectului Normelor privind tarifele de onorarii ale notarilor publici, modificată și completată prin hotărârile Consiliului UNNP nr. 261/13.10.2010 și 317/29.11.2010., deci, în urma consultării unei asociații profesionale cu activitate în domeniul profesiilor liberale. Onorariile minimale impuse executorilor judecătorești sunt stabilite prin Ordinul Ministerului Justiției nr. 2550/C/2006¹³. La emiterea Ordinului, ministerul de resort a luat în considerare solicitarea Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești (în continuare: UNEJ), care prin Adresa nr. 1.286/2006 a propus actualizarea limitelor pentru onorariile executorilor.

II. Problema

5. În lumina celor arătate mai sus, fundamentarea logică invocată de Consiliul Concurenței pentru opoziția vocală față de instituirea unor onorarii minimale pentru avocați pare compromisă în mai multe locuri:

– normele enunțate, prin care se stabilesc onorarii minimale obligatorii consistente raportat la valoarea actelor îndeplinite de către notarii publici și executorii judecătorești se situează în timp *în urma suprimării onorariilor avocațiale minimale*;

– aceste onorarii minimale *au fost stabilite cu considerarea poziției unor organizații profesionale*, deci nu pot fi mai puțin “arbitrare” sau dezavantajoase pentru justițiabil decât cele care s-ar stabili, potrivit amendamentelor propuse, de către Uniunea Națională a Barourilor din România;

– atât pentru profesia de notar public, cât și pentru cea de executor judecătoresc *a existat un regim de*

¹² Ordinul nr. 46/C/2011 al Ministerului Justiției pentru aprobarea Normelor privind tarifele de onorarii pentru serviciile prestate de notarii publici (modificat și completat). Publicat în Monitorul Oficial nr. 133/22.02.2011.

¹³ Ordinul Ministerului Justiției nr. 2550/C/2006, privind aprobarea onorariilor minimale și maximale pentru serviciile prestate de executorii judecătorești (modificat și completat). Publicat în Monitorul Oficial nr. 936/20.11.2006.

*onorarii minimale obligatorii în vigoare*¹⁴ inclusiv la data aderării României la Uniunea Europeană;

– un asemenea regim *există în vigoare și în prezent* pentru aceste profesii;

– Consiliul Concurenței *tolerează existența acestor reglementări presupus anti-concurențiale* fără luări de poziție comparabile în vehemență cu cele formulate împotriva amendamentului propus de domnul deputat Dîrzu.

6. Această stare de fapt naște un șir de întrebări, dintre care unele privesc esența activității avocatului, rolul acestuia în societate și în statul de drept. Aceste întrebări se pot rezuma la următoarele:

A. În ce constau diferențele specifice, relevante din punct de vedere concurențial, între profesiile de notar public și executor judecătoresc pe de o parte și profesia de avocat pe de altă parte, care pot justifica existența onorariilor minimale în cazul primelor două și exclud în același timp această posibilitate pentru cea din urmă?

B. Care argumente ar justifica existența unor onorarii minimale (în special în forma unor onorarii minimale de recomandare) în cazul profesiei de avocat?

C. Care este practica relevantă în dreptul comparat, în privința onorariilor minimale pentru avocați, în alte state ale Uniunii Europene?

A.

7. Căutând răspunsul la prima întrebare, lesne se observă că profesiile de executor judecătoresc și notar public prestează, printre altele, și unele servicii cu caracter de autoritate publică. Profesia de avocat în schimb, în reglementarea actuală, nu dispune de astfel de domenii de activitate. Însă, așa cum Bogdan Chirîțoiu și Nicoleta Crișan conclud în temeiul practicii CJUE în cauza C-50/08 (Comisia Europeană v. Franța)¹⁵, faptul că unele servicii au acest caracter nu justifică scutirea profesioniștilor care le prestează de sub exigențele concurențiale de drept comun, atâta timp cât prestează și servicii care nu au acest caracter privilegiat.

8. Această jurisprudență a fost confirmată foarte recent de CJUE în Hotărârea¹⁶ din data de 10 septembrie 2015 dată cauza C-151/14 (Comisia Europeană v. Letonia) în care s-a stabilit că fixarea

¹⁴ Pentru reglementarea aplicabilă executorilor judecătorești a se vedea nota [12] supra, iar pentru notarii publici Ordinul Ministrului Justiției nr. 943/C/2005, publicat în Monitorul oficial nr. 263/19.04.2007.

¹⁵ Bogdan Chirîțoiu, Nicoleta Crișan: op. cit. pp. 11-12.

¹⁶ Disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:62014CJ0151&from=EN>

onorariilor notariale prin lege nu înlătură caracterul concurențial al unei profesii libere, și că activitatea notarială trebuie considerată ca fiind exercitată în condiții de concurență (punctele 50 și 51 din hotărârea Curții) în pofida existenței unor onorarii stabilite prin acte normative. Argumentele Curții pot fi aplicate *mutatis mutandis* și profesiei de avocat, și duc la concluzia că *pot exista și alte forme de concurență, decât cea care se manifestă prin stabilirea unor onorarii cât mai mici, cu prețul amenințării calității serviciului prestat, sau periclitării siguranței existențiale a avocatului pe termen lung, pentru a-și păstra o participare în piață.*

9. Un alt aspect de sesizat, este că profesiile de notar public și de executor judecătoresc, spre deosebire de profesia de avocat, dispun de un monopol legal extins asupra multor activități atribuite în mod exclusiv în competența lor, fără a exista o suprapunere semnificativă de atribuții cu alte profesii juridice. Aceste monopoluri sunt garantate pe de o parte printr-un regim juridic ce lovește actele specifice acestor profesii cu nulitate absolută ori de câte ori sunt îndeplinite de persoane fără calitatea cerută, iar pe de altă parte de instituțiile abilitate ale statului care reprimă în mod eficient încercările de exercitare fără drept a acestor profesii. În schimb, în cazul profesiei de avocat, în afară, poate, de activitatea de asistare a suspectului sau inculpatului persoană fizică pe parcursul procesului penal¹⁷ și de exercitarea activității de curator special în procesul civil¹⁸, nu există vreun domeniu de activitate, care ar fi rezervat exclusiv avocaților. Mai mult, fenomenul exercitării fără drept a profesiei de avocat în formă organizată, ale cărui începuturi datează la aceeași perioadă ca și suprimarea onorariilor minimale, a demonstrat inabilitatea autorităților de a garanta pentru avocat exclusivitatea domeniului de activitate¹⁹ stabilit prin lege.

10. Dispariția domeniilor de activitate avocațială care ar fi constituit un monopol legal oricât de restrâns

¹⁷ A se vedea Decizia nr. XXVII din data de 16 aprilie 2007 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, de soluționare a unui recurs în interesul legii, publicată în Monitorul Oficial nr. 772/14.11.2007.

¹⁸ A se vedea prevederile art. 58 alin. (3) din Noul Cod de procedură civilă (Legea nr. 134/2010 republicată în Monitorul Oficial nr. 247/10.04.2015.)

¹⁹ Exercițarea fără drept a profesiei de avocat, în formă organizată, un fenomen care a luat amploare în ultimul deceniu, a fost arătată ca fiind contrară prevederilor art. 348 din Codul penal în vigoare, numai recent, prin Decizia nr. 15/2015 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, dată în recurs în interesul legii, publicată în Monitorul Oficial nr. 816/03.11.2015.

pentru profesie este un fenomen relativ neașteptat. *Medierea și activitățile fiduciare* au apărut pentru prima oară în legislația română ca activități avocațiale exclusive²⁰, introduse prin actul normativ care a abrogat instituția onorariilor minimale (Legea nr. 255/2004). La momentul respectiv nu se putea prevedea că după doi ani activitatea de mediere urma să fie reglementată printr-o lege specială²¹, și deschisă inclusiv persoanelor fără studii juridice, iar avocații obligați să parcurgă etape de pregătire profesională costisitoare pentru a fi primiți în rândul “noilor” mediatori; sau că activitățile fiduciare vor fi împărțite cu notarii publici, și numeroase alte entități, prin efectul Noului Cod civil²².

11. *Redactarea de înscrisuri*, activitate specific avocațială din perspectivă istorică, și care a fost rezervată²³ în mod expres și în favoarea avocaților la prima reglementare modernă a profesiei de notar public în România, a fost atribuită, în cazul actelor care se încheie în formă autentică sub sancțiunea nulității absolute, exclusiv notarilor publici, prin modificările aduse art. 45 din Legea nr. 36/1995²⁴. Mai mult, textul expres care prevedea că notarii autentifică acte redactate de avocați dintre cele pentru care forma autentică nu este prevăzută *ad validitatem*, a fost și el înlăturat²⁵ prin modificarea art. 8 lit. b) din Legea nr. 36/1995.

12. *Asistența juridică* ca domeniu de activitate, este împărțită între avocați și consilieri juridici²⁶, iar reglementarea celor din urmă, ca o profesie liberă propriu zisă, se află în curs²⁷ de dezvoltare. *Activitatea*

²⁰ A se vedea textul art. 3 alin. (1) lit. f, g) și h) din Legea nr. 51/1995 așa cum a fost modificată de art. I. pct. 3. din Legea nr. 255/2004.

²¹ Legea nr. 192/2006 publicată în Monitorul Oficial nr. 441/22.05.2006.

²² A se vedea art. 776 alin. (2) din Codul civil (Legea nr. 287/2009 republicată în Monitorul Oficial nr. 409/10.06.2011.).

²³ A se vedea textul art. 22 alin. (4) din Decretul nr. 79/1950 pentru organizarea Notariatului de Stat, publicat în Buletinul Oficial nr. 31/31.03.1950.

²⁴ Art. 45, din Legea nr. 36/1995 republicată în Monitorul Oficial nr. 444/18.06.2014., așa cum a fost modificat ca urmare a prevederilor art. I. pct. 60 din Legea nr. 77/2012, publicată în Monitorul Oficial nr. 386/08.06.2012.

²⁵ A se vedea prevederile art. 45 alin. (1) din Legea nr. 36/1995 așa cum au fost modificate ca urmare a prevederilor art. I. pct. 6 din Legea nr. 77/2012.

²⁶ A se vedea art. 4 din Legea nr. 514/2003 publicată în Monitorul Oficial nr. 867/05.12.2003.

²⁷ Disponibil la <https://www.juridice.ro/416155/propunere-legislativa-privind-profesia-de-consilier-juridic.html>

de reprezentare în fața instanțelor de judecată poate fi prestată legal pe lângă avocați și consilieri juridici, de către mandatarii părților, pe baza unei procuri speciale, chiar dacă potrivit textului (mort) al legii, nu le este permisă punerea de concluzii. *Activitatea de consultanță juridică* este exercitată legal pe lângă avocați și consilierii juridici, de către notarii publici²⁸, experții contabili²⁹, auditorii financiari³⁰ respectiv consultanții fiscali³¹.

13. În acest context concurența pe piața serviciilor avocațiale este suficient de aprigă, incluzând nu numai concurența intra-profesională dar și cea interprofesională, domeniile exclusive de activitate rezervate odinioară avocaților prin lege, sau exercitate în mod tradițional de către avocați, fiind astăzi atribuite către numeroase alte profesii prin voința legiuitorului.

14. Mai mult: în timp ce apelarea la serviciile unui notar public sau executor judecătoresc este impusă de lege pentru îndeplinirea valabilă a unor acte (într-un număr care se află în continuă creștere de la intrarea în vigoare a Noului Cod civil), cooperarea exclusivă a unui avocat nu este indispensabilă pentru îndeplinirea oricăror acte juridice civile. Singura încercare în acest sens a legiuitorului, aceea de a impune reprezentarea obligatorie prin avocat la exercitarea recursului în cadrul procesului civil, ca o condiție de exercitare a acestei căi de atac extraordinare, a fost curmată de intervenția Curții Constituționale³², care a considerat că noua instituție (una obișnuită în alte legislații europene) aduce atingere liberului acces la justiție.

15. Curtea, invocând carențele Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 51/2008³³, care împiedică accesul celor cu venituri sub 300 lei (!) pe membru de familie la ajutorul public judiciar deplin, a statuat că datorită acestor insuficiențe (sic!) reprezentarea obligatorie prin avocat la exercitarea recursului este

neconstituțională. În motivarea deciziei instanța de contencios constituțional a evitat, pe cât posibil, să observe ”elefantul din cameră”, motivând, prin formule contorsionate³⁴, că taxele judiciare de timbru, indiferent de quantum, nu pot constitui niciodată un obstacol la accesul liber la justiție, spre deosebire de obligativitatea reprezentării prin avocat, care în contextul actual trebuie neapărat declarat neconstituțional. ”Elefantul” ignorat este că taxele judiciare de timbru opresive, care se ridică în anumite situații, la chiar și 20% din valoarea pretenției, instituite prin Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 80/2013³⁵

³⁴ A se vedea punctul 41. din Decizia nr. 462 din 17 septembrie 2014 a Curții Constituționale spre exemplu: ”41. Având în vedere cele de mai sus, Curtea reține că acordarea ajutorului public judiciar se referă la persoane care nu pot face față din punct de vedere financiar cheltuielilor ocazionate de desfășurarea procedurilor judiciare și ale căror venituri se încadrează în limitele de venit prevăzute de Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 51/2008. Prin urmare, este evident că ajutorul public judiciar vizează «persoane aflate în dificultate materială» și se acordă «numai în acele situații în care cheltuielile certe sau previzibile periclitează întreținerea solicitantului și a persoanelor aflate în întreținerea sa. Situația materială se apreciază în raport cu sursele de venit ale solicitantului și ale membrilor familiei, precum și cu obligațiile periodice pe care aceștia le au» (a se vedea, în acest sens, nota de fundamentare a Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 51/2008). Așadar, Curtea constată că ajutorul public judiciar privește o categorie redusă de cetățeni, având în vedere și faptul că, pe lângă limitele de venit stabilite, se poate beneficia de acest ajutor numai într-o anumită limită în cursul unui an, limită ce se referă la toate formele de ajutor public judiciar, și nu doar la asistența juridică prin avocat necesară pentru îndeplinirea condiției de admisibilitate a recursului. Or, obligativitatea reprezentării și asistării prin avocat în etapa procesuală a recursului se răsfrânge asupra tuturor cetățenilor, chiar și asupra celor ale căror limite de venit nu se încadrează în prevederile ordonanței de urgență și care nu dispun întotdeauna de mijloace materiale pentru a plăti un avocat. Astfel, ajutorul public judiciar nu își găsește incidența și aplicarea în privința cvasi-majorității cetățenilor, ceea ce echivalează cu reducerea corespunzătoare a patrimoniului lor, fără ca această reducere să reprezinte contravaloarea unui serviciu prestat de autoritățile statului. De aceea, ajutorul public judiciar nu poate fi considerat un remediu judiciar capabil să asigure accesul tuturor cetățenilor la calea de atac a recursului. În consecință, ținând cont de cele arătate, Curtea constată că ajutorul public judiciar nu este un instrument apt să surmonteze și să corecteze inechitățile de fapt care pot apărea în urma aplicării textelor legale criticate, din moment ce calea de atac a recursului se încheie definitiv pentru acești justițiabili.”

³⁵ A se vedea spre exemplu prevederile referitoare la acțiunile posesorii, din art. 4 al Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 80/2013 publicată în Monitorul Oficial nr. 392/29.06.2013.

²⁸ A se vedea art. 2 din Legea nr. 36/1995.

²⁹ A se vedea art. 6 din Ordonanța Guvernului nr. 65/1994, republicată în Monitorul Oficial nr. 13/08.01.2008.

³⁰ A se vedea art. 3 din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 75/1999 republicată în Monitorul Oficial nr. 598/22.08.2003.

³¹ A se vedea art. 3 din Ordonanța Guvernului nr. 71/2001 publicată în Monitorul Oficial nr. 538/01.09.2001.

³² Decizia nr. 462 din 17 septembrie 2014 a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial nr. 775/24.10.2014. A se vedea, pentru repetarea și extinderea argumentației inițiale, și Decizia nr. 485 din 23 iunie 2015 a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial nr. 539/20.07.2015.

³³ A se vedea art. 8 alin. (1) din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 51/2008 publicată în Monitorul Oficial nr. 327/25.04.2008.

constituie, împreună cu regimul desuet al ajutorului public judiciar, impedimente mult mai importante pentru accesul la justiție decât reprezentarea obligatorie prin avocat, constituționalitatea lor fiind mult mai îndoielnică.

16. În altă ordine de idei, așa-numitul “impediment” față de accesul liber la justiție în forma reprezentării obligatorii prin avocat, își găsește corespondentul în impedimente similare, care împiedică exercitarea liberă a dreptului de proprietate, prin impunerea formei autentice pentru numeroase acte juridice, și care “încurajează” încheierea altora în această formă. Totuși, din discursul public actual, nu se pare, că aceste din urmă impedimente ar fi considerate îndeosebi injuste, prin comparație cu *singura* prevedere din procesul civil, care impunea reprezentarea obligatorie prin avocat. Această stare de fapt relevă, mai bine decât oricare alta, o ostilitate față de avocat, adânc înrădăcinată, care iese la suprafață ori de câte ori este necesară împiedicarea unei măsuri legislative care ar rezulta într-un avantaj, nu neapărat de ordin pecuniar, pentru profesia de avocat.

17. Din perspectiva numărului de profesioniști activi în profesiile juridice liberale la care se aplică onorarii minimale, putem observa că Tabloul executorilor judecătorești³⁶ pe anul 2015 cuprindea un număr de 875 persoane iar Tabloul notarilor publici pe același an un număr de 2455 de persoane³⁷. Numărul avocaților înscriși în Tabloul avocaților cu drept de exercitare a profesiei, conform bazei de date³⁸ menținută de Uniunea Națională a Barourilor din România (în continuare: UNBR) stă în acest moment la aproximativ³⁹ 23.168 (luând în considerare atât avocații definitivii, cât și cei stagiați). Deci, pentru fiecare executor judecătoresc în România își desfășoară activitatea câte 26 de avocați, iar pentru fiecare notar public, câte 9 avocați.

18. În schimb, numărul persoanelor admise în profesia de avocat în calitate de avocat stagiar, la ultimul examen de admitere (sesiunea septembrie 2015), a fost de 578 dintr-un număr total de 3974⁴⁰ candidați (2,55% din numărul avocaților înscriși în

tablou, fără lua în calcul cei admiși la acest ultim examen), în timp ce în cazul notarilor publici numărul total de locuri disponibile⁴¹ pentru notarii stagiați la concursul de admitere din sesiunea septembrie 2015 a fost de numai 44⁴² (adică de 1,78% din numărul notarilor înscriși în tabloul la începutul anului), raportat la un număr total⁴³ de doar 329 candidați. În rândul executorilor judecătorești stagiați, au fost admiși în profesie, în sesiunea noiembrie 2015, 10 persoane⁴⁴, adică 1,14% din numărul executorilor înscriși în tablou, cu un număr total de 80 de candidați participând la examen. *Se observă, deci, că din perspectiva examenului de admitere, profesia de avocat respectă exigențele concurențiale atât în ceea ce privește numărul participanților, cât și a persoanelor admise.*

19. Caracterul concurențial al profesiei de avocat se manifestă, de la începutul carierei fiecărui confrate: UNBR este obligat prin lege⁴⁵ să organizeze cel puțin un examen de admitere anual. Cei care dobândesc acces în profesie prin promovarea acestuia, împreună cu sute de alți confrăți, nu beneficiază de garanția accederii pe un “post” predeterminat, sau care se va determina, prin act administrativ, pe criterii limitative teritoriale și/sau pe baza unui *numerus clausus*, în așa fel încât să fie feriți de concurență, cum se întâmplă în cazul altor profesii analizate. Competiția profesională este o realitate zilnică pentru fiecare avocat, la care nu trebuie reamintit prin luări de poziție gratuite, cu iz de superioritate morală, ca cele exprimate de Consiliul Concurenței.

20. Considerând situația existentă în unele state de referință ale Uniunii Europene, se poate observa că numărul avocaților în anul 2014 (ultimul an pentru care Consiliul Barourilor Europene dispune de statistici⁴⁶ complete), raportat la fiecare 100.000 de locuitori⁴⁷ a fost de 67,92 în Austria, de 87,92 în Franța

⁴¹ Redăm aici numărul locurilor disponibile și nu a persoanelor admise, fiindcă, spre deosebire de exigențele transparenței urmărite de către Institutul Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților în organizarea examenului de admitere, date centralizate nu sunt disponibile în ceea ce privește examenul de admitere în profesia de notar public.

⁴² Disponibil la <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/AnuntSiteIntrareStagiu2015.pdf>

⁴³ Listele cuprinzând mediile acordate de Comisia de examinare Camera Notarilor Publici Alba Iulia, Bacău, Brașov, București, Cluj Constanța, Craiova, Galați, Iași, Oradea, Pitești, Ploiești, Suceava, Mureș, Timișoara.

⁴⁴ Disponibil la http://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/TABEL-REZULTATE-FINALE_stagiari.pdf

⁴⁵ A se vedea art. 17 alin. (1) din Legea nr. 51/1995.

⁴⁶ Disponibil la https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/2014_Table_of_Lawyer1_1421140715.pdf

⁴⁷ Populația fiecărei țări pentru anul 2014 a fost determinat cu utilizarea bazei de date a Băncii Mondiale, accesibil aici.

³⁶ Tabloul a fost publicat în Monitorul oficial al României Partea I. nr. 319/11.05.2015.

³⁷ Tabloul a fost publicat în Monitorul oficial al României Partea I. nr. 265bis/21.04.2015.

³⁸ Disponibil la <https://www.ifep.ro/Justice/Lawyers/LawyersPanel.aspx>

³⁹ Baza de date ifep.ro se află încă în curs de dezvoltare, așa cum se specifică în cuprinsul acestuia

⁴⁰ Disponibil la <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/StagiariCentralizatorSortNota.pdf>

(eternă sursă de inspirație), de 202,15 în Germania, de 310,17 în Spania⁴⁸, de 103,68 în Olanda, de 170,10 în Bulgaria și de 126,54 în Ungaria. Prin comparație numărul avocaților în România în anul 2015⁴⁹, raportat la populația rezidentă⁵⁰ a fost de 119,69, un număr care pare să se încadreze în câmpul normal de densitate pentru această profesie în spațiul european.

21. Produsul intern brut pe cap de locuitor (exprimat în USD, conform statisticilor Băncii Mondiale⁵¹) în anul 2014 însă a fost de \$51.122 în Austria, de \$42.725 în Franța, de \$47.773 în Germania, de \$29.721 în Spania, de \$52.138 în Olanda, de \$7.851 în Bulgaria și de \$14.026 în Ungaria. În schimb, produsul intern brut al României pe cap de locuitor în anul 2014 (ultimul an pentru care Banca Mondială deține date) a fost de \$10.000. *Se poate observa, deci, că profesia de avocat din România nu se bucură de un statut privilegiat din punct de vedere concurențial, nici în ceea ce privește numărul profesioniștilor, nici raportat la capacitățile economice ale populației.* La această constatare mai trebuie adăugate numeroasele domenii exclusive de activitate de care beneficiază confrății din țările de referință, ca spre exemplu reprezentarea obligatorie prin avocat în fața instanțelor de judecată sau la încheierea anumitor acte juridice, care în România lipsesc cu desăvârșire.

22. În ultimul rând, putem indica drept factor ce diferențiază profesia de avocat față de cele de notar public și de executor judecătoresc forma de organizare.

23. "Privatizarea" avocaturii⁵² în anul 1995 a rezultat atât în încetarea "îndrumării și controlului" administrativ⁵³ exercitat de Ministerul Justiției, dar și în desființarea oricărei legături benefice profesiei cu administrația centrală. Avocații au fost aruncați în noua realitate concurențială, care pentru ei nu a constituit o noutate absolută, fără orice tranziție. În schimb profesia de notar, în paralel cu propria sa ieșire de sub

⁴⁸ Pentru calcul a fost utilizat numărul avocaților activi, acesta fiind aproape egal cu numărul celor inactivi, în cazul Spaniei ambele date fiind colectate de către CCBE.

⁴⁹ Disponibil la https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/2015_Table_of_Lawyer1_1433140834.pdf

⁵⁰ Populația rezidentă pentru efectuarea calculului este considerată ca fiind de 19.870.647 persoane, ultimele date disponibile pentru anul 2015 în baza de date Tempo Online a Institutului Național de Statistică

⁵¹ Disponibil la <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

⁵² Aceasta a avut loc prin desființarea subită a foștilor birouri colective, fără asigurarea unei perioade suficiente de tranziție, sau a unor atribuții profesionale exclusive generatoare de venituri, care să permită adaptarea multor avocați la noile realități.

⁵³ Acest tip de control administrativ a fost instituit prin art. 3 al Decretului nr. 39/13.02.1950 (publicat în Buletinul Oficial nr. 11/14.02.1950).

tutela⁵⁴ ministerului de resort, ca rezultat al naturii sale hibride, de exponent al autorității publice și de profesie liberă, a fost reglementată cu păstrarea atribuțiilor administrației centrale în multiple domenii, inclusiv controlul și limitarea accesului în profesie. Acest model normativ, adaptat la un nivel de control și supraveghere mai accentuat⁵⁵, a fost utilizat și în cazul profesiei de executor judecătoresc, care se bucură de asemenea de o natură hibridă.

24. *Se poate deci concluziona, că dintre cele trei profesii juridice analizate, așa-zis liberale, singura care este organizată fără a beneficia de umbrela protectoare a puterii statale exercitată asupra raporturilor sale concurențiale intraprofesionale și interprofesionale este profesia de avocat.*

25. Răspunzând deci, la întrebarea notată cu A. putem arăta că într-adevăr există o diferență relevantă din punct de vedere concurențial între profesia de avocat și cele de notar public și executor judecătoresc. Aceasta constă în natura de profesie liberă prin excelență, care expune avocații la rigorile concurenței pe o piață dens populată, dacă luăm în considerare și capacitățile economice ale populației, pe care accesul nu este limitat prin impedimente de ordin teritorial sau prin restrângerea artificială a numărului de posturi disponibile; o profesie în care sunt admise anual multe sute, și nu câteva zeci, de persoane, din mii și nu sute de candidați, care nu se bucură nici de monopoluri legale generoase instituite prin lege, nici de protecția autorităților, care însoțește exercițiul autorității publice.

26. În lumina celor de mai sus, poziția Consiliului Concurenței expusă în raport cu amendamentele formulate la proiectul de modificare a Legii nr. 51/1995 ar putea fi întemeiată exclusiv pe raționamentul adagiului "quod licet Iovi, non licet bovi". Atâta timp cât în cazul unor profesii liberale mai puțin concurențiale decât cea de avocat, se admite existența unui regim de onorarii minimale, orice opoziție la adresa unor inițiative similare în rândul avocaților pare discriminatorie.

27. Răspunsurile date la întrebările notate cu B. și C., care vor fi expuse în partea a doua a acestei lucrări, vor întări această concluzie, căci în cele ce urmează vom dovedi nu numai că existența unor onorarii minimale este imperios necesară pentru ocrotirea intereselor justițiabililor în fața puterii discreționare, conferită de legiuitor asupra instanței de judecată, pentru reducerea onorariilor avocațiale, dar și că regimuri de onorarii minimale avocațiale propriu zise și de recomandare sunt des întâlnite în alte state ale Uniunii Europene.

⁵⁴ A se vedea art. 20 alin. (1) din Decretul nr. 79/1950.

⁵⁵ A se vedea art. 4 din Legea nr. 188/2000 privind executorii judecătorești republicată în Monitorul Oficial nr. 738/20.10.2011.

DESPRE ONORARIILE MINIMALE, CONCURENȚĂ ȘI PROFESIA DE AVOCAT... (II)

av. drd. Janos Szekely
Baroul Satu Mare

28. În prima parte a prezentei lucrări¹ am adus argumente în susținerea poziției noastre potrivit căreia opoziția Consiliului Concurenței față de instituirea unor onorarii avocațiale minimale este neîntemeiată, răspunzând astfel la întrebarea notată cu A. în cadrul schemei stabilite pentru analizarea problemei. În această a doua parte ne propunem să răspundem la întrebările notate cu B. (prin indicarea unor argumente care nu numai ar justifica, dar ar și impune, instituirea unor onorarii minimale) și C. (prin aducerea de exemple din sfera dreptului comparat european, care să demonstreze că onorariile avocațiale minimale sunt des întâlnite, în special în forma onorariilor de recomandare).

B.

29. Codul de procedură civilă din anul 1865, în forma sa inițială², a prevăzut la art. 146 punctul 4) că onorariile avocațiale pot fi incluse în cheltuielile de judecată numai într-o măsură supusă aprecierii judecătorului (instanței de judecată), și numai în cazul în care partea ar fi îndreptățită la daune interese. Legea pentru accelerarea judecăților din anul 1925³, la art. 48 alin. (2), a indicat ca și criteriul suplimentar pe baza căruia această apreciere urma să aibă loc "importanța" și durata procesului, limitând totodată cuantumul la care onorariul se putea reduce, la tarifele minimale "(...) întocmite de comisiunea permanentă a uniunii avocaților aprobate de Ministerul de Justiție și publicate în Monitorul Oficial". Acest act normativ, caracterizat prin ostilitate⁴ față de rolul avocatului în

procesul civil, a deschis totuși posibilitatea limitării sumelor la care onorariile avocațiale puteau fi micșorate, pe baza unor criterii obiective, unitare și publice. În cursul perioadei interbelice, tabloul onorariilor minimale a făcut parte din setul minim de legislație a cărei cunoaștere era necesară în practica zilnică a avocatului, fapt atestat prin includerea acestui tablou în agende speciale oferite spre vânzare⁵ avocaților.

30. În urma republicării Codului de procedură civilă, intervenită în anul 1948⁶, a fost introdusă prevederea art. 274 alin. (3). Potrivit acesteia, prin excepție față de onorariile datorate altor profesioniști, onorariul avocatului putea fi efectiv micșorat, sau mărit⁷, prin intervenția instanței de judecată în raporturile juridice născute între avocat și client, ori de câte ori exista o discrepanță între valoarea onorariului și valoarea pricinii sau "munca îndeplinită de avocat", în limitele sumelor prevăzute în tabloul onorariilor minimale. Se observă, că în pofida adaptării textului la principiile procesului civil socialist, pe de o parte prin permiterea *măririi* onorariului (în mod incompatibil cu principiul disponibilității), și prin înlocuirea criteriului duratei procesului cu cel al "muncii" prestate, prerogativa instanței de judecată de a reduce onorariile avocațiale, nu era una deplin discreționară, datorită existenței valorilor de referință cuprinse în tabloul onorariilor minimale.

31. Doctrina vremii a considerat în mod cvasi-unanim⁸, că textul art. 274 alin. (3) a devenit

¹ Disponibilă la <https://www.juridice.ro/454569/despre-onorarii-minimale-concurenta-si-profesia-de-avocat-i.html>

² Codul de procedură civilă din anul 1865, publicat în Monitorul Oficial nr. 200/11.09.1865.

³ Legea din 19 mai 1925 pentru accelerarea judecăților, publicată în Monitorul Oficial nr. 108/19.05.1925.

⁴ Art. 65 alin. (1) al Legii a abrogat textul art. 40 alin. (1) din Legea de unificare a corpului de avocați (nr. 610 din data de 21 februarie 1923 publicată în Monitorul Oficial nr. 231/21.02.1923.) care a impus contrasemnarea cererilor de chemare în judecată de către avocați, ca și o condiție de admisibilitate (fine de neprimire). Obligatorietatea contrasemnării s-a aflat în vigoare numai pe o perioadă de puțin peste 2 ani, fiind abrogată cu efecte retroactive (!) pentru toate cererile în curs de judecată.

⁵ A se vedea Revista de Bibliografie "Ex Libris", ediția iunie 1937, pp. 1-2. Disponibilă la https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2016/07/BCUCLUJ_FP_451047_1937_012_iun.pdf

⁶ Codul de procedură civilă din anul 1865, republicat în Monitorul Oficial nr. 45/24.02.1948.

⁷ Pentru această interpretare a se vedea expunerea de motive a Deciziei nr. 17R din data de 18 ianuarie 2007 a Curții de Apel București, Secția Civilă. Disponibilă la <http://portal.just.ro/2/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=126>

⁸ A se vedea: Șerban Beligrădeanu: Dreptul instanțelor judecătorești de a face aplicarea art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă și după intrarea în vigoare a Legii nr. 51/1995. Dreptul 6/1997, p. 34. Pentru autorii (cei mai străluciți

inaplicabil, ca urmare a intrării în vigoare a Decretului nr. 281/1954⁹, deoarece acesta a impus stabilirea onorariilor pe baza unor tarife fixe, propuse de Consiliul Central al Colegiilor de Avocați din RPR [art. 21 alin. (1) lit. g) din Decret] și aprobate de Ministerul Justiției [art. 23 lit. b) din Decret]. Un punct de vedere similar a fost ulterior exprimat, inclusiv în practica instanței supreme¹⁰, imediat după intrarea în vigoare a Legii nr. 51/1995, această interpretare fiind însă imediat respinsă¹¹ de doctrină, dovedindu-se efemeră.

32. Prevederile art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă au rămas nemodificate până la ieșirea din vigoare a acestui Cod¹², în pofida transformării procesului civil, prin înlăturarea multor elemente cu încărcătură ideologică socialistă. Textul a continuat să facă referire la tabloul onorariilor minimale, chiar și cu aproape un deceniu după abrogarea prevederilor Legii nr. 51/1995 care au permis existența unui astfel de tablou. Pe parcursul celor 80 de ani, cât s-a aflat în vigoare, instituția onorariilor minimale avocațiale a devenit una dintre elementele mai durabile ale procesului civil român.

33. Spre deosebire de perioada anterioară, după anul 1995, în urma abrogării Decretului nr. 281/1954, prin efectul art. 79 alin. (1) al Legii nr. 51/1995 în forma sa inițială¹³, instanțele de judecată au generat o jurisprudență din ce în ce mai abundentă în materia cenzurării onorariilor avocațiale (sau, mai precis, a cuantumului cheltuielilor de judecată corespunzătoare acestor onorarii, în noua concepție). Înainte de abrogarea instituției onorariilor minimale, și încă influențate de poziția doctrinară și jurisprudențială care pune sub semnul întrebării posibilitatea reducerii onorariilor, instanțele s-au dovedit reticente în cenzurarea acestora. Cum reiese din motivarea uneia dintre puți-

ai epocii) care s-au raliat în favoarea opiniei dominante, conform căreia, textul art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă a devenit inaplicabilă, a se vedea nota nr. 4 pe pagina citată. Pentru autorii care au susținut opinia minoritară contrară, devenită dominantă după anul 1995, a se vedea nota nr. 5.

⁹ Decretul nr. 281 din 21.07.1954, pentru organizarea și exercitarea avocaturii în Republica Populară Română publicat în Buletinul Oficial nr. 34/21.07.1954 republicat în Buletinul Oficial nr. 11/06.03.1958.

¹⁰ A se vedea: Curtea Supremă de Justiție, Secția comercială, Decizia nr. 914 din 11 iunie 1996; Decizia nr. 1479 din 15 octombrie 1996. Pentru analiza primei decizii a se vedea: Șerban Beligrădeanu, op. cit., pp. 31-32.

¹¹ Șerban Beligrădeanu, op. cit., pp. 31-34.

¹² A se vedea art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă din anul 1865, forma consolidat la data de 31.01.2013.

¹³ Legea nr. 51/1995 în forma sa inițială a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 116/09.06.1995.

nele hotărâri publicate din această primă perioadă¹⁴, onorariile minimale au constituit în continuare un veritabil cadru de referință.

34. Practica cenzurării onorariilor avocațiale a început să ia amploare numai în urma abrogării textelor Legii nr. 51/1995 referitoare la onorariile minimale¹⁵, și în special începând cu anul 2007, cum reiese din jurisprudența publicată a mai multor curți de apel, și a Înaltei Curți de Casație și Justiție. Această jurisprudență¹⁶ poate fi caracterizată prin lărgirea constantă a sferei de aplicare a art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă.

35. În anul 2008, printr-o hotărâre de referință¹⁷ Curtea de Apel București a statuat în sensul că enumerarea de la art. 274 alin. (3) din Codul de Procedură Civilă a circumstanțelor în temeiul cărora se poate cenzura onorariul avocațial este *doar exemplificativă*, reducând apoi de cinci ori onorariul solicitat în cauză. Prin Decizia nr. 405 din 04 februarie 2010¹⁸ Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția Comercială, a statuat în sensul că *onorariile de succes prin definiție nu pot face parte niciodată din cheltuielile de judecată, fiind considerate "(...) o recompensă suplimentară a muncii efectiv prestate de avocat, cu vădit caracter voluntar și voluptuos (...)"*. Prin Decizia nr. 349 din 28 octombrie 2010¹⁹ Curtea de Apel Craiova a reținut că un onorariu stabilit într-o valoare care nu este "echitabilă și justificată" și fără a fi proporțională cu "dificultatea, amploarea sau durata cazului" conferă chiar contractului de asistență juridică o cauză imorală. Prin Decizia nr. 5125 din 29 iunie

¹⁴ Una dintre primele hotărâri publicate în materie, a fost Decizia nr. 658/1999 a Curții de Apel București, Secția Comercială, care a făcut referire expresă la onorariile minimale stabilite.

¹⁵ Această concluzie este întărită și de faptul, că instituția reducerii onorariilor avocațiale a fost pentru prima oară contestată, printr-o excepție de neconstituționalitate (respinsă ca inadmisibilă), în anul 2000. A se vedea Decizia nr. 131 din 26 aprilie 2001 a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial nr. 353/30.06.2001.

¹⁶ Pe lângă hotărârile judecătorești mai jos menționate, a se vedea și: Decizia nr. 10144/15.12.2009 a ICCJ, Secția civilă și de proprietate intelectuală; decizia civilă nr. 2420/11.04.2008 a ICCJ, Secția civilă și de proprietate intelectuală; decizia nr. 5125/29.06.2012 a ICCJ, Secția I civilă.

¹⁷ Decizia nr. 1612/2008 de la 31 octombrie 2008 a Curții de Apel București, Secția a IV-a Civilă.

¹⁸ Disponibilă la <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=83063>

¹⁹ Disponibilă la <http://portal.just.ro/54/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=813>

2012²⁰ Înalta Curte de Casație și Justiție – Secția I. civilă, a considerat că înaintarea tardivă a unei căi extraordinare de atac de către partea adversă rezultă în transformarea sumelor achitate pentru asigurarea apărării în ”*cheltuieli de judecată nedatorate*”, reducând de 6 ori onorariul avocațial de la 3000 la 500 de lei. Prin Decizia nr. 2566 din 23 mai 2012²¹ a Curții de Apel Cluj-Napoca, una dintre cele mai semnificative în materie, s-a stabilit că în temeiul art. 274 alin. (3) onorariul avocațial poate fi cenzurat de către instanța de judecată și din oficiu, direct în faza deliberării, fără punerea în discuția părților a acestei măsuri, din simplul motiv că dovada cheltuielilor de judecată adeseori se depune la sfârșitul fazei cercetării judecătorești a cauzei. În Decizia nr. 1950 din 24 noiembrie 2014, Curtea de Apel București, Secția a VI-a Civilă²², a statuat în sensul că cele două criterii de apreciere stabilite de art. 274 alin. (3) din Codul de procedură civilă trebuie luate în considerare în mod autonom, astfel *chiar dacă valoarea litigiului este semnificativă, dacă activitatea prestată de avocat justifică reducerea onorariului, acesta trebuie redus.*

36. Noul Cod de procedură civilă²³ a reglementat posibilitatea reducerii onorariilor avocațiale, cu includerea pozițiilor exprimate în jurisprudență, majoritatea lor nefavorabile justițiabilului reprezentat. Astfel textul art. 451 alin. (2) teza I. prevede în mod expres posibilitatea cenzurării părții din cheltuielile de judecată care reprezintă onorariul de avocat *inclusiv din oficiu*, fără să stabilească dacă măsura va trebui sau nu pusă în prealabil în discuția părților²⁴. Reducerea poate fi motivată prin disproporția ”vădită” între onorariu și valoarea sau complexitatea litigiului, sau între acesta și ”activitatea desfășurată de avocat”, cu luarea în

considerare a altor circumstanțe ale cauzei. Se poate observa că enumerarea temeiurilor pentru care reducerea onorariului poate fi dispusă nu mai este limitativă, nici măcar în aparență, și permite judecătorului, prin coroborare cu art. 22 alin. (7) din Noul Cod de procedură civilă, să țină seama de ”toate circumstanțele cauzei”, inclusiv dar nu limitat la principiile generale ale dreptului, cerințele echității, și buna-credință.

37. *Astfel prerogativa reducerii onorariilor s-a transformat, prin noua reglementare, într-o putere discreționară propriu zisă conferită asupra instanței de judecată, care poate fi exercitată inclusiv din oficiu, pe baza oricăror circumstanțe ale cauzei (inclusiv ca o veritabilă măsură punitivă, comportamentul justițiabilului sau al apărătorului fiind o circumstanță a cauzei). La luarea măsurii instanța se bucură de libertate deplină atât în aprecierea circumstanțelor reținute pentru motivarea acesteia, cât și în determinarea cuantumului onorariului care se va putea recupera de către justițiabil de la partea adversă.* Mai mult, instanța își poate exercita această prerogativă fără ca justițiabilul, care nu-și va recupera o parte din cheltuielile de judecată, să beneficieze de o posibilitate expres garantată de lege, pentru exprimarea propriei poziții, în cadrul unei proceduri contradictorii. Lipsa unor limite clare în cadrul cărora prerogativa instanței poate fi exercitată a dat naștere la un fenomen previzibil: unele instanțe²⁵ au început să reducă în mod sistematic onorariile avocaților, inclusiv la sume umiltoare, de 5 (!) lei.

38. Jurisprudența născută în temeiul noii norme confirmă cele mai sus expuse. În Decizia nr. 4966 din 6 septembrie 2013 Curtea de Apel Târgu Mureș²⁶, Secția a II-a civilă, de contencios administrativ și fiscal, a statuat în sensul reducerii onorariului avocațial, printre altele, pentru motivul că tipul de cauză soluționată (recuperarea taxei pe poluare) a fost ”*extrem de mediatizată, atât în privința pașilor care trebuia urmați de contribuabil, cât și în privința șanselor de reușită a cererilor*”. Curtea de Apel Cluj-Napoca, Secția a II-a civilă, de contencios administrativ și fiscal, a socotit în Decizia nr. 964 din 22 ianuarie 2015²⁷, ca fiind justă reducerea onorariului avocatului de la 3100 lei la 1400 lei, statuând în sensul că în materia reducerii onorariilor instanțele de judecată

²⁰ Disponibilă la <http://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=90480>

²¹ Disponibilă la <http://portal.just.ro/33/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=300>

²² Disponibilă la <http://portal.just.ro/2/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=1968>

²³ Legea nr. 134/2010 republicată în Monitorul Oficial nr. 247/10.04.2015.

²⁴ Suntem de părere că reducerea va trebui pusă întotdeauna în discuția părților, în cadrul dezbaterilor privind fondul cauzei. Susținem această poziție prin referire la prevederile art. 452 din Noul Cod de procedură civilă, care obligă părțile să facă dovada cheltuielilor de judecată cel mai târziu la data închiderii dezbaterilor asupra fondului, și prevederile art. 14 alin. (5) din acest Cod care statuează în următorul fel: ”Instanța este obligată, în orice proces, să supună discuției părților toate cererile, excepțiile și împrejurările de fapt sau de drept invocate” (sublinierea este a autorului).

²⁵ Disponibil la <https://www.clujjust.ro/o-noua-tendinta-instante-judecatorii-taie-onorariile-avocailor/>

²⁶ Disponibilă la <http://portal.just.ro/43/Lists/Jurisprudenta/DispForm.aspx?ID=1257>

²⁷ Disponibilă la <https://www.curteadeapelcluj.ro/Jurisprudenta/sectia%20comerciala/Comercial%20trim%201%202015.pdf>, pagina 72.

dispun de o marjă de apreciere largă, pentru ”a face aprecieri subiective pe chestiuni factuale”, ca o manifestare a “esenței atribuțiilor jurisdicționale”.

39. Nu trebuie să uităm, că problema reducerii cheltuielilor judiciare corespunzătoare onorariului avocațial se ivește numai în situația în care partea perdantă se află în culpă procesuală. Drept consecință, orice asemenea măsură luată de instanța de judecată profită unei părți de rea-credință, care în loc să recunoască pretențiile sau apărările părții adverse până la primul termen de judecată, a ales să irosească resursele adversarului și ale statului. Totuși, atât practica judiciară, cât și practica Curții Constituționale²⁸ par să favorizeze partea de rea-credință, pe raționamentul suprimării unor presupuse abuzuri de drept, punând accent pe calitatea de terț a părții perdante față de contractul de asistență juridică prin care onorariul a fost stabilit. În aceste circumstanțe lipsa oricărei limite minime la care cuantumul cheltuielilor judiciare aferente onorariului avocațial poate fi redus este nu numai inexplicabilă, dar și profund injustă, atât față de justițiabil, cât și față de apărătorul acestuia. Existența unor onorarii minimale de recomandare ar conferi un grad de previzibilitate laturii pecuniare a raportului de drept procesual civil, părțile de rea-credință putând fi sigure ca în cazul în care se opun în mod abuziv la pretențiile legitime ale adversarului, vor fi obligate la plata onorariului avocațial, cel puțin într-un cuantum minim, care devine opozabil lor prin publicitatea normei juridice în care este cuprins. Această previzibilitate constituie o precondiție a procesului echitabil, și constituie o practică răspândită în diferite state.²⁹

40. Raționamentul auxiliar exprimat în jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție³⁰, și ulterior repetat *ad nauseam* în practica judiciară, actualmente cuprins în mod expres în art. 451 alin. (2) teza II. al Noului Cod de procedură civilă, conform căruia, reducerea părții cheltuielilor de judecată, care corespunde onorariului de avocat, nu afectează raporturile contractuale între avocat și client este profund eronat. Redu-

²⁸ Pentru o recapitulare a acestei practici a se vedea: Decizia nr. 702 din 28 inie 2012 a Curții Constituționale, publicată în Monitorul Oficial nr. 607/23.08.2012.

²⁹ În acest sens a se vedea: Mathias Reiman, ”Cost and Fee Allocation in Civil Procedure”, pp. 226-227. In: Karen B. Brown; David V. Snyder (coordonatori): General Reports of the XVIIIth Congress of the International Academy of Comparative Law, Springer Science-Business Media B. V., 2012.

³⁰ A se vedea spre exemplu o hotărâre recentă, întemeiată încă pe prevederile art. 274 alin. (3) din Codul de Procedură Civilă, Decizia nr. 866 din 12 aprilie 2016 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția I. Civilă.

cerea părții din cheltuielile de judecată care reprezintă onorariul avocatului conduce în cel mai bun caz la conflicte între justițiabil și avocat, care afectează prestigiul profesional al celui din urmă. În cel mai rău caz, prin interacțiunea prevederilor art. 451 alin. (2) teza I. din Noul Cod de procedură civilă cu cele ale art. 32 și art. 56 alin. (2) lit. n) din Legea nr. 51/1995 modificată și completată coroborate cu cele ale art. 132 din Statutul³¹ profesiei de avocat, aceasta poate conduce la diminuarea onorariului stabilit prin contract, cu obligarea avocatului la restituirea parțială a onorariului deja achitat.

41. Aceasta, deoarece o hotărâre judecătorească prin care au fost reduse cheltuielile judiciare corespunzătoare onorariului avocatului, de cele mai multe ori va da naștere la o prezumție în sensul nerespectării prevederilor art. 127 alin. (2) și (3) al Statutului profesiei de avocat. Prevederile menționate stabilesc criteriile pe baza cărora onorariile trebuie determinate, și conținutul lor coincide în mare parte cu temeiurile pe baza cărora se poate dispune reducerea onorariilor, prevăzute la art. 451 alin. (2) teza I. din Noul Cod de procedură civilă.³² Drept consecință orice reducere a onorariului avocațial de către instanța de judecată poate conduce la concluzia că avocatul nu și-a determinat onorariul în conformitate cu prevederile Statutului profesiei. Astfel, efectele reducerii onorariului de către instanța de judecată în realitate nu se pot izola de efectele contractului de asistență juridică. Instituirea unor onorarii minimale de recomandare este necesară pentru a nu transforma contractul de asistență juridică, într-un contract aleatoriu sub aspectul onorariului, ale cărui efecte se nasc sub condiția rezolutorie implicită a diminuării onorariului prin hotărâre judecătorească.

42. Aici trebuie menționat faptul, că raționamentul expus mai sus nu se limitează strict la procesul civil, fiind aplicabil și în cadrul procesului penal, în condițiile art. 276 alin. (6) din Noul Cod de procedură penală³³ [fostul art. 193 alin. (6) din Codul de procedură penală³⁴].

³¹ Hotărârea nr. 64/03.12.2011. a Uniunii Naționale a Barourilor din România, publicată în Monitorul Oficial nr. 898/19.12.2011., modificată și completată.

³² În acest sens a se vedea Liviu Hergelegiu, Dreptul instanței de judecată de a reduce onorariul de avocat și în cauzele penale. Dreptul 4/2004, p. 113.

³³ Legea nr. 135/2010, publicată în Monitorul Oficial nr. 486/15.07.2010. cu modificările și completările ulterioare.

³⁴ Codul de procedură penală, republicat în Monitorul Oficial nr. 289/14.11.1996. cu modificările și completările ulterioare.

43. Reinstituirea onorariilor minimale, cel puțin în forma unor onorarii de recomandare, ar fi semnificativă, însă, și în afara raportului juridic născut ca urmare a reprezentării sau asistării justițiabilului într-un proces civil (sau după caz penal). Pe de o parte, *ar lua naștere un cadru de referință obiectiv, unitar și public, util pentru soluționarea conflictelor client-avocat* iscate în materia onorariului perceput, în condițiile aplicării principiului medieri pentru soluționarea acestor conflicte potrivit art. 132 alin. (2) din Statutul profesiei de avocat. Pe de altă parte avocații, în special cei care, datorită experienței profesionale încă limitate, se găsesc în dificultate față de clienții cu o experiență mai amplă în negociere, *ar beneficia de un ghid, opozabil potențialului client, care poate constitui un punct de pornire pentru determinarea onorariului liber negociat.*

44. În altă ordine de idei, sistemul de pensii și asigurări sociale ale avocaților se bazează pe principiul contributivității atât în forma sa actuală³⁵, cât și în cea³⁶ care urmează să intre în vigoare începând cu data de 3 august 2016. Contribuțiile la acest sistem determină cuantumul drepturilor fiecărui membru al Casei de Asigurări a Avocaților, inclusiv cuantumul pensiei. Rata de finanțare a obligațiilor fondului de pensii a fost, la ultima evaluare (în luna martie a anului 2015), de numai 69,17%³⁷, ceea ce, chiar dacă semnifică o creștere față de situația din anul 2013, lasă aproape o treime din obligațiile viitoare și previzibile ale fondului nefinanțate. Mai îngrijorător este faptul, că onorarea acestor obligații viitoare va depinde în proporție de 85,26% de contribuțiile viitoare (!) ale membrilor fondului.³⁸ *Nevoia extinderii continue a clientelei, prin practicarea unor onorarii cât mai mici, este imediată și stringentă pentru majoritatea covârșitoare a avocaților, și poate duce la ignorarea unei nevoi mai puțin imediate, dar totuși vitale: contribuirea cu sume consistente la fondul de pensii. Onorariile minimale de recomandare ar putea să reamintească contribuitorii de riscul practicării unor onorarii care pot rezulta în pensii insuficiente pentru asigurarea propriilor nevoi viitoare, și chiar în colapsul sistemului de pensii.*

³⁵ A se vedea art. 2 din Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 221/2000 publicată în Monitorul Oficial nr. 610/28.11.2000.

³⁶ A se vedea art. 2 lit. c) din Legea nr. 72/2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 342/05.05.2016.

³⁷ A se vedea: Uniunea Națională a Barourilor din România: Raport de activitate al Consiliului UNBR (între Congresul avocaților 2014 și Congresul avocaților 2015), 2015, Anexa 11, p. 5.

³⁸ A se vedea: Uniunea Națională a Barourilor din România: Raport de activitate..., p. 7.

45. Contractul de asistență juridică se poate încheia, în cazuri excepționale, și în formă verbală, potrivit art. 121 alin. (5) din Statutul profesiei de avocat [deși exprimăm îndoieli în legătură cu legalitatea acestui text, raportat la prevederile art. 29 alin. (1) din Legea nr. 51/1995]. Ținând cont de dificultățile stabilirii și înregistrării onorariului în astfel de situații caracterizate, mai presus de toate, de urgență, un *tablou cuprinzând onorarii minimale de recomandare ar putea fi util, ca o modalitate de determinare a unor onorarii supletive, aplicabile în cazul în care părțile contractului de asistență juridică nu stabilesc în mod expres alt onorariu și optează pentru încheierea contractului în formă verbală. O astfel de soluție ar putea fi utilă și în cazul contractelor încheiate în formă scrisă.*

46. În ultimul rând, ca argument pentru instituirea unor onorarii minimale de recomandare, se poate invoca necesitatea unificării regimului ajutorului public judiciar, cu cel al stabilirii onorariilor datorate pentru furnizarea serviciilor de asistență judiciară în materie penală, respectiv cu cel de reprezentare sau de asistență extrajudiciară. *Crearea unui cadru unitar pentru determinarea onorariilor cuvenite avocaților în urma desfășurării acestor activități ar putea avea loc concomitent cu crearea unui tablou al onorariilor minimale.*

C.

47. În ceea ce privește regimurile de onorarii minimale în dreptul comparat european, putem observa existența a două sisteme: *sistemul onorariilor minimale obligatorii și sistemul onorariilor minimale de recomandare* care se pot subdivide în onorarii de recomandare propriu-zise (care constituie numai un ghid pentru părțile contractului de asistență juridică și, după caz, pentru instanță) și onorarii de recomandare supletive, care își găsesc aplicarea în cazul în care părțile contractului de asistență juridică nu au determinat în mod expres alt onorariu.³⁹ În cele ce urmează vom analiza sumar regimul juridic al onorariilor minimale în anumite state europene. Analiza nu are menirea de a fi completă și exhaustivă, ci de a conferi o imagine de ansamblu asupra reglementării domeniului în state cu tradiții juridice variate.

48. *Germania* menține și la momentul actual un sistem de onorarii minimale obligatorii. Acestea sunt

³⁹ Comitetul Economic și Social European: The State of Liberal Professions Concerning their Functions and Relevance to European Civil Society, 2014, p. 77. Disponibil la <http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/summary-en-final-glossy.pdf>

reglementate prin Legea remunerării avocaților⁴⁰ (purtând denumirea abreviată de „*Rechtsanwaltsvergütungsgesetz*” sau RVG). RVG prevede că, în afara excepțiilor prevăzute de această lege, onorariile avocaților trebuie stabilite prin raportare la valoarea obiectului activității profesionale a avocatului [§2 alin. (1) – de principiu valoarea obiectului litigiului]. Avocații pot deroga de la aceste onorarii minimale, prin stabilirea unor onorarii inferioare, numai excepțional, când desfășoară activități în afara procedurii litigioase, sau în cazul unor proceduri speciale, respectiv când s-a solicitat acordarea ajutorului public judiciar, conform §4 din RVG. Derogarea, prin stabilirea unor onorarii superioare, este și ea permisă, cu posibilitatea reducerii onorariului, pe cale judiciară, la cererea părții interesate, și numai până la cuantumul stabilit conform RVG. În cazul înaintării unei cereri pentru reducerea onorariului, poziția Consiliului Baroului de Avocați trebuie solicitată de drept, de către instanța de judecată, în afara cazului când însuși acest Consiliu a stabilit onorariul, ca entitate terță care poate fi desemnată pentru acest rol, prin acordul avocatului cu clientul său conform §3a alin. (2) și §4 alin. (3) din RVG. În mod surprinzător §4a din RVG permite chiar și stabilirea onorariilor în forma unui *pactum de quota litis*, când clientul ar fi descurajat de la înaintarea cererii în lipsa pactului, datorită situației materiale precare în care se află.

49. În *Austria*, Legea tarifelor avocațiale (*Rechtsanwaltstarifgesetz*⁴¹ sau RATG) prevede modalitatea de stabilire a onorariilor, care sunt de recomandare și supletive, în funcție de multiple elemente, printre care: valoarea obiectului litigiului și performanțele individuale ale avocatului în reprezentarea clientului (numărul concluziilor scrise, durata dezbaterilor, etc.). Avocații pot deroga de la tarifele stabilite prin lege, stabilind în mod expres onorarii mai mici sau mai mari în acord cu clienții, dar în această situație se expun controlului Baroului, care tinde să apere interesele clienților cu mai puțină experiență, față de cele ale avocaților. Partea corespunzătoare onorariului avocațial din cheltuielile de judecată poate fi redusă

⁴⁰ A se vedea textul consolidat original în limbă germană în vigoare la momentul actual, <https://www.gesetze-im-internet.de/rvg/BJNR078800004.html>; Pentru textul legii în limba engleză (actualizat până în anul 2013) a se vedea https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_rvg/englisch_rvg.html.

⁴¹ Forma oficială actualizată a actului normativ este disponibilă la <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002143>

de instanța de judecată, dar numai la cererea expresă a părții adverse, într-o procedură contradictorie, și numai până la cuantumul onorariului stabilit conform RATG.⁴²

50. În *Elveția*⁴³ (care nu este membră a Uniunii Europene dar face parte din Spațiul Economic European) sunt instituite limite minimale pentru onorariile avocațiale, la nivelul fiecărui canton. Ca regulă, onorariile sunt determinate cu efecte obligatorii, prin acte normative, pe baza valorii obiectului litigiului, în temeiul căreia se determină baza de calcul, care se poate suplimenta dacă există motive în acest sens. Recent unele reglementări la nivel de canton au sporit libertatea părților contractului de asistență juridică în determinarea onorariilor, care rămâne însă constrânsă de limitele stricte ale Legii Avocatului. În toate cazurile, onorariile nu pot fi reduse de către instanța de judecată sub cuantumul minim stabilit prin act normativ. Clienții care convin onorarii inferioare acestui quantum nu vor fi îndreptățiți la restituirea întregului onorariu stabilit prin tabloul onorariilor, diferența profitând avocatului în urma restituirii cheltuielilor de către partea care a căzut în pretenții.

51. În *Spania*⁴⁴ barourile dispun de sisteme de onorarii de recomandare, de la care avocații sunt liberi să deroge.

52. În *Italia*⁴⁵ modalitatea de determinare a onorariilor avocaților este reglementată prin Decretul Ministerial nr. 127 din 8 aprilie 2004, în funcție de activitățile întreprinse de avocat în fiecare cauză concretă. Începând cu anul 2007 onorariile minimale au fost abolite, norma mai sus amintită transformându-se într-un mod de stabilire a unor onorarii minimale de recomandare. Onorarii maximale au rămas în vigoare, iar față de abolirea onorariilor minimale membrii profesiei de avocat au arătat

⁴² Marianne Roth, Cost and Fee Allocation in Civil Procedure – Austria, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), pp. 8-9.

⁴³ Caspar Zellweger: Cost and Fee Allocation in Civil Procedure in Switzerland, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), p. 10.

⁴⁴ Francisco Lopez Simo; Jose Ángel Torres Lana, Replies of Spanish Reporters to the Questionnaire about Cost and Fee Allocation in Civil Procedure, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), pp. 8-9.

⁴⁵ Alessandra De Luca, Cost and Fee Allocation in Italian Civil Procedure, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), pp. 6-7.

rezistență, care a îngreunat implementarea reformei. Cheltuielile de judecată aferente onorariului avocațial nu pot fi reduce, potrivit regimului juridic aplicabil acestora în Italia, sub cuantumul stabilit prin Decretul Ministerial mai sus arătat.

53. În *Franța*⁴⁶, potrivit prevederilor art. 10 din Legea nr. 71-1130 din 31 decembrie 1971⁴⁷ așa cum a fost modificată prin Legea nr. 91-647 din 10 iulie 1991, onorariile practicate de avocați în anumite activități de reprezentare în fața instanțelor de judecată (denumite: *postulation*) și în materia actelor de procedură au fost strict reglementate pe baza unor tarife obligatorii, până la intrarea în vigoare a Legii nr. 2015-990 din 6 august 2015. La momentul de față în cazul majorității activităților avocațiale [cu excepția materiilor prevăzute în art. 10 alin. (2) din Legea nr. 71-1130 precum: executarea imobiliară, partajul judiciar, etc.] onorariile se determină pe baza liberei negocieri, între avocat și client.

54. În *Polonia*⁴⁸, onorarii minimale sunt stabilite prin Regulamentul Ministerului Justiției privind onorariile pentru serviciile avocaților, din data de 22 octombrie 2015⁴⁹ (*Rozporz'wienie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie*), în funcție de valoarea obiectului litigiului sau a activității avocatului. Părțile contractului de asistență juridică pot deroga de la aceste onorarii minimale, fără ca onorariul stabilit să depășească cu mai mult de șase ori onorariul minim recomandat. Părțile pot stabili și onorarii inferioare onorariilor minimale stabilite prin Regulament, însă instanțele de judecată nu pot reduce cheltuielile de judecată aferente onorariilor avocaților sub cuantumul minim stabilit.

55. În *Cehia*⁵⁰, onorarii de recomandare și cheltuieli prezumate sunt instituite printr-un

⁴⁶ Sophie Gjidara-Decaix, Les regles de repartition des frais en Procedure Civile. Rapport pour la France, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), pp. 15-18.

⁴⁷ A se vedea versiunea consolidată și actualizată oficială la <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006068396>

⁴⁸ Andrzej Jakubecki, Cost and Fee Allocation in Civil Procedure [Poland], International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), p. 6.

⁴⁹ Pentru textul actualizat a se vedea <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20150001800>

⁵⁰ Jan Hurdik, Cost and Fee Allocation in Civil Procedure. Report for Czech Republic, International Academy of Comparative Law, 18th World Congress (Washington D.C. July 21-31, 2010), pp. 6-7.

Regulament⁵¹ adoptat de Ministerul Justiției, cheltuielile de judecată fiind stabilite în conformitate cu acest regulament. Onorariile se stabilesc ca regulă prin negociere între parte și avocat (onorarii contractuale), sau, în lipsa unui astfel de acord expres, conform Regulamentului, în funcție de valoare obiectului cauzei la care avocatul participă, și, după caz în funcție de alți factori, ca activitatea concretă realizată în interesul clientului (onorarii suplative). Instanțele de judecată, la stabilirea cheltuielilor de judecată pot lua în considerare exclusiv onorariile stabilite prin Regulament [a se vedea Secțiunea 1 alin. (1) și (2) din Regulament], indiferent de cuantumul onorariului contractual efectiv stabilit. Ele pot, în mod excepțional, deroga de la onorariile stabilite prin Regulament, dar numai dacă circumstanțele cauzei justifică această derogare. Aici trebuie menționat că reglementarea onorariilor minimale în Cehia a fost recent contestată pe calea procedurii contencioase constituționale⁵², suferind modificări ca urmare a declarării neconstituționalității anumitor măsuri, dar a rămas în vigoare.

56. Comitetul Economic și Social al Uniunii Europene, în raportul intitulat: *The State of Liberal Professions Concerning their Functions and Relevance to European Civil Society* din anul 2014⁵³ a menționat ca state în care se află în vigoare regimuri de onorarii minimale de recomandare și Lituania, Grecia (deși în această țară regimul onorariilor minimale a fost abolit la insistențele creditorilor internaționali) și Bulgaria.

III. Concluzii

57. În cadrul acestui studiu, prin răspunsurile date la întrebările notate cu A. și C. am demonstrat, că opoziția Consiliului Concurenței la reinstituirea onorariilor avocațiale minimale nu este întemeiată, nici raportat la structura pieței serviciilor juridice, nici din perspectiva reglementării aplicabile în cazul altor profesii juridice din România, nici din punctul de vedere al dreptului comparat. Am arătat, de asemenea, prin răspunsul dat la întrebarea notată cu B., că există numeroase argumente bine întemeiate, care pot justifica reinstituirea unor onorarii avocațiale minimale,

⁵¹ Pentru textul Regulamentului, actualizat până la data de 1 ianuarie 2014, a se vedea <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=2239>

⁵² Disponibil la <http://www.usoud.cz/en/decisions/20130417-pl-us-2512-reimbursement-decree-1/>

⁵³ A se vedea supra, nota nr. 94.

cel puțin de recomandare și supletive. Nu putem decât specula, că resentimentul vociferat în discursul public (și exprimat fără îndoială și în cel privat) față de avocați și profesia noastră, a putut contribui, la formarea opoziției față de un astfel de demers.

58. Rămâne să concludem, că problematica onorariilor avocațiale minimale este inexorabil legată de acea altă problematică ridicată de Proiectul de lege PL-x nr. 555/2015, cea a “super-imunității” (în formularea denigratoare răspândită în mass-media), și prin aceasta de locul și rolul avocatului într-un stat de drept. Siguranța materială (existențială) și cea personală a avocatului au fost șubreuite, rezultând în diminuarea prestigiului de apărător, și a rolului de contrapondere, măcar simbolică, a puterii etatice manifestată în chipul autorităților și instanțelor de judecată.

59. Un avocat astăzi trebuie să-și stabilească onorariile știind că instanța de judecată poate dispune diminuarea acestora la un quantum imprevizibil (chiar umilitor), din oficiu, cu orice motiv, într-o procedură

care nu este contradictorie, și cu posibilul efect al restituirii lor parțiale către client⁵⁴. Astfel, avocatul este ”încurajat” să-și subevalueze munca, și să evite confruntările cu instanța de judecată, chiar dacă ar fi necesare pentru apărarea exigențelor procesului echitabil. *Avocatul perfect, în concepția punctului 4.3 din Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană*⁵⁵, care apără clientul ”(...) conștiincios și fără teamă, fără a ține cont de propriile sale interese și nici de vreo consecință de orice fel (...)” este doar un ideal. *Apropierea de acest ideal este însă posibilă, dar numai prin măsuri legislative concertate pentru restaurarea siguranței materiale și a celei personale a avocatului. Reinstituirea unor onorarii minimale ar putea fi o astfel de măsură. Nu este o coincidență, că statele europene cu experiență în crearea și menținerea statului de drept, reglementează și astăzi, sau au reglementat până nu demult, onorariile avocaților prin stabilirea unor onorarii minimale inviolabile prin măsuri de reducere dispuse de instanțele de judecată.*

⁵⁴ A se vedea supra, nota nr. 87.

⁵⁵ Implementat în România prin Decizia nr. 1486/2007 a Uniunii Naționale a Barourilor din România.

ACCESUL LA JUSTIȚIE*

av. dr. Ion Turculeanu
Baroul Dolj

Conform legislației internaționale și europene a drepturilor omului, noțiunea de acces la justiție obligă statele să garanteze oricărei persoane dreptul de a se adresa instanței pentru a obține o măsură reparatorie, în cazul în care se constată că drepturile persoanei au fost încălcate. Prin urmare, acesta este, de asemenea, un drept care permite persoanelor să își exercite alte drepturi. Accesul la justiție cuprinde o serie de drepturi fundamentale ale omului, cum ar fi dreptul la un proces echitabil conform articolului 6 din ECHR și conform articolului 47 din Carta drepturilor fundamentale a UE, precum și dreptul la un remediu efectiv conform articolului 13 din ECHR și conform articolului 47 din Cartă.

Dreptul privind accesul la justiție din Carta drepturilor fundamentale a UE poate corespunde celui cuprins în CEDO. Prin urmare, jurisprudența CEDO este importantă pentru interpretarea drepturilor din Cartă.

În pofida faptului că punerea în aplicare a dispozițiilor CEDO și ale Cartei drepturilor fundamentale a UE este guvernată de sisteme distincte, ambele accentuează ideea necesității punerii în aplicare în primul rând la nivel național a dreptului la un remediu efectiv și a celui la un proces echitabil.

Accesul la justiție permite persoanelor fizice să se protejeze împotriva încălcării drepturilor¹, să remedieze faptele ilicite, să atragă răspunderea puterii executive și să se apere în cadrul procedurii penale. Accesul la justiție este atât un proces, cât și un obiectiv și este esențial pentru persoanele care urmăresc să beneficieze de alte drepturi procesuale și de drept material.

În legislația europeană a drepturilor omului, noțiunea de acces la justiție este consacrată în articolele 6 și 13 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (CEDO) și în articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a UE, care garantează dreptul la un proces echitabil și la o un remediu efectiv, conform interpretării date de către

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) și, respectiv, de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE).

Conform dispozițiilor art. 21 din Constituția României: „Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime. Nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept. Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil. Jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite.”

CEDO are rolul de organism de supraveghere: acesta asigură respectarea obligațiilor de către statele participante prin soluționarea plângerilor justițiabililor cu privire la încălcarea CEDO.

Conform articolului 35 din Convenție, persoanele trebuie să demonstreze că au epuizat toate căile de atac la nivel național înainte ca CEDO să analizeze cauza².

Acest lucru reflectă principiul subsidiarității, ceea ce înseamnă că instanțele naționale sunt în primul rând responsabile pentru garantarea și protecția drepturilor omului la nivel național³.

Prin urmare, instanțele naționale sunt garanții primari ai legislației UE, însă pentru a asigura aplicarea uniformă a legislației UE, acestea pot solicita CJUE să se pronunțe cu privire la chestiuni de interpretare a legislației UE prin procedura hotărârii preliminare. Astfel se generează un dialog între instanțele naționale și CJUE. CJUE este gardianul ordinii de drept unice a UE, care include obligații clare privind drepturile fundamentale. Persoanele pot introduce acțiuni în anulare, care au ca obiect examinarea legalității actelor adoptate la nivelul UE (inclusiv aspecte legate de drepturile fundamentale), însă condițiile privind introducerea acestor acțiuni sunt restrictive. Persoanele trebuie să demonstreze că acestea „îl vizează în mod direct și

* Preluat, cu acord prealabil, de pe www.universuljuridic.ro.

¹ Consiliul Europei (2015), *Factsheet on guaranteeing equal access of women to justice Strasbourg*, Consiliul Europei.

² CEDO, cauza Er și alții/Turcia, nr. 23016/04, 31 iulie 2012, alineatul 57.

³ CEDO, cauza Scordino/Italia (nr. 1), nr. 36813/97, 29 martie 2006, alineatul 140.

individual”⁴. Conform CJUE, acest sistem de control judiciar al actelor emise de instituții UE este complet.

Articolul 6 din CEDO și articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a UE garantează dreptul la un proces echitabil.

CEDO a admis faptul că dreptul la un proces echitabil cuprinde dreptul de acces la o instanță. Articolul 6 se aplică acuzațiilor în materie penală, litigiilor privind drepturile și obligațiile civile recunoscute în legislația națională.

Articolul 47 din Cartă include dreptul de acces la instanță. Acesta nu se limitează la acuzațiile în materie penală și la drepturile și obligațiile civile; cu toate acestea, Carta se aplică la nivel intern numai în cazul în care statele membre implementează (sau derogă de la) legislația UE.

Atât legislația CoE, cât și legislația UE utilizează termenul de „tribunal”, în locul termenului „instanță”, însă acești termeni sunt echivalenți. Un tribunal trebuie să aibă funcții judiciare, să poată pronunța hotărâri cu caracter obligatoriu și să îndeplinească alte criterii elaborate de CEDO și CJUE, inclusiv criteriul de independență și imparțialitate.

CEDO și CJUE au consacrat principii coerente pentru a stabili dacă un organism poate fi considerat instanță.

Dreptul de acces la instanță nu este unul absolut. Acesta poate fi limitat – însă limitările pot să nu afecteze esența dreptului în cauză.

În conformitate atât cu legislația CoE, cât și cu legislația UE, dreptul de acces la instanță înseamnă că instanțele ar trebui să fie accesibile. Accesibilitatea poate implica disponibilitatea instanțelor competente în cauză, disponibilitatea de interpretare, accesul la informații și accesibilitatea hotărârilor judecătorești. Accesibilitatea se poate referi inclusiv la poziționarea geografică a unei instanțe, în cazul în care locația îndepărtată împiedică reclamanții să participe în mod efectiv în cadrul procedurilor judiciare⁵.

⁴ TFUE, art. 263 (4). Pentru un exemplu care ilustrează complexitatea acestui domeniu de drept, vezi CJUE, C-583/11 P, cauza Inuit Tapiriit Kanatami și alții/Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene, 3 octombrie 2013.

⁵ CJUE, C-567/13, cauza Nóra Baczó și János István Vizsnyiczai/Raiffeisen Bank Zrt, 12 februarie 2015, alineatele 56-57. Vezi, de asemenea, CJUE, C-413/12, Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León/Anuntis Segundamano España SL, 5 decembrie 2013, alineatul 41. Pentru mai multe informații, vezi și Consiliul European, Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) (2013), Liniile directoare revizuite privind crearea hărților judiciare de susținere a accesului la justiție în cadrul unui sistem judiciar de calitate, 21 iunie 2013; Consiliul European, CEPEJ (2014),

În temeiul CEDO, drepturile trebuie să fie „concrete și efective” mai degrabă decât „teoretice și iluzorii”⁶. Pentru ca dreptul de acces la instanță să fie unul efectiv, statele pot fi obligate să asigure asistență judiciară, traducere sau alt sprijin de natură practică astfel încât să permită persoanelor accesul la procedurile judiciare.

Dreptul de acces la instanță nu este unul absolut. Acesta poate fi limitat. De exemplu, impunerea unor limite de timp rezonabile poate favoriza buna administrare a actului de justiție. În plus, obligația de a plăti taxe judiciare poate conduce la eliminarea cererilor neîntemeiate sau poate fi justificată din motive bugetare⁷.

Cu toate acestea, restricțiile nu trebuie să afecteze „însăși esența dreptului”. De exemplu, suspendarea procedurii pentru o perioadă semnificativă de timp poate încălca dreptul de acces la instanță întrucât împiedică o persoană să obțină o „soluție” în cauză⁸.

Drepturile prevăzute la articolele 6 și 13 din ECHR și la articolele 47 și 48 din Carta drepturilor fundamentale a UE nu sunt unele absolute și pot fi limitate în anumite circumstanțe. În plus, clauzele de derogare din standardele internaționale în domeniul drepturilor omului permit statelor să își adapteze, temporar, o parte dintre obligații în circumstanțe excepționale – cum ar fi în situațiile de urgență publică care amenință viața națiunii.

În temeiul legislației CoE, în aprecierea legalității unei limitări, CEDO ia în considerare importanța accesului la justiție ca principiu democratic⁹.

O restricție legală trebuie:

- să aibă un scop legitim;
- să fie proporțională;
- să se asigure că însăși esența dreptului nu este afectată.

Articolul 6 din CEDO nu definește „scopul legitim”, însă jurisprudența CEDO oferă exemple ale unor astfel de scopuri legitime. Acestea includ limitări ale dreptului de acces la instanță pentru a proteja persoanele

Guidelines on the organisation and accessibility of court premises, 12 decembrie 2014; Consiliul European, CEPEJ (2008), Lista de verificare pentru promovarea calității justiției și instanțelor judiciare, 3 iulie 2008, ex. la p. 19-25, inclusiv interpretarea, accesul la informații, accesibilitatea hotărârilor judecătorești.

⁶ CEDO, cauza Artico/Italia, nr. 6694/74, 13 mai 1980, alineatul 33.

⁷ CEDO, cauza Ashingdane/Regatul Unit, nr. 8225/78, 28 mai 1985, alineatul 57.

⁸ CEDO, cauza Kutić/Croația, nr. 48778/99, 1 martie 2002, alineatul 25.

⁹ CEDO, cauza Kijewska/Polonia, nr. 73002/01, 6 septembrie 2007, alineatul 46.

responsabile de îngrijirea pacienților împotriva hărțuirii pe nedrept prin acțiuni în instanță¹⁰, în vederea asigurării bunei administrări a actului de justiție¹¹, și pentru a proteja libertatea de exprimare a parlamentarilor și menținerea separației puterilor între judiciar și legislativ¹².

Proportionalitatea este principiul-cheie al jurisprudenței CEDO. Este necesar un echilibru just între obiectivele legitime ale statului și măsurile pe care statul le utilizează pentru atingerea acestora. Proportionalitatea necesită, de asemenea, un echilibru just între drepturile persoanei și interesul public.

Cu cât este mai mare ingerința, cu atât mai mult se impune o justificare.

În ceea ce privește evaluarea situației financiare, CEDO a susținut că nu va exista nici o încălcare a articolul 6 alin. (1), în cazul în care un reclamant nu se încadrează în sistemul de asistență judiciară deoarece venitul său nu se încadrează în criteriile financiare prevăzute, cu condiția ca esența dreptului de acces la instanță să nu fie afectată¹³.

Statele nu sunt obligate să cheltuiască fonduri publice pentru a asigura egalitatea totală de arme între persoana asistată și partea adversă, „atât timp cât i se oferă fiecărei părți o posibilitate rezonabilă de a-și susține cauze în condiții care să nu îi creeze un dezavantaj substanțial față de partea adversă”¹⁴.

Taxele și costurile judiciare pot constitui o limitare ilegală a dreptului de acces la justiție în cazul în care acestea sunt prea mari, deoarece pot priva persoanele de dreptul de acces la instanță. Caracterul adecvat al unei taxe depinde de elementele fiecărui caz în parte, inclusiv de resursele reclamantului.

Formalismul excesiv (o interpretare riguroasă a normelor de procedură) poate priva reclamantii de dreptul de acces la instanță.

Standardele ridicate în materie de probe pot limita accesul la instanță. Prezumțiile de fapt sau de drept (de exemplu, prezumțiile de discriminare) pot ajuta persoanele fizice în a-și urmări obiectivul în cauză.

¹⁰ CEDO, cauza Ashingdane/Regatul Unit, nr. 8225/78, 28 mai 1985, alineatul 57.

¹¹ CEDO, cauza Harrison Mckee/Ungaria, nr. 22840/07, 3 iunie 2014.

¹² CEDO, cauza A./Regatul Unit, nr. 35373/97, 17 decembrie 2002, alineatul 77.

¹³ CEDO, cauza Glaser/Regatul Unit nr. 32346/96, 19 septembrie 2000, alineatul 99. Vezi, de asemenea, CEDO, cauza Santambrogio/Italia, nr. 61945/00, 21 septembrie 2004, alineatul 58 (familia reclamantului a plătit pentru reprezentare).

¹⁴ CEDO, cauza Steel și Morris/Regatul Unit, nr. 68416/01, 15 februarie 2005, alineatul 62.

Termenele de prescripție trebuie să fie proporționale și să servească unui interes legitim – cum ar fi buna administrare a actului de justiție sau prevenirea inechităților ce au rezultat din acțiunile anterioare.

Imunitățile pot fi permise în cazul în care acestea servesc unui scop legitim – de exemplu, protejarea libertății de exprimare a parlamentarilor sau îndeplinirea atribuțiilor de serviciu de către funcționarii publici.

Taxele judiciare pot ajuta la administrarea eficientă a actului de justiție (de exemplu, prin descurajarea justițiabililor abuzivi sau reducerea costurilor administrative), dar, pot restricționa în același timp accesul la justiție. Taxele judiciare excesive care împiedică justițiabilii să introducă o acțiune civilă pot constitui o încălcare a articolului 6 alin. (1) din ECHR¹⁵.

În temeiul legislației CoE și al legislației UE, taxele judiciare nu sunt incompatibile automat cu articolul 6 alin. (1) din ECHR sau cu articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a UE. Cu toate acestea, în cazul în care taxele judiciare sunt prea mari, acest lucru ar putea priva persoanele de dreptul de acces la instanță¹⁶.

De exemplu, CEDO a constatat taxe disproporționate, care însumează până la aproximativ de patru ori venitul lunar al reclamantului.

În cauza Stankov/Bulgaria, reclamantul a acționat în instanță statul pentru detenție ilegală și a câștigat, fiindu-i acordate daune-interese. Cu toate acestea, i s-a impus plata unei taxe judiciare în valoare de aproximativ 90 % din despăgubirea pe care trebuia să o plătească statul. Prin urmare, reclamantul și-a pierdut efectiv despăgubirea, chiar dacă instanțele bulgare au admis fără echivoc că acesta era îndreptățit să le primească. CEDO a reținut faptul că, în cadrul unei acțiuni în despăgubire împotriva statului, normele privind costurile judiciare trebuie să evite plasarea unei sarcini excesive pentru justițiabili. Costurile nu ar trebui să fie excesive sau să constituie o restricție nejustificată privind dreptul de acces la instanță. Cu toate că impunerea taxelor judiciare a fost compatibilă cu buna administrare a actului de justiție, nivelul relativ ridicat și complet inflexibil al taxelor judiciare, în acest caz, a reprezentat o limitare disproporționată a dreptului reclamantei de a avea acces la instanță. Diferite soluții procedurale utilizate în alte state membre – cum ar fi

¹⁵ CEDO, cauza Kreuz/Polonia, nr. 28249/95, 19 iunie 2001, alineatele 61-67.

¹⁶ CEDO, cauza Perdigão/Portugalia, nr. 24768/06, 16 noiembrie 2010, alineatul 74. Vezi, de asemenea Organizația Națiunilor Unite (ONU), Comitetul pentru Drepturile Omului (CDO) (2008), Cauza nr. 1514/2006, cauza Casanovas/Franța, 28 octombrie 2008, alineatul 11.3.

reducerea sau renunțarea la taxele judiciare pentru acțiuni în despăgubire împotriva statului sau care rămân la aprecierea instanței în stabilirea cuantumului nu au fost disponibile și în cazul de față. Curtea a constatat încălcarea articolului 6 (1) din ECHR.

Taxele vor fi apreciate în funcție de circumstanțele specifice ale fiecărui caz în parte – inclusiv posibilitatea de plată a persoanei – pentru a stabili dacă persoana în cauză mai poate beneficia de dreptul de acces la instanță. Acest drept poate fi încălcat prin refuzul de a rambursa costurile părții câștigătoare.

Statele ar trebui să se asigure că prin necesitatea de a finanța administrarea actului de justiție nu se refuză exercitarea dreptului de acces la instanță. Legislația națională prevede adesea posibilitatea de a solicita asistență judiciară pentru a acoperi taxele judiciare.

Formalismul excesiv se referă la interpretarea strictă a normelor de procedură, care ar putea priva recla-

manții de dreptul de acces la instanță. Acest lucru poate include interpretarea strictă a termenelor de prescripție, a regulilor de procedură și a probelor.

În urmă acestei sumare prezentări a câtorva aspecte cuprinse în largă arie a accesului la justiție, poate ar fi nimerit să revedem și din acest punct de vedere legea taxelor de timbru și procedura regularizării cererilor de chemare în judecată care în acest moment și-a atins exact scopul contrar celui dorit: cereri de chemare în judecată anulate care duc la reintroducerea aceluiași cereri și astfel la mărirea numărului de cauze de pe rolul instanțelor.

Un nivel mai scăzut de formalism și o deschidere mai mare către justificabil sunt direcțiile în care sistemul nostru de drept trebuie să se îndrepte, căci îndeplinirea justiției a fost întotdeauna singurul scop al statului de drept.

BARIERE LINGVISTICE ALE ACCESULUI LA JUSTIȚIE

av. Nicchi Anca Andreea, av. Kecseti Krisztina, av. Szabo Andreea Iulia,
av dr. Szabo Alina, av. Szekely Csaba, av. Vasas Eniko
Baroul Harghita

Moto:

*Cea mai mare problemă a comunicării
este iluzia că ea ar fi fost completă*

George Bernard Shaw

Comunicarea între persoane sau grupuri este unul din cele mai complexe procese umane. Dintr-o perspectivă psihologică, comunicarea este un fenomen dinamic și complex, care presupune derularea concomitentă a mai multor procese și funcții psihice, puse în slujba interacțiunii, prin intermediul schimbului de mesaje între doi subiecți.

La nivelul sistemului juridic, actul de justiție însuși depinde de competențele de comunicare generală ale responsabililor judiciari, în efortul lor de aflare a adevărului judiciar.

Indiferent de competențele de comunicare ale actorilor implicați în actul de justiție, atâta timp cât canalul de comunicare între emițător și receptor nu este unul comun sau este unul mediat, consecințele folosirii unui canal, respectiv a unei limbi și a unui limbaj necunoscut de ambele părți implicate, pot fi cu adevărat serioase aducând atingere dreptului la un proces echitabil în toate componentele sale, limitând accesul la justiție a persoanelor aparținând unei minorități lingvistice, oricare ar fi aceasta.

În ciuda reglementărilor explicite ale accesului la justiție în limba maternă, în particular în materie penală, așa zisele drepturi lingvistice nu sunt implementate sistematic întotdeauna fie datorită resurselor financiare inadecvate, fie din cauza lipsei interpreților și traducătorilor calificați, fie dintr-o simplă ignoranță. Toate aceste aspecte pot să conducă însă la erori grave ale justiției în general întemeiate pe încălcări ale dreptului la acces la justiție, împietând asupra calității deciziilor fie că vorbim despre proceduri civile sau despre proceduri penale.

De altfel calitatea interpretării și traducerii poate afecta în sine actul de justiție după cum statul trebuie să garanteze standardele cele mai înalte pentru a asigura accesul egal la serviciile publice, cu atât mai mult pentru a asigura accesul la justiție în condiții de

egalitate și nondiscriminare tuturor cetățenilor, inclusiv celor de altă naționalitate.

Justiția este eficientă atunci când judecători, procurori, părți, martori, avocați reușesc să comunice, respectiv să își transmită unul altuia argumentele folosind **o limbă** și **un limbaj comun**.

Dar, mai mult decât atât, de foarte multe ori justițiabilii doresc să aibă oportunitatea să își facă auzită vocea în fața judecătorului, să-și prezinte problema în mod nemijlocit prin propriile lor cuvinte și mai înainte ca orice decizie să fie luată.

Satisfacerea acestor nevoi are, fără doar și poate, un efect pozitiv asupra justițiabilului, fiind o garanție că autoritatea judecătorească în mod sincer va lua în considerare argumentele sale.

Marea majoritate a populației județului Harghita, într-un procent de 85,21 %, conform ultimului recensământ, o reprezintă populația de etnie maghiară.

În lipsa unor date statistice cu privire la nivelul de cunoaștere al limbii române în județ, din articolele de specialitate se poate aprecia că, în general, gradul de înțelegere al limbii române ar fi unul satisfăcător, mai cu seamă în zonele în care maghiarii trăiesc într-o populație majoritar românească, în schimb, în zonele majoritar maghiare nevoia folosirii limbii române este aproape inexistentă.

Dacă populația este majoritar maghiară, nu același lucru se poate spune despre personalul care alcătuiește instanțele și organele de cercetare penală, care este preponderent de naționalitate română, nefiind cunosători ai limbii maghiare.

Din punct de vedere etnic, marea majoritate a membrilor Baroului Harghita este de naționalitate maghiară, excepțiile fiind puține, cu mențiunea că, în general avocații Baroului Harghita, chiar de naționalitate română, vorbesc limba maghiară.

În această conjunctură încercăm să abordăm problematica accesului la justiție, ținând cont de componentele acestui concept și care de altfel îl definesc, dar și de reglementările comunitare și naționale în materie de acces la justiție și tendințe în ceea ce privește idealul unui sistem de justiție corect și accesibil respectiv a asigurării unui acces la justiție cât mai util, eficient, efectiv.

ACCESUL LA JUSTIȚIE: CONCEPT, ABORDĂRI, REGLEMENTĂRI

Noțiunea de acces la justiție obligă statele să garanteze oricărei persoane dreptul de a se adresa instanței – sau, în anumite circumstanțe, de a se adresa unui alt organism pentru soluționarea alternativă a litigiilor – pentru a obține o măsură reparatorie, în cazul în care se constată că drepturile persoanei au fost încălcate. (http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_ROM.pdf).

Dreptul de acces la instanță înseamnă și că instanțele ar trebui să fie **accesibile**. Accesibilitatea poate implica disponibilitatea instanțelor competente în cauză, disponibilitatea de interpretare, accesul la informații și accesibilitatea hotărârilor judecătorești.

Accesul liber la justiție, ca drept fundamental, este consacrat la nivel internațional precum și la nivel național. Acest drept este prevăzut și garantat de art. 10 din Declarația universală a drepturilor Omului, de art. 14 pct. 1 din Pactul internațional cu privire la drepturi civile și politice, cât și de art. 6 pct. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. La nivel național accesul liber la justiție este reglementat prin art. 21 din Constituția României.

Accesul la justiție conține o serie de drepturi fundamentale ale omului, cum ar fi dreptul la un proces echitabil conform articolului 6 din ECHR și conform articolului 47 din Carta drepturilor fundamentale a UE, precum și dreptul la un remediu efectiv conform articolului 13 din ECHR și conform articolului 47 din Cartă.

Art.21 al Constituției României garantează ca drept fundamental liberul acces la justiție. În Constituție, accesul liber la justiție este conceput ca drept al oricărei persoane de a se putea adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, garantându-se că exercitarea acestui drept nu poate fi îngădită prin nicio lege.

Constituția, în art. 128, tratează dreptul la folosirea limbii materne în cadrul procedurilor, respectiv dreptul la un traducător. Aceste norme instituie regula că procedura judiciară se desfășoară în limba română, acordând cetățenilor români aparținând minorităților naționale dreptul de a se exprima în limba maternă în fața instanței. În aceste situații, folosirea interpreților se va realiza astfel încât să nu împiedice buna administrare a justiției și să nu implice cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

Articolul 18 Cod procedură civilă preia în cuprinsul său normele constituționale înscrise în art. 128, potrivit cărora *procedura judiciară se desfășoară în limba română*; cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în *limba maternă* în fața instanțelor de judecată, în condițiile legii organice; modalitățile de exercitare a acestui drept, inclusiv prin folosirea de interpreți sau traducători, se vor stabili astfel încât să nu împiedice buna administrare a justiției și să nu implice cheltuieli suplimentare pentru cei interesați; cetățenii străini și apatrizii care nu înțeleg sau nu vorbesc limba română au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță și de a pune concluzii, prin *interpret*. Textul urmează a fi completat cu dispozițiile art. 225 CPC, potrivit căruia, atunci când una dintre părți sau dintre persoanele care urmează să fie ascultate nu cunoaște limba română, instanța va folosi un *traducător autorizat*. Dacă părțile sunt de acord, **judecătorul sau greșierul poate face oficiul de traducător**. În situația în care nu poate fi asigurată prezența unui traducător autorizat, se vor aplica prevederile art. 150 alin. (4) NCPC.

În privința acestei reglementări cu caracter de principiu din Codul de procedură civilă, în practică se pot ridica numeroase probleme și ne referim la limitele deosebit de largi impuse de textul menționat cu privire la condiția de a nu împiedica buna administrare a justiției, o noțiune al cărei conținut este foarte larg și de a nu implica cheltuieli suplimentare pentru cei interesați

Dimpotrivă, în argumentarea profesorului Ion Deleanu, în Tratatul de procedură civilă (vol I Ediție revăzută, completată și actualizată) Noul Cod de procedură civilă, Editura Universul Juridic, 2013 *desfășurarea procesului într-o altă limbă decât cea oficială - ipoteză aberantă de discuție – ar compromite natura justiției ca serviciu public, transparența democratică a justiției, sensul publicității și al oralității dezbaterilor judiciare, efectivitatea contradictorialității în dezbateri, posibilitatea controlului judiciar, adică total*.

Într-o cauză aflată pe rolul Tribunalului Harghita a fost invocată excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 150 alin.4 din C.pr.civ. În motivarea excepției autorul a arătat că, în cauza dedusă judecării, instanța a constatat că reclamantul nu a depus traducerea înscrisurilor anexate cererii, iar în temeiul art. 150 alin.4 din Cod procedură civilă i s-a pus în vedere ca, în măsura în care dorește să se prevaleze de înscrisurile atașate, să depună traducerea legalizată, efectuată de un traducător autorizat. Or, în condițiile în care România a ratificat Convenția-cadru pentru

protecția minorităților naționale, prin Legea nr. 33/1995, în Constituția României au fost incluse o serie de prevederi privind drepturile cetățenilor români care aparțin minorităților naționale, printre care și dispozițiile art. 128 alin. 4. Dat fiind că, atât traduceri executate de un traducător autorizat, cât și legalizarea unor traduceri costă bani, autorul s-a plâns că, în măsura în care s-ar conforma prevederilor art. 150 alin. 4 din C.pr.civ., s-ar aduce atingere dreptului constituțional prevăzut la art 128, alin 4.

Tribunalul Harghita - secția civilă a apreciat excepția de neconstituționalitate ca fiind întemeiată, deoarece dispozițiile art. 150 alin.4 din C.pr.civ. impun cheltuieli suplimentare în sarcina cetățenilor români care aparțin minorităților naționale, în condițiile în care Legea fundamentală statuează în mod expres în sensul că modalitățile de exercitare a dreptului de a se exprima în limba maternă în fața instanțelor de judecată trebuie stabilite astfel încât să nu implice cheltuieli suplimentare pentru cei interesați.

Curtea, prin Decizia nr. 636 din 27 octombrie 2016, invocând prevederile art. 128 alin. 3 din Constituție, art. 292 alin. 5 din C.pr.civ., a constatat că dispozițiile criticate respectă atât norma constituțională referitoare la dreptul cetățenilor români aparținând minorităților naționale de a se exprima în limba maternă în fața instanțelor, consacrată de art. 128 din legea fundamentală, cât și principiul constituțional al egalității în drepturi a cetățenilor. Astfel, dispozițiile legale criticate asigură un tratament juridic egal tuturor cetățenilor români, indiferent de naționalitate, instituind în sarcina părților obligația procesuală de a traduce toate înscrisurile redactate într-o limbă străină.

S-a mai arătat în cuprinsul deciziei Curții Constituționale că în România limba oficială este limba română, fiind prezumată a fi cunoscută de toți cetățenii statului, procesul civil se desfășoară în limba română, ceea ce semnifică faptul că dezbaterile, cererile și actele de procedură se consemnează, respectiv se întocmesc în această limbă. ...cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în cadrul procedurilor judiciare, chiar și în ipoteza în care cunosc limba română, fiind un beneficiu legal acordat acestora, limitat însă numai la dreptul de a se exprima în limba maternă în cadrul procedurilor orale desfășurate în fața instanței judecătorești, iar nu și de a întocmi actele de procedură în această limbă, deci în cadrul procedurii scrise a litigiului. ... Toate aceste norme procedurale, interpretate și aplicate coroborat, **sunt menite să garanteze dreptul la apărare al părților, contradictorialitatea procesului civil, pronunțarea unor hotărâri temeinice și judicioase, precum și efecti-**

vitatea controlului judiciar exercitat de către instanțele superioare.

Considerăm că, deși autorul excepției critică dispozițiile procesuale prin prisma costurilor suplimentare generate de efectuarea unor traduceri autorizate, Curtea omite analiza aspectelor semnalate, tratând problema accesului la justiție din perspectiva altor componente.

Relativ la posibilitatea traducerii de către chiar judecător sau grefier a declarației părților apreciem că aceasta nu pare o rezolvare conformă din partea legiuitorului. Astfel, s-a arătat în literatura de specialitate că *”În ipoteza în care judecătorul sau grefierul cunoaște limba respectivă la un nivel avansat acesta poate face oficiul de traducător”*. Este o ipoteză în care se creează o confuziune neavenită între diferite roluri ale actorilor implicați în actul de justiție, care afectează atât calitatea traducerii, cât și calitatea actului de justiție. Uneori chiar nuanțe de semnificații ale noțiunilor pot să conducă la soluții greșite.

Considerăm însă că noțiunea de ”nivel avansat” este un subiectivă, insuficient conturată pentru a putea determina efectiv gradul de cunoaștere a limbii.

O prevedere distinctă o prevede Legea **nr.304 din 28 iunie 2004 privind organizarea judiciară în art. 14 (1) Procedura judiciară se desfășoară în limba română.**(2) *Cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă, în fața instanțelor de judecată, în condițiile prezentei legi.*(3) *În cazul în care una sau mai multe părți solicită să se exprime în limba maternă, instanța de judecată trebuie să asigure, în mod gratuit, folosirea unui interpret sau traducător autorizat.* (4) *În situația în care toate părțile solicită sau sunt de acord să se exprime în limba maternă, instanța de judecată trebuie să asigure exercitarea acestui drept, precum și buna administrare a justiției, cu respectarea principiilor contradictorialității, oralității și publicității.* (5) *Cererile și actele procedurale se întocmesc numai în limba română.* (6) *Dezbaterile purtate de părți în limba maternă se înregistrează, consemnându-se în limba română. Obiecțiunile formulate de cei interesați cu privire la traduceri și consemnarea acestora se rezolvă de instanța de judecată până la încheierea dezbaterilor din acel dosar, consemnându-se în încheierea de ședință.* (7) *Interpretul sau traducătorul va semna pe toate actele întocmite, pentru conformitate, atunci când acestea au fost redactate sau consemnarea s-a făcut în baza traducerii sale.*

Iată că ne aflăm într-o veritabilă procedură de contestare a calității traducerilor efectuate, deși reglementarea nu conține nicio particularitate concretă și nici nu se poate detecta un corespondent în codurile de

procedură civilă, respectiv penală. În literatura de specialitate se apreciază că aceste obiecțiuni vor fi rezolvate prin apelarea la un alt traducător, care să confirme sau să infirme cele susținute de către traducătorul precedent, în practică lipsa unei proceduri de contestare a calității traducerii ridicând serioase semne de întrebare cu atât mai mult cu cât judecătorul nu cunoaște limba a cărei traducere este contestată.

Potrivit Legii nr. 178/1997, cu modificările și completările ulterioare, **Ministerul Justiției autorizează, la cerere, după verificarea actelor depuse la dosarul de autorizare**, traducătorii și interpreții folosiți de entitățile prevăzute de lege la art. 1: Consiliul Superior al Magistraturii, Ministerul Justiției, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Direcția Națională Anticorupție, organele de urmărire penală, instanțele judecătorești, birourile notarilor publici, avocați și executori judecătorești.

Ministerul Justiției nu organizează examen pentru autorizarea ca traducător și interpret pentru nicio limbă străină, ci acordă autorizarea pe bază de verificare a dosarului întocmit conform disp. art. 3 din Lege 178/1997. Pentru a fi autorizată ca traducător și interpret, persoana trebuie să îndeplinească toate condițiile prevăzute cumulativ în art. 3 din actul normativ menționat.

Facem precizarea că nu există niciun fel de reglementări ale acestei *profesii*, distincte, cu atât mai puțin dispoziții care să asigure controlul calității serviciului prestat, în ciuda rolului esențial pe care îl poate juca în procedurile judiciare, fiind absolut necesară o preocupare mai riguroasă a statului cu privire la asigurarea standardului de calitate.

În cadrul procedurii penale, art. 12, alin. 3 din C. pr. pen., prevede că părților și subiecților procesuali care nu vorbesc sau nu înțeleg limba română ori nu se pot exprima, li se asigură, în mod gratuit, posibilitatea de a lua cunoștință de piesele dosarelor, de a vorbi, precum și de a pune concluzii în instanță, prin interpret. În continuare, se precizează, că în cazurile în care asistența juridică este obligatorie, suspectului sau inculpatului i se asigură în mod gratuit posibilitatea de a comunica, prin interpret, cu avocatul în vederea pregătirii audierii, a introducerii unei căi de atac sau a oricărei altei cereri ce ține de soluționarea cauzei. Se face o referire expresă la asigurarea posibilității de a lua legătura cu avocatul prin interpret, atunci când apărarea este obligatorie, ceea ce reprezintă o expresie a efectivității dreptului la apărare. Elementul novator este extins și asupra gratuității folosirii interpretului în relația dintre suspect sau inculpat și avocatul acestuia.

Față de corespondentul din materia procedurii civile, în procedura penală se specifică foarte concret

că în procedura judiciară se folosesc interpreți autorizați, astfel, este, în mod corect, exclusă posibilitatea ca alte persoane, ori alți participanți să asigure traducerea/interpretarea, garantându-se astfel, cel puțin la nivel teoretic, un standard de calitate a acestei traduceri. Deasemenea, spre deosebire de procedurile civile, folosirea interpreților în materie penală este asigurată în mod gratuit.

Reglementarea este nou-introdusă și ea limitează, practic, sfera interpreților care pot fi utilizați în procesul penal la cei care au calitatea de interpreți sau traducători autorizați.

O altă manifestare a dreptului la acces la justiție în particularitatea sa cu privire la persoane aparținând minorităților naționale este inclusă în prevederile art. 329 din C.pr.pen.

Astfel, în situația în care inculpatul nu cunoaște limba română, se vor lua măsuri pentru *traducerea autorizată a rechizitoriului*. Când nu există traducători autorizați, traducerea rechizitoriului se face de o persoană care poate comunica cu inculpatul.

Inculpatul, cetățean român aparținând unei minorități naționale, poate solicita să îi fie comunicată o *traducere a rechizitoriului în limba maternă*.

Copiile certificate ale rechizitoriului, cărora li se atașează, când este cazul, traducerea autorizată a acestuia, se comunică tuturor inculpaților trimiși în judecată, nu numai celor arestați, astfel cum prevedea legea veche. Asigurarea copiilor și a traducerilor cade în sarcina procurorului care a întocmit rechizitoriul, acestea fiind atașate dosarului atunci când rechizitoriul este trimis spre verificare procurorului ierarhic superior. În literatura juridică, există opinia că formularea ultimei părți a dispozițiilor alin. (3) este deficitară, persoana neavând cum *comunica* cu inculpatul prin traducerea rechizitoriului, formularea corectă fiind „persoana care cunoaște limba inculpatului”. Pe de altă parte, prevederea în discuție contravine dispozițiilor cu rang de principiu fundamental ale art. 12 alin. (4), potrivit cărora interpreții sau traducătorii folosiți în cadrul procedurilor judiciare trebuie să fie *autorizați*. Aceste dispoziții nu sunt corelate cu cele ale art. 344 alin. (2), acestea din urmă neavând în vedere ipoteza în care nu există traducători autorizați și traducerea ar trebui făcută de o persoană care cunoaște limba inculpatului.

Deși nu se prevede expres, în ipoteza avută în vedere de dispozițiile alin. (4), traducerea rechizitoriului în limba maternă a inculpatului trebuie să fie făcută de *traducători autorizați*.

Comunicarea copiei certificate a rechizitoriului și, după caz, traducerea autorizată a acestuia se comunică inculpatului în procedura de cameră preliminară,

potrivit art. 344 alin. (2). Din prevederile art. 344 alin. (2) rezultă că, în toate cazurile în care se face traducerea rechizitoriului, inculpatului i se comunică și copia certificată a rechizitoriului. (VOLONCIU Nicolae; colectiv, Noul Cod de Procedura Penală adnotat. Partea specială din 01-mar-2016, Universul Juridic)

În privința normelor convenționale, Curtea Europeană a arătat că dreptul garantat de art. 6 parag. 3 lit. e) din Convenție *nu presupune o traducere scrisă a tuturor înscrisurilor sau actelor dosarului*, deoarece dispoziția convențională face referire la noțiunea de „interpret”, iar nu la cea de „traducător”. Aceasta înseamnă că o asistență constând în traducerea orală poate satisface exigențele Convenției europene. În speță, reclamantul a beneficiat în momentul comunicării mandatului de punere în executare a pedepsei de asistență gratuită a unui interpret de limbă arabă. Niciun element din dosar nu demonstrează că traducerea furnizată de acesta din urmă a fost inexactă în vreun fel. Reclamantul nu a contestat de altfel calitatea traducerii, ceea ce a determinat autoritățile să considere că el a înțeles conținutul documentului litigios. (C.E.D.O., cauza Husain c. Italiei, dec. din 24 februarie 2005, cauza Hermi c. Italiei, dec. din 6 noiembrie 2003)

Cu toate acestea, Curtea Europeană a statuat că dreptul unui acuzat la asistență gratuită a unui interpret nu se referă *numai la declarațiile orale* în ședința de judecată, ci și la înscrisurile aflate la dosarul cauzei, la cele privitoare la instrucția (ancheta) preparatorie, precum și la hotărârea pronunțată în cauză; totuși, Curtea a decis că textul nu are a fi interpretat în sensul că ar impune *traducerea scrisă a tuturor documentelor sau pieselor oficiale aflate la dosar*; asistența acordată în materie de interpretare trebuie să permită acuzatului să știe ceea ce i se reproșează și să formuleze apărări, în special prin a prezenta instanței versiunea sa despre faptele ce îi sunt reproșate (cauza Kamasinski c. Austriei, hot. din 19 decembrie 1989)

Nu în ultimul rând, menționăm că în **Jurnalul Oficial al Uniunii Europene seria L 280/1 din 26 octombrie 2010** a fost publicată **Directiva 2010/64/UE** a Parlamentului European și a Consiliului din 20 octombrie 2010 privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale. Este important de precizat că, în baza acestui act, atât interpretarea, cât și traducerea trebuie să fie de o calitate suficientă să garanteze caracterul echitabil al procedurilor, în special prin garantarea faptului că persoanele suspectate sau acuzate cunosc cazul instrumentat împotriva lor și pot să își exercite dreptul la apărare. În acest

sens, experții trebuie să fie independenți și să păstreze confidențialitatea, fiind înscrși într-un registru care trebuie pus la dispoziția avocaților și a autorităților competente.

SITUAȚII PRACTICE

Dreptul la interpret, drepturi lingvistice, acces la justiție, egalitatea de arme

Magistrații de pe raza teritorială a Tribunalului Harghita au remarcat încă din anul 2007 în analiza relației completelor de judecată cu interpreții autorizați că, în contextul în care Tribunalul Harghita are în competența sa teritorială zone extinse de populație minoritar maghiară:

- există puțini interpreți autorizați pentru limba maghiară, în condițiile în care este în creștere numărul cererilor făcute de justițiabili pentru folosirea interpretelor în ședința de judecată.

- interpreții nu au cunoștințe juridice, iar judecătorii vorbitori de limbă maghiară au sesizat inadvertențele de traducere cu consecința schimbării sensului de interpretare a frazei. În aceste situații, judecătorul intervine și corectează interpretarea, însă această practică nu trebuie să se perpetueze.

- dacă judecătorul vorbitor de limbă maghiară intervine în interpretare, chiar și pentru două cuvinte, participanții la proces și la acea ședință se adresează acestuia în limba maghiară, acesta preluând practic și funcția interpretului, ceea ce nu este de dorit.

Pornind de la procesul verbal care consemna aceste realități la nivelul anului 2007, în scopul realizării prezentului raport dar și al unei mai bune înțelegeri a fenomenului, am adresat magistraților, aleatoriu, un set de întrebări de natură să surprindă percepția față de problematica amplă a barierelor lingvistice ale accesului la justiție, dacă acestea există.

Un set de întrebări pe aceeași problematică a fost adresat procurorilor Parchetului de pe lângă Tribunalul Harghita respectiv de pe lângă Judecătoria Miercurea Ciuc și Inspectoratului de Poliție al Județului Harghita.

S-a concluzionat că există o dificultate în continuare în a apela la traducători/interpreți din punctul de vedere al disponibilității acestora, sunt situații în care se apelează la traduceri realizate spontan de către avocații aflați în sala de judecată și care nu au calitatea de interpreți autorizați, iar soluția preluării rolului de interpret de către alți participanți la actul de justiție nu reprezintă o rezolvare având în vedere standardul de calitate a traducerii. S-a remarcat totodată că au existat

situații în care dezideratul aflării adevărului este afectat prin modalitatea de abordare a participanților de către interpreți cu ocazia audierii acestora (timbrul vocii, mimica, tactica adresării întrebărilor etc.) în condițiile în care, la nivel teoretic, aceștia nu au dezvoltate abilități specifice de a interacționa cu participanții la procesul penal.

Soluțiile propuse au fost asigurarea unui traducător calificat, respectiv crearea unui post de interpret de limbă maghiară în cadrul instituțiilor și autorităților vizate.

Discuțiile informale cu procurorii au relevat însă și aspecte care nu fost avute în vedere în setul de întrebări, după cum urmează:

- judecători care, deși nu cunosc limba maghiară la un nivel mulțumitor, realizează traduceri și se adresează părților în limba maghiară, chiar dacă unii dintre participanți nu cunosc această limbă,

- problema dificultății asigurării traducerii interceptărilor mai cu seamă din limba romani, limbă în care nu se găsesc traducători la îndemâna organului de cercetare penală,

- asigurarea prezenței interpretului și în sine procedura de audiere și consemnare a declarațiilor presupune o durată mai lungă, ceea ce poate afecta celebritatea procedurilor,

- buna credință a părții atunci când pretinde că nu cunoaște limba română și dorește prezența unui interpret, punându-se la îndoială în multe cazuri nevoia reală de asigurare a acestei traduceri.

Rezultatele chestionarului au relevat probleme legate de numărul redus al interpreților de limbă maghiară și prin urmare dificultatea în a apela la serviciile acestora din punctul de vedere al disponibilității lor.

În general nu se apelează la traducerile spontane realizate de către avocații care asistă partea, în vederea îmbunătățirii calității traducerii fiind necesară prezența unui interpret specializat în domeniul juridic cu mențiunea că, în general, avocații care au această calitate se remarcă printr-o traducere mai adecvată a limbajului juridic.

Soluțiile propuse au avut în vedere angajarea cu caracter permanent a unor traducători/interpreți la instituții, crearea unui sistem audio de traducere simultană, creșterea numărului de interpreți, a numărului de magistrați vorbitori de limbă maghiară, cointeresarea minorității maghiare în a învăța limba română.

Inspectoratul Județean de Poliție Harghita, prin reprezentanții săi a apreciat că au existat cazuri, fără a

generaliza, în care s-au întâmpinat dificultăți din punct de vedere al disponibilității interpreților, mai cu seamă în week-enduri, sub diferite motivații: că nu se află în țară sau în zonă, că sunt bolnavi, ori pur și simplu că nu sunt acasă, propunându-se identificarea unei părghii de responsabilizare a interpreților sub aspectul respectării obligației lor de a se prezenta la chemarea organelor de cercetare penală pentru a nu îngreuna procedurile specifice, asigurându-se astfel prezența conform unor planificări, programări, orare, sau în alt mod care să asigure o permanență operativă în domeniu.

Se admite totodată că există situații în care se apelează fie la traducerile realizate de avocați, fie la traducerea efectuată de organul de poliție care vorbește fluent limba maghiară iar în unele situații, partea asistată înțelegând limba română la un nivel mulțumitor, nu se consideră necesară prezența interpretului.

În ceea ce privește inadvertențele de traducere, sesizabile doar dacă audierea se face în prezența unui polițist vorbitor de limba maghiară, acestea au existat, ba chiar interpretări nuanțate și răstălmăciri, ceea ce justifică presupunerea riscului existenței unui număr și mai mare de asemenea situații, atunci când nu este de față un cunoscător.

Specializarea interpretului nu pare a fi o necesitate, arătându-se că audierile presupun descrierea unor stări de fapt și nu interpretarea juridică a acestora sau a unor termeni.

Considerăm însă că abordarea trebuie să fie mult mai largă, neputându-se rezuma doar la o simplă descriere a stării de fapt, aceasta implicând adeseori noțiuni greoaie, termeni tehnico-juridici sau nuanțări, care în domeniul dreptului pot duce la concluzii diferite.

Specializarea ar fi cu atât mai mult necesară în domeniul dreptului penal, când traducerea trebuie să redea fidel acuzația adusă, drepturile și obligațiile părților, încadrarea juridică exactă etc.

Deși prin completarea chestionarelor s-a opinat în sensul că nu s-ar impune o calificare suplimentară a traducătorilor, s-a recunoscut însă că ar fi utilă, cel puțin asimilarea unor noțiuni minime de specialitate și perfecționare, ori obținerea unor atestate eliberate de specialiști cu dublă calificare: juridică și lingvistică.

Această calificare ar asigura interpretarea corectă a anumitor termeni, dacă nu pentru a ajuta, cel puțin pentru a nu îngreuna actul procedural. În plus, crearea unui cadru legal bine stabilit ar întregi și consfinți atât drepturile cât și obligațiile interpreților, aceștia putând să fie recompensați dar și trași la răspundere, după caz.

Întotdeauna comunicarea nemijlocită cu justițiabilul va fi afectată de interpunerea unui terț, în cazul de față interpretul, dar acest lucru nu este în măsură să afecteze în mod grav administrarea probatoriului în faza urmăririi penale și nici dezideratul aflării adevărului, din acest punct de vedere, interpretul neputând fi privit ca un filtru între anchetator și persoana audiată, întrucât prin limbajul non-verbal (ținută, mimică, gestică, ton, timbrul vocii, etc.) comunicarea este directă, iar tactica adresării întrebării ține exclusiv de modul de lucru al anchetatorului.

S-a mai arătat că, în cazuri excepționale, organele de urmărire penală ori avocatul pot prelua rolul de interpret, cu obligativitatea refacerii ulterioare a actului respectiv, ținând cont de posibilitatea contestării părții prin invocarea necunoașterii limbii și neînțelegerii polițistului pe de o parte, iar pe de altă parte avocatul, având interes în cauză, ar putea îngreuna aflarea adevărului. Astfel, în situațiile urgente, când nu se poate asigura prezența unui interpret, este preferabil ca traducerea să fie făcută de un terț și nu de organul de urmărire penală sau de avocat.

La nivelul soluțiilor, pentru depășirea barierelor lingvistice și a dificultăților de comunicare în actul de justiție cu non-vorbitorii de limbă română, s-a propus implementarea unor programe de traducere live, specializarea unor persoane, a unor polițiști sau utilizarea celor ce cunosc limbi străine la nivel avansat, atragerea mai multor interpreți autorizați și profesionalizarea acestora, etc. Totuși, având în vedere că utilizarea interpretului implică anumite costuri, deloc de neglijat, iar lipsa acestuia nu poate fi suplinită obiectiv, precum și dezavantajele ce derivă din imposibilitatea comunicării directe, apreciem că ar fi oportună adaptarea sistemului educațional la realitatea cu care se confruntă zonele cu populație majoritară de altă etnie, pentru a se asigura cunoașterea limbii oficiale a statului.

Într-o asemenea ipoteză, instituția interpretului ar fi necesară doar în cazurile în care procedurile ar viza cetățenii străini.

În privința incidenței barierelor lingvistice în practică, membrii Baroului Harghita au adus următoarele situații din practică:

- audierea inculpatului de naționalitate maghiară în limba sa maternă, de către procurorul de caz, cunoscător al limbii maghiare, urmată de consemnarea declarației în limba română, pe care inculpatul nu o cunoștea. O asemenea procedură nu a asigurat eficiența acestui drept, iar audierea în limba maghiară nu a fost de natură să înlăture încălcarea unor dispoziții procedurale imperative. Dreptul la o apărare efectivă presupune inclusiv posibilitatea de a beneficia de serviciile

unui traducător autorizat în toate etapele procedurale, acest drept fiind considerat cea mai adecvată punere în practică a drepturilor apărării și a cerinței echității procedurilor. Exercitarea lui este cu atât mai mult justificată în fazele inițiale, când cel acuzat se confruntă cu acuzatorii de pe poziții inegale, iar împrejurarea că ulterior, în timpul altor interogatorii (în speță, la cercetarea judecătorească), este asistat de un specialist autorizat nu poate remedia eficient lipsa inițială. (C.A. Brașov, dec. pen. nr. 166/Ap din 18 mai 2005)

- exceptând serviciile asigurate de colegii avocați - traducători autorizați, pot fi detectate unele cazuri, în care nu se realizează o traducere exactă a noțiunilor și care tinde a denatura aspecte importante în proces. Într-o asemenea ipoteză, avocatul trebuie să vegheze mai mult asupra conformității traducerii efectuate decât asupra respectării drepturilor procesuale de către organele judiciare;

- chiar dacă, la nivel de reglementare, putem observa că obligativitatea în procesul penal, a folosirii interpreților autorizați este o prevedere binevenită și contribuie și la asigurarea dreptului la apărare, în practică, uneori, calitatea traducerii este discutabilă. Un asemenea fenomen se poate datora faptului, că până nu demult, autorizarea ca interpret și/sau traducător era una formală, întemeiată pe examinarea unor înscrisuri depuse la dosar;

- deseori, ședințele de judecată suferă amânări ori suspendări, deoarece există un singur traducător disponibil pentru toate ședințele, care se desfășoară concomitent la aceeași instanță sau chiar și la mai multe instanțe (judecătorie, tribunal și curte de apel) din aceeași localitate. De asemenea, există în practică și situații în care unicul interpret disponibil este solicitat concomitent atât la parchet cât și la instanță;

- soluția de compromis ca avocați aflați în sala de judecată să asigure traducerea la cererea judecătorului, nu reprezintă întotdeauna o procedură binevenită, neexistând nicio garanție cu privire la respectarea standardelor de obiectivitate, imparțialitate sau calitate a traducerilor;

- până la adoptarea modificărilor Legii nr. 178/1996 prin Legea nr. 76/2016 – în vigoare din 02.05.2016 – traducătorii și/sau interpreții folosiți de CSM, de Ministerul Justiției, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, DNA, de organele de urmărire penală, de instanțele judecătorești, de birourile notarilor publici, de avocați și de executori judecătorești nu erau specializați în domeniul juridic. Mai mult în continuare, traducătorii și interpreții nespecializați în domeniul științelor juridice și fără nicio pregătire în domeniul dreptului își desfășoară activitatea în condițiile în care au fost autorizați înaintea intrării în vigoare a Legii nr. 76/2016;

- confuziunea rolurilor în cadrul unei proceduri aduce atingere dreptului la un proces echitabil, dreptului la apărare și dreptului de acces la o instanță imparțială;

- s-ar impune informarea populației cu privire la accesul la un traducător în cadrul proceselor civile și respectiv în cadrul procedurilor extrajudiciare. În zonele în care există cu un număr mic, insuficient, de traducători/interpreți, dacă aceștia nu sunt disponibili, se solicită un traducător din altă localitate, îngreunându-se astfel întreaga procedură.

CONCLUZII

Drepturile lingvistice aparțin drepturilor fundamentale?

Atunci când indivizi aparținând unor culturi diferite și vorbind o limbă diferită de cea a instanțelor de judecată sunt implicați într-un fel sau altul într-o procedură judiciară în calitate de acuzați, martori sau victime, comunicarea eficientă devine esențială. Calitatea sprijinului lingvistico-cultural pe care aceștia o reclamă trebuie să fie bine reglementată și organizată iar dreptul lor de a fi ascultați și a primi informații într-o limbă pe care o înțeleg trebuie să fie garantat.

Dreptul fundamental la un proces echitabil atât în materie penală cât și în materie civilă poate fi cu ușurință încălcat, dacă nu sunt asigurate standarde de calitate ale traducerilor și interpretărilor juridice.

Neajunsurile remarcate în prezentul studiu relevă o incapacitate a reglementării de a asigura garanțiile necesare dreptului fundamental la un proces echitabil, indiferent de limba în care te exprimi.

Nu se poate ignora situația legală vulnerabilă a vorbitorilor limbii nedominante a statului în procedurile judiciare, rămânând însă deschisă întrebarea dacă este necesară o recunoaștere distinctă a unor așa

zise drepturi lingvistice, al căror înțeles nu pare să fi fost clarificat până în prezent.

Păstrând proporțiile, în condițiile în care Canada este un stat bilingv, Curtea Supremă din Canada a adus clarificări de esență cu privire la distincția între drepturile lingvistice și drepturile fundamentale ale omului: *“The right to a fair trial is universal and cannot be greater for members of official language communities than for persons speaking other languages. Language rights have a totally distinct origin and role. They are meant to protect official language minorities in this country and to insure the equality of status of French and English. (R v Beaulac 1999)”*.

O primă abordare a naturii drepturilor lingvistice, vehiculată deja poate fi aceea că majoritatea drepturilor fundamentale implică o dimensiune lingvistică, identitară.

Dintr-o altă perspectivă, drepturile lingvistice ar putea fi considerate drepturi fundamentale doar dacă Constituția statului le definește ca atare iar într-o opinie contrară s-ar putea avea în vedere caracteristicile proprii ale unor asemenea drepturi, destinate să protejeze libertatea individului și autonomia sa.

În concluzie, definirea conținutului noțiunii de drepturi lingvistice reprezintă un demers necesar pentru a stabili rolul, importanța și garanțiile cele mai adecvate pentru respectarea sa.

Rolul avocatului în sistemul judiciar trebuie să se manifeste și în sensul semnalării problemelor cu care se confruntă justițiabilul, pentru a găsi soluții de natură a-i asigura un acces direct și deplin la justiție.

Eforturile tuturor celor implicați în procedurile judiciare trebuie concentrate în realizarea dezideratului depășirii barierelor lingvistice, fără a avea pretenția obținerii unui sistem perfect.

“Lupt împotriva neputinței pe care o simt în încercarea de a vă transmite întregul conținut al ideii mele” - Iulia Hașdeu

EFFECTIVITATEA ACCESULUI LA JUSTIȚIE AL PERSOANEI JURIDICE, DIN PERSPECTIVA ASISTENȚEI JUDICIARE

av. dr. IOAN CHELARU
Baroul Neamț

● *Propunere de lege ferenda în vederea instituirii, pentru persoanele juridice aflate în dificultate, a asistenței judiciare gratuite în materie civilă, sub forma apărării prin avocat*

Este de salutat inițiativa benefică de a desfășura Congresul avocaților din anul 2017 sub o tematică atât de dificilă în zilele noastre, dar și provocatoare în același timp, cum este accesul la justiție. Trebuie să profităm de această ocazie pentru a pleda deschis și decis în vederea instituirii, pe cale legislativă, evident, a asistenței judiciare gratuite în materie civilă, sub forma apărării prin avocat, pentru **persoanele juridice** aflate în dificultate. Este o chestiune care ține de efectivitatea accesului la justiție și care a devenit acută în fața instanțelor europene, dar problematica apare sub diferite forme și circumstanțe și în fața instanței constituționale naționale române.

Am decis să abordez această tematică deoarece, în ultimii ani, un număr tot mai mare de societăți comerciale, autorități și nu numai se află în dificultate. Odată cu acestea și persoanele fizice au de suferit. Or, în reglementările naționale, așa cum sunt ele stabilite în acest moment, societățile comerciale au dreptul la asistență judiciară numai prin reduceri și eșalonări la taxa de timbru. Cunoaștem deja că aceste reglementări nu permit, pentru persoanele juridice, alte forme de asistență judiciară, cum ar fi apărarea și asistența gratuită printr-un avocat sau gratuitatea taxelor de timbru.

Studiind reglementările europene, constatăm că acestea lasă statelor posibilitatea de opțiune cu privire la formele de asistență judiciară. Totuși, ar trebui să analizăm în spirit critic, constructiv dacă, în contextul de ansamblu al mecanismului de acordare a asistenței judiciare de către statul român, principiul efectivității accesului la justiție este funcțional în privința persoanelor juridice, care, aflându-se în dificultate, nu pot beneficia de dreptul la apărare. Aceasta în contextul special în care Curtea Constituțională din România a desființat recent dispozițiile privind obligativitatea

reprezentării în recurs, de către avocat, atât a persoanei fizice, cât și a persoanei juridice¹.

Chiar dacă aceste decizii au creat frustrări și ample discuții în rândul avocaților, trebuie să remarcăm că instanța de contencios constituțional a apreciat că deși obligativitatea reprezentării și asistării prin avocat în recurs nu contravine, în sine, legii fundamentale, mențiunile care decurg din obligativitatea formulării și susținerii cererii de recurs prin avocat sunt neconstituționale datorită disproporției, spune Curtea Constituțională, dintre scopul legitim urmărit și „sarcinile excesive” impuse părților prin dispozițiile criticate.

Realizarea unei proporții echilibrate, cred că ar remedia neconstituționalitatea constatată și trebuie să rămână o problemă de rezolvat!

● *Reglementări și jurisprudență europene privind dreptul persoanei juridice la asistență judiciară în procedura civilă*

Dreptul la asistență judiciară în procedura civilă este garantat de art. 6 (1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în continuare Convenția) și de art. 47 din Carta drepturilor fundamentale a UE (în continuare Carta).

Atât în temeiul Convenției, cât și al Cartei, „**asistența judiciară nu trebuie să împrace o anumită formă, statele fiind libere să decidă** cum să-și îndeplinească obligațiile legale. Prin urmare, constatăm că deseori, sistemele de asistență judiciară variază foarte mult, de la stat la stat. De exemplu, asistența judiciară poate consta în reprezentarea sau asistența

¹ Decizia CCR nr. 462/2014 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 13 alin. (2) teza a doua, art. 83 alin. (3) și art. 486 alin. (3) din Codul de procedură civilă, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 775 din data de 24 octombrie 2014; Decizia CCR Nr.485 din 23 iunie 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 13 alin.(2) teza a doua, art. 84 alin.(2) și art. 486 alin. (3) din Codul de procedură civilă publicată în Monitorul Oficial nr. 539 din 20.07.2015

gratuită oferită de un avocat și/sau scutirea de la plata cheltuielilor de procedură, inclusiv a taxelor judiciare. Aceste măsuri pot exista alături de alte scheme de sprijin complementare, cum ar fi apărarea *pro bono*, centrele de consiliere juridică sau asigurarea de protecție juridică – care pot fi finanțate de către stat, oferite de sectorul privat sau gestionate de ONG-uri”.²

În conformitate cu Convenția, „**acordarea de asistență judiciară persoanelor juridice (de exemplu, companiilor) nu este exclusă, în principiu, însă trebuie să fie evaluată în baza normelor naționale relevante și a situației companiei în cauză**”³.

În practica instanței europene, în cauza *Del Sol c. Franța*, CEDO a constatat că în temeiul art. 6 (1) din Convenție, statele nu au nicio obligație să acorde asistență judiciară în procedurile civile, deoarece există o distincție clară între modul de redactare a articolului 6 § 3 (c), care garantează dreptul la asistență judiciară gratuită în cadrul procedurilor penale, precum și a articolului 6 § 1, care nu face nicio referire la asistența judiciară⁴. În aceeași cauză, CEDO a mai remarcat că dreptul de acces la o instanță nu este absolut și poate fi supus unor restricții avute în vedere, în special, pentru a satisface preocuparea legitimă a statului de a controla utilizarea fondurilor publice pentru finanțarea litigiilor private⁵.

La nivelul statelor europene, așa cum arătam, abordarea asistenței judiciare a persoanelor juridice este extrem de diferită.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a remarcat că nu există consens și nici măcar nu se poate contura o **tendință** în rândul statelor europene, în ceea ce privește acordarea de asistență judiciară persoanelor juridice. În cauza *Granos Organicos Nacionales S.A. c. Germania*, CEDO citează un studiu comparativ realizat în anul 2008 privind legislația și practica celor 32 de state membre ale Convenției, care distinge trei abordări diferite în ceea ce privește posibilitatea persoanelor juridice de a obține asistență judiciară. „În majoritatea statelor chestionate (Albania, Armenia, Azerbaidjan, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Anglia și Țara Galilor, Irlanda, Italia, Letonia, Luxemburg, Malta, Moldova, România și Serbia), legislația **exclue** orice formă de asistență judiciară pentru persoanele juridice. În state

² Agenția Europeană Pentru Drepturi Fundamentale și Consiliul European, *Manual de drept european privind accesul la justiție*, ed. 2016, pag 26

³ Agenția Europeană Pentru Drepturi Fundamentale și Consiliul European, *Manual de drept european privind accesul la justiție*, ed. 2016, pag 63

⁴ CEDO 2002: *Del Sol c. Franței*, § 20

⁵ CEDO 2002: *Del Sol c. Franței*, § 23

precum Franța, Grecia, Portugalia, Slovenia, Spania și Turcia **numai** persoanele juridice cu scop necomercial sunt eligibile pentru asistență judiciară. Există și un al treilea grup de state -Austria, Belgia, Estonia, Finlanda, Germania, Țările de Jos, Polonia, Rusia, Elveția și Ucraina - în care persoanele juridice, inclusiv societățile comerciale, sunt forme specifice de asistență judiciară, în anumite **circumstanțe**”⁶.

În ceea ce privește Carta drepturilor fundamentale a UE, art. 47 (3) prevede că „Asistența juridică gratuită se acordă celor care nu dispun de resurse suficiente, în măsura în care aceasta este necesară pentru a-i asigura accesul efectiv la justiție”.

Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene din 22 decembrie 2010 în cauza C-279/09 *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH c. Germania* a marcat într-un fel jurisprudența CJUE în ceea ce privește interpretarea principiilor efectivității și echivalenței în raport cu regulile aplicabile cererilor de asistență judiciară, atunci când acestea sunt introduse de o persoană juridică. În speță, instanța germană a trimis Curții de Justiție a Uniunii Europene o întrebare preliminară prin care solicita să se stabilească dacă dreptul Uniunii, mai precis, **principiul efectivității**, trebuie să fie interpretat în sensul că, în contextul unei acțiuni în răspunderea statului introduse în temeiul acestui drept, principiul menționat se opune posibilității ca o reglementare națională să condiționeze exercitarea acțiunii în justiție de plata unui avans din cheltuieli și să prevadă că asistența judiciară nu poate să fie acordată unei persoane juridice, deși aceasta din urmă nu este în măsură să suporte acest avans.

Răspunsul CJUE a fost acela că: „Principiul protecției jurisdicționale efective, astfel cum este consacrat la articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, trebuie să fie interpretat în sensul că **nu este exclus ca acesta să fie invocat de persoane juridice și că asistența acordată în temeiul acestui principiu poate să acopere, printre altele, scutirea de la plata avansului din cheltuielile de procedură și/sau asistența unui avocat**.”

Revine instanței naționale sarcina de a verifica dacă condițiile de acordare a asistenței judiciare constituie o limitare a dreptului de acces la instanțele judecătorești care aduce atingere înseși esenței acestui drept, dacă respectivele condiții au în vedere un scop legitim și dacă există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul urmărit.

⁶ CEDO 2012, *Granos Organicos Nacionales S.A. c. Germania*, § 17, 18 și 47

În cadrul acestei aprecieri, instanța națională poate, credem și noi, să ia în considerare obiectul litigiului, șansele rezonabile de succes ale solicitantului, gravitatea mizei pentru acesta, complexitatea dreptului și a procedurii aplicabile, precum și capacitatea acestui solicitant de a-și susține în mod efectiv cauza. Mai credem că, în mod judicios, pentru a aprecia proporționalitatea, instanța națională poate să țină seama și de quantumul cheltuielilor de procedură care trebuie să fie avansate și de împrejurarea dacă acestea sunt sau nu sunt de natură să constituie eventual un obstacol insurmontabil pentru accesul la justiție.

În ceea ce privește mai precis persoanele juridice, instanța națională poate să țină seama de situația acestora. Astfel, instanța menționată poate să ia în considerare în special forma și scopul lucrativ sau nelucrativ al persoanei juridice în cauză, precum și capacitatea financiară a asociațiilor sau a acționarilor săi și posibilitatea acestora de a-și procura sumele necesare pentru introducerea acțiunii în justiție⁷.

Așa cum observa avocatul general CJUE Paolo Mengozzi, în concluziile sale privind această cauză, **„Pentru prima dată, Curții i se solicită să evalueze conformitatea unui mecanism de asistență judiciară, având ca obiect în special exonerarea de la plata taxei de procedură, ale cărui condiții de acordare sunt mai restrictive în privința persoanelor juridice decât în privința persoanelor fizice și, prin urmare, să se pronunțe cu privire la întinderea garanțiilor procedurale ce trebuie oferite persoanelor juridice”**.⁸

⁷ HOTĂRÂREA CJUE (Camera a doua) 22 decembrie 2010(*) în cauza C-279/09 DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH c. Germania „Protecție jurisdicțională efectivă a drepturilor conferite de dreptul Uniunii – Dreptul de acces la o instanță judecătorească – Asistență juridică gratuită – Reglementare națională prin care se refuză să se acorde asistență juridică gratuită persoanelor juridice în lipsa unor «interese generale»” ; Ordonanța Curții (Camera a șasea) din 13 iunie 2012 — GREP/Freistaat Bayern (Cauza C-156/12) „Articolul 104 alineatul (3) primul paragraf din Regulamentul de procedură — Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene — Articolul 47 și articolul 51 alineatul (1) — Punerea în aplicare a dreptului Uniunii — Acțiune exercitată împotriva unei hotărâri de constatare a forței executorii a unei hotărâri pronunțate într-un alt stat membru și prin care se dispun măsuri de sechestrul — Protecție jurisdicțională efectivă — Dreptul de acces la o instanță judecătorească — Asistență juridică gratuită — Reglementare națională care nu permite acordarea asistenței juridice gratuite persoanelor juridice”

⁸ CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL PAOLO MENGOZZI prezentate la 2 septembrie 2010 în Cauza C-279/09 DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH împotriva Bundesrepublik Deutschland, par. 2

● Reglementări și jurisprudență naționale

Înainte de toate, pentru determinarea legislației aplicabile persoanei juridice sub aspectul asistenței judiciare sunt necesare câteva clarificări privind conținutul, așa cum este prevăzut în dreptul românesc, al noțiunii de asistență judiciară, ajutor public judiciar și facilități pentru plata taxelor judiciare de timbru.

Art. 90 alin. (2) din Codul de procedură civilă menționează că **„Asistența judiciară cuprinde: a) acordarea de scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare prevăzute de lege; b) apărarea și asistența gratuită printr-un avocat desemnat de barou; c) orice alte modalități prevăzute de lege.”**

Apreciem poate temerar că reglementările noului Cod de procedură civilă sunt destul de ambigue în acest sens. Conform prevederilor art. 90 alin. (4) din Codul de procedură civilă „Persoanele juridice pot beneficia de facilități sub formă de reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru datorate pentru acțiuni și cereri introduse la instanțele judecătorești, în condițiile legii speciale”. Art. 90 C.pr.civ. face parte însă din secțiunea a 5-a „Asistența judiciară”, astfel încât am putea deduce că inclusiv facilitățile prevăzute de alin. (4) al art. 90 reprezintă forme de asistență judiciară și, în consecință, noțiunea de asistență judiciară este aplicabilă și persoanelor juridice, în limitele prevăzute de lege⁹.

În ceea ce privește condițiile privind acordarea asistenței judiciare persoanelor juridice, credem că acestea sunt cele prevăzute în art. 42 alin. (2)-(4) din OUG nr. 80/2013 privind taxele judiciare de

⁹ Codul de procedură civilă, Secțiunea a 5-a Asistența judiciară Articolul 90

Condiții de acordare

(1) Cel care nu este în stare să facă față cheltuielilor pe care le presupune declanșarea și susținerea unui proces civil, fără a primejdui propria sa întreținere sau a familiei sale, **poate beneficia de asistență judiciară, în condițiile legii speciale privind ajutorul public judiciar.**

(2) **Asistența judiciară** cuprinde:

a) acordarea de scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare prevăzute de lege;

b) apărarea și asistența gratuită printr-un avocat desemnat de barou;

c) orice alte modalități prevăzute de lege.

(3) Asistența judiciară poate fi acordată oricând în cursul procesului, în tot sau numai în parte.

(4) **Persoanele juridice pot beneficia de facilități sub formă de reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru datorate pentru acțiuni și cereri introduse la instanțele judecătorești, în condițiile legii speciale.**

timbru, potrivit cărora instanța acordă persoanelor juridice, la cerere, facilități sub formă de reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru datorate pentru acțiuni și cereri introduse la instanțele judecătorești, în următoarele situații expres prevăzute de lege: a) cuantumul taxei reprezintă mai mult de 10% din media venitului net pe ultimele 3 luni de activitate; b) plata integrală a taxei nu este posibilă deoarece persoana juridică se află în curs de lichidare sau dizolvare ori bunurile acesteia sunt, în condițiile legii, indisponibilizate. În mod excepțional, instanța poate acorda persoanelor juridice reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, și în alte cazuri decât cele expres prevăzute, atunci când apreciază, față de datele referitoare la situația economico-financiară a persoanei juridice, că plata taxei de timbru, la valoarea datorată, ar fi de natură să afecteze în mod semnificativ activitatea curentă a persoanei juridice.

Dacă ne referim la formele **ajutorului public judiciar**, acestea sunt cele prevăzute de conținutul art. 6 din OUG nr. 51 din 21 aprilie 2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă. Ca atare, ajutorul public judiciar se poate acorda în următoarele forme:

a) plata onorariului pentru asigurarea reprezentării, asistenței juridice și, după caz, a apărării, printr-un avocat numit sau ales, pentru realizarea sau ocrotirea unui drept ori interes legitim în justiție sau pentru prevenirea unui litigiu, denumită în continuare asistență prin avocat;

b) plata expertului, traducătorului sau interpretului folosit în cursul procesului, cu încuviințarea instanței sau a autorității cu atribuții jurisdicționale, dacă această plată incumbă, potrivit legii, celui ce solicită ajutorul public judiciar;

c) plata onorariului executorului judecătoresc;

d) scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări de la plata taxelor judiciare prevăzute de lege, inclusiv a celor datorate în faza de executare silită.

Drept urmare, observăm că în privința **formeii de asistență judiciară**, persoanele juridice pot beneficia, în condițiile prevăzute de lege, numai de reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbre.

Din interpretarea *per a contrario* a textelor legale în vigoare, se desprinde în mod evident ideea că, în cadrul asistenței judiciare acordate de stat, **persoanele juridice nu pot beneficia de scutiri pentru plata taxelor judiciare prevăzute de lege, de apărarea și asistența gratuită printr-un avocat desemnat de barou sau de ajutorul public judiciar în conformitate cu OUG nr. 51 din 21 aprilie 2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă.**

De altfel, în acest sens s-a pronunțat relativ recent și Curtea Constituțională prin Decizia nr. 1.098 din 21 septembrie 2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 753 din 11 noiembrie 2010, instanța de contencios constituțional statuând că, întrucât textul art. 4 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 51/2008 dispune că „orice persoană fizică” poate solicita acordarea ajutorului public judiciar, în condițiile legale, se deduce, fără niciun fel de echivoc, că în nicio situație o persoană juridică nu poate fi beneficiara ajutorului. Așa fiind, spre exemplu, nu poate beneficia de ajutor o persoană juridică ce desfășoară activități comerciale sau o persoană juridică - instituție publică. Prin această decizie, Curtea a interpretat totodată că prevederile de lege supuse controlului de constituționalitate, potrivit cărora numai persoanele fizice pot solicita acordarea ajutorului public judiciar, **reprezintă opțiunea legiuitorului român, în concordanță cu transpunerea prevederilor Directivei 2003/8/CE a Consiliului din 27 ianuarie 2003 de îmbunătățire a accesului la justiție în litigiile transfrontaliere prin stabilirea unor norme minime comune privind asistența judiciară acordată în astfel de litigii în dreptul intern prin adoptarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 51/2008.**

În ceea ce privește protecția drepturilor și libertăților fundamentale, Curtea Constituțională din România a reținut, în jurisprudența aproape constantă, că acestea se aplică și persoanelor juridice numai în măsura în care prin intermediul acestora cetățenii își exercită un drept constituțional. Spre exemplu, în Decizia nr. 485 din 23 iunie 2015, Curtea observă că, deși art. 21 privind accesul liber la justiție este cuprins în capitolul I — Dispoziții comune – din Constituție, iar art. 24 din Legea fundamentală, privind dreptul la apărare, este cuprins în capitolul II — Drepturile și libertățile fundamentale din titlul II — Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale din Constituție, este evident că „**garantarea accesului liber la justiție și a dreptului la apărare trebuie să fie acordată și persoanelor juridice, nu numai persoanelor fizice**”. Exigențele și garanțiile rezultate din drepturile și libertățile fundamentale reglementate prin Constituție sunt aplicabile și în privința persoanelor juridice, în măsura în care conținutul lor normativ este compatibil cu natura, specificul și particularitățile care caracterizează regimul juridic al persoanei juridice.

Credem că accesul la justiție este un drept fundamental însă numai prin diverse **mecanisme** legale se poate garanta efectivitatea lui. Sub aspectul principiului eficacității accesului la justiție prin prisma asistenței judiciare acordate de stat, limitele mecanismului de acordare a acestei asistențe sunt reliefate

în două decizii ale aceleași Curți Constituționale a României, referitoare la neconstituționalitatea dispozițiilor privind obligativitatea reprezentării și asistării prin avocat la exercitarea recursului civil, atât în cazul persoanei fizice, cât și în cazul persoanei juridice¹⁰.

Conform ambelor decizii, reglementările criticate nu sunt neconstituționale în sine, ele corespunzând scopului legitim al asigurării calității actului de justiție. Neconstituționalitatea acestor reglementări provine din faptul că **acestea nu apar ca fiind proporționale** cu scopul legitim urmărit din perspectiva relației existente între interesul general invocat și cel individual. Aceasta deoarece „condiționarea exercitării căii de atac de angajarea sau numirea unui consilier juridic sau de încheierea, în mod obligatoriu, a unui contract de asistență judiciară, drept condiție de admisibilitate a recursului, impune în sarcina persoanei juridice atât condiții excesive pentru exercitarea căii de atac a recursului, cât și costuri suplimentare pentru plata serviciului justiției”.

Prin urmare, problema constă în așa numitele „condiții excesive” impuse persoanei juridice, între care și costurile uneori mai mari, ceea ce înseamnă că, în viitor legislatorul român, aici, ar trebui să caute soluții remediu. Chiar Curtea arată, în cuprinsul Deciziei nr. 485 din 23 iunie 2015, că, dacă persoanele fizice pot beneficia de ajutorul public judiciar conform OUG 51/2008, dar care nu poate fi considerat un remediu judiciar capabil să asigure accesul tuturor cetățenilor la calea de atac a recursului, persoanele

juridice pot beneficia, în anumite condiții stricte, **doar de facilități** sub formă de reduceri, eşalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, potrivit OUG nr. 80/2013.

Luând în considerare jurisprudența și reglementările europene, putem constata că nimic nu se opune **instituirii unor forme de asistență judiciară gratuită, prin avocat, pentru persoanele juridice**, în cadrul mecanismului legislativ de garantare a accesului la justiție al persoanei juridice. Prin înlăturarea dispozițiilor referitoare la obligativitatea reprezentării și asistării prin avocat în recurs, s-a înlăturat și posibilitatea unei apărări eficiente a persoanei juridice aflate în dificultate, care, spre deosebire de persoana fizică, nu poate beneficia de gratuitate în asigurarea apărării. Or, așa cum constată și CJUE, „Principiul protecției jurisdicționale efective”, astfel cum este consacrat la articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, trebuie să fie interpretat în sensul că **nu este exclus ca acesta să fie invocat de persoane juridice și că asistența acordată în temeiul acestui principiu poate să acopere, printre altele, scutirea de la plata avansului din cheltuielile de procedură și/sau asistența unui avocat**.¹¹

Având în vedere argumentele expuse mai sus, trebuie să facem un pas important și să supunem atenției propunerea de lege ferenda în vederea instituirii, pentru **persoanele juridice** aflate în dificultate, a asistenței judiciare gratuite în materie civilă, sub forma apărării prin avocat.

¹⁰ Decizia CCR nr. 462/2014 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 13 alin. (2) teza a doua, art. 83 alin. (3) și art. 486 alin. (3) din Codul de procedură civilă, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 775 din data de 24 octombrie 2014; Decizia CCR Nr.485 din 23 iunie 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.13 alin.(2) teza a doua, art.84 alin.(2) și art.486 alin.(3) din Codul de procedură civilă Publicată în Monitorul Oficial nr. 539 din 20.07.2015

¹¹ HOTĂRÂREA CJUE (Camera a doua) 22 decembrie 2010(*) în cauza C-279/09 DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH c. Germania

ACCESUL LA JUSTIȚIE. ASISTENȚA JUDICIARĂ (GRATUITĂ) PRIN AVOCAT

av. dr. Petruț Ciobanu
Baroul București

Accesul la justiție este un drept fundamental, prevăzut și protejat de Convenția Europeană a Drepturilor Omului¹. Liberul acces la justiție este garantat pentru fiecare persoană, fără a se ține cont de statutul social ori de poziția economică a acesteia. Acest drept fundamental este considerat drept unul dintre pilonii principali ai statului de drept și a demnității fiecărei persoane.

Asistența judiciară (gratuită) este un instrument vital prin care se asigură respectarea dreptului fundamental privind accesul la justiție și are o importanță capitală pentru protecția drepturilor cetățenilor într-o societate democratică. Se impune ca un justițiabil să aibă acces real și efectiv în fața instanței și o șansă reală să își prezinte cazul pe care el/ea dorește să-l prezinte. Aceasta presupune că, atunci când mijloacele unui justițiabil nu îi permit acestuia să angajeze un avocat, justițiabilului respectiv să îi fie acordată asistență judiciară (gratuită).

Asigurarea aplicării eficiente a dreptului fundamental la un proces echitabil începe cu liberul acces la justiție beneficiind de consultanță juridică, care, în caz de incapacitate economică necesară, trebuie să fie finanțat de către serviciile publice competente, pentru a preveni orice persoană de a fi lipsită de apărare. Apărarea trebuie să fie într-adevăr efectivă și reală și nu doar formală. În încercarea de a-și pune în valoare sau a-și apăra drepturile nimănui nu trebuie să-i fie refuzat dreptul la un proces echitabil din cauza lipsei de mijloace financiare.

Asistența judiciară (gratuită) este esențială pentru asigurarea accesului la justiție. Este în sarcina statelor și a guvernelor să garanteze, să organizeze și să finanțeze un astfel de sistem de asistență juridică, care să permită celor mai defavorizate persoane să obțină acces la justiție.

¹ Convenția prevede la art. 6 că „orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public” (...). Se specifică faptul că orice persoană acuzată că a comis o faptă penală are dreptul „să se apere în persoană sau prin apărător ales, sau, dacă respectiva persoană nu are mijloace suficiente să plătească pentru asistența judiciară, această să îi fie oferită gratuit, atunci când interesele justiției o reclamă.”

Ziua europeană a avocaților – 10 decembrie 2017 – sărbătorită sub deviza „Accesul la justiție” trebuie să fie considerată drept o oportunitate pentru a îmbunătăți ajutorul judiciar (gratuit) prin avocat în mod efectiv, pe întreg teritoriul țării, prin îmbunătățirea legislației în acest domeniu și prin finanțarea implementării asistenței juridice (gratuite) prin avocat.

*

O provocare inevitabilă pentru Stat este aceea de a lua măsuri prin care să își asume responsabilități pentru: reglementare și finanțare, domeniul de aplicare al drepturilor pe care le recunoaște și să exercite competențele legislative în domeniul în discuție.

În materie penală, o atenție deosebită trebuie manifestată cu privire la asistența bănușilor (suspecților) și la anumite procese (acuzările grave, proceduri accelerate, etc.).

Un tratament specific – care să includă consiliere preliminară – trebuie să fie acordat, prin legislație corespunzătoare, grupurilor celor mai vulnerabile, cum ar fi victimele violenței bazate pe gen, asistență la penitenciar, minori, persoane în vârstă, emigranților și a invalizilor.

Contextul crizei globale economice actuale afectează toate aspectele vieții în societate și are, de asemenea, un impact imediat asupra asistenței judiciare (gratuite). Fenomenul imigrației în creștere, persistența atentatelor teroriste, etc. amplifică în context măsurile represive. Se afectează dreptul de a avea acces la asistență judiciară (gratuită).

Îmbunătățirea accesului la justiție prin stabilirea unor reguli minime cu privire la asistența judiciară (gratuită) implică identificarea și consacarea unor garanții procesuale minime: acces la consiliere juridică, atât înainte, cât și în timpul procesului; acces gratuit la interpretare și traducere; asigurarea că persoanele care nu sunt capabile să înțeleagă sau să urmărească procedurile să beneficieze de o atenție corespunzătoare; dreptul de a comunica, printre altele, cu autoritățile consulare în cazul bănușilor (suspecților) străini; notificarea persoanelor bănușite (suspectate) cu privire la drepturile lor chiar și prin instituirea ca bună practică a comunicării unui înscris intitulat „Scrisoarea cu

privire la Drepturi”, al cărui conținut ar trebui propus de avocați prin Departamentul de coordonare a asistenței judiciare (DCAJ) al Uniunii Naționale a Barourilor din România (UNBR).

Este importantă și tradiția juridică internă ce trebuie să fie luată în considerare în cadrul implementării corecte a dreptului la asistența juridică (gratuită) ca formă a asistenței judiciare, dar și evoluțiile sistemelor de asistență judiciară (gratuită) din țările europene, care ar trebui popularizate prin Departamentul de coordonare a asistenței judiciare al UNBR.

Nu trebuie ignorat că una dintre principalele diferențe dintre sistemele europene de acordare a asistenței juridice (gratuite) este administrarea sistemului de asistență judiciară prin intermediul statului (prin administrarea Justiției), spre deosebire de administrarea asistenței juridice (gratuite) prin delegare (prin intermediul Consiliilor Barourilor), dar cu supravegherea autorității publice.

Creșterea numărului de cauze în care este necesară asistența judiciară (gratuită) a condus la creșterea presiunii asupra numărului de procese și asupra administrării bugetelor alocate pentru asistența judiciară (gratuită). Orice perioadă de criză, cum ar fi cea caracterizată prin intensificarea terorismului internațional are un impact serios asupra drepturilor cetățenilor, inclusiv cu privire la dreptul de acces la justiție prin consultarea avocatului! Se constată că asistența judiciară (gratuită) ignoră încă unele domenii de bază juridice și sociale fără a progresa în reglementarea sa, iar o multitudine de instrumente juridice au fost elaborate fără a garanta drepturile persoanelor în această privință.

*

Sistemul de asistență juridică (gratuită) trebuie înțeles în accepțiunea pe care legea specială o dă noțiunii tehnico-juridice de „asistență juridică”, în care se include consultanța juridică, apărarea și reprezentarea furnizate de către profesioniștii din domeniul juridic pentru care legea recunoaște o astfel de competență, respectiv avocații.

Există și alți furnizori de asistență pentru cei defavorizați, cum ar fi organizațiile internaționale și naționale, dar legea exclude înființarea și organizarea unor astfel de entități în România, care să aibă un astfel de scop sau obiect de activitate, cu neobservarea sau ignorarea deliberată a Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat.

Dreptul de a avea acces la asistență judiciară (gratuită) prin *consultarea sau asistarea de către un avocat*, bazat pe conceptul de apărare universală este recunoscut tuturor, indiferent de reședință sau de

cetățenie și trebuie să acopere toate domeniile de intervenție juridică în fața instanțelor sau a oricărui organism alternativ de soluționare a litigiilor (ADR).

În raport de stadiul actual al aplicării acestor principii în practică subliniem că acest drept ar trebui să includă în mod special *consilierea înainte de proces*, care constă în special în :

1. informarea cu privire la posibila utilizare a schemei de asistență judiciară (gratuită) care poate fi gratuită în funcție de caz – precum și de conținutul și de domeniul de aplicare al unui astfel de drept;

2. ajutorul pentru legalizarea formularelor tipizate de cerere pentru acordarea asistenței judiciare (gratuite);

3. evaluarea cu privire la cererea de asistență judiciară (gratuită) – dacă aceasta va fi sau nu acceptată;

4. nominalizarea sau refuzul de a numi un avocat cu titlu de avocat care acorda asistenta (gratuită). Refuzul este totdeauna cu titlu provizoriu și fără a aduce atingere soluționării ulterioare a contestației, care, potrivit reglementarilor solicitantul poate să formuleze pentru a se verifica temeinicia și legalitatea refuzului. Încadrarea solicitării în cadrul schemei de asistență judiciară (gratuită) prevăzută de lege trebuie totdeauna motivată;

5. evaluarea efectelor cererii cu privire la limitarea acțiunilor posibil a fi întreprinse, suspendarea procedurilor în curs, etc.;

6. orice tip de procedură – chiar și atunci când intervenția unui avocat nu este obligatorie – înaintea oricărui organism judiciar sau administrativ, inclusiv căile de atac ordinare și extraordinare, precum și executarea hotărârilor și deciziilor;

7. respectarea principiului unității de apărare: același avocat acționează în toate fazele procedurilor și în posibilele cazuri auxiliare, în anumite domenii definite de barouri;

8. acoperirea diferitelor părți în cadrul procedurilor;

9. soluții extrajudiciare și ADR (organisme alternative de soluționare a litigiilor) de rezolvare a conflictelor;

10. intervenția unui al doilea avocat în procese de importanță excepțională și/ sau lungi;

11. libera alegere a unui avocat pentru apărare, care garantează independența avocatului față de judecători și procurori și garantează încrederea între client și avocat, dintre avocații înscriși la asistența judiciară; acest lucru este esențial în special în materie penală.

Este necesară și *asistarea avocatului de către experți*, cazul în care apărarea impune un raport tehnic

Uneori asistența prin avocat implică și exercitarea *dreptului la interpretare și la traducere*. Acest drept trebuie să fie garantat nu numai pentru acte de procedură în care beneficiarul trebuie să intervină, dar,

de asemenea, pentru ca el/ea să fie în deplină cunoștință a procedurilor și în comunicarea cu avocatul.

În fine, avocatul intervine pentru obținerea, pe bază de lege a *scutirii de costuri auxiliare*: Persoanele care se află din punct de vedere financiar sub pragurile stabilite de legislațiile naționale trebuie să aibă acces la instanțele judecătorești, fiind scutite de cheltuieli auxiliare, cum ar fi taxele de înregistrare, publicări (anunțuri), sarcini fiscale, costuri de depunere a documentelor juridice, de transport și altele.

– În *cazurile transfrontaliere*, deși există un standard pe orizontală care lasă o anumită marjă statelor membre pentru prevederi mai favorabile, sunt uneori necesare și cheltuieli suplimentare:

– cheltuieli pentru un al doilea avocat – apărare dublă – atâta timp cât este necesară pentru apărarea beneficiarului sau atâta timp cât procesul sau stadiul procesual este deschis în două sau mai multe țări europene;

– interpretarea și traducerea documentelor;

– cheltuielile de călătorie pentru beneficiarul care trebuie să apară înaintea autorității unui stat membru, precum și cheltuielile de deplasare pentru avocatul său;

– cheltuielile legate de efectele hotărârii pronunțate în statele membre care au legătură cu litigiul.

*

Nu poate fi evitată discuția cu privire la aspectul economic, atâta vreme cât acest drept necesită o finanțare adecvată, fără de care – sau în caz de reducere a acestuia -nu se pot obține rezultate eficiente atunci când se asigură astfel de servicii socio-juridice fundamentale pentru cetățenii europeni și societății în ansamblu.

Dacă asigurarea protecției efective a drepturilor fundamentale ale cetățenilor se efectuează cu un anumit cost, injustiția și suferința umană care ar decurge din absența acestora ar fi de necalculat.

Sistemului național de drept bazat pe garanții ce asigură drepturi și libertăți ale persoanelor astfel cum sunt recunoscute de către statele democratice prin principiul statului de drept și instituțiilor implicate în realizarea efectivă a respectării garanțiilor trebuie să li se furnizeze conținutul și resursele necesare pentru a le fi garantată eficiența lor practică.

*

Sunt prioritare măsuri:

– pentru cunoașterea drepturilor și a procedurilor de acces la valorificarea lor;

– de administrare corectă a sistemului existent;

– de îmbunătățire calitativă a apărării efective.

1. Pentru a garanta dreptul la asistență judiciară (gratuită), sistemul de recunoaștere și de acordare a dreptului trebuie să fie accesibil, simplu și eficient.

Utilizarea administrării electronice (e-management) cu privire la asistența judiciară este imperios necesară.

Cererea de asistență judiciară ar putea fi formulată prin intermediul unei pagini web securizate, care oferă în mod direct informații și simulări economice. Solicitantul poate completa formularele de cerere prin intermediul internetului. Petenții care posedă o semnătură electronică conformă cu standardele legale pot identifica și gestiona orice documentație necesară cu valabilitate juridică deplină prin Internet (de exemplu, obținerea unei copii după declarația fiscală, situația familială, ș.a.).

Această variantă cu formular electronic, printr-o rețea securizată, nu ar înlocui, de la început, formularele și procedurile tradiționale ci ar fi mai degrabă o opțiune complementară – eficientă și mai ieftină în termeni de economii financiare, resurse umane și de mediu.

Un sistem inter-operațional ar trebui să fie instituit pe termen lung la nivelul Departamentului de coordonare a asistenței judiciare al UNBR, sistem care să includă instanțele, diferite servicii publice și barourile.

Ar putea fi, de asemenea, utilizat în viitor ca un instrument în acest scop, într-o primă etapă, un portalul de informare pentru cetățeni, agenți economici, administrații, precum și pentru membrii profesiilor juridice, care ar include și instrumente de informare cu privire la asistența judiciară (gratuită) și la ADR (organisme alternative de soluționare a litigiilor).

În cea de a doua etapă ar trebui ca portalul să găzduiască o serie de servicii care ar putea include administrarea electronică a asistenței judiciare (gratuite), comunicarea securizată între avocații implicați în procese, pentru schimb de opinii, comunicare de bune practici etc., un motor de căutare a unui avocat pentru cetățenii care nu îndeplinesc cerințele pentru a beneficia de asistență judiciară (gratuită) și chiar crearea unei platforme electronice pentru proceduri în care sunt implicați avocații.

2. Rolul esențial al Barourilor în cadrul procedurii de asistență judiciară (gratuită), supervizarea deontologică asigurată de Barouri și de UNBR în legătură cu membrii lor, inclusiv prin control privind calitatea serviciilor oferite de avocați, trebuie dezvoltat.

Avocații au constituit și constituie elementul esențial în protejarea dreptului de acces la justiție atunci când acesta nu putea fi exercitat de către cetățean, prin acordarea de asistență juridică în cadrul asistenței judiciare (gratuite).

Importanța accesului la justiție, a secretului profesional și independența avocaților sunt garanții care asigură efectivitatea exercitării acestui drept.

Justițiabilii care solicită accesul la justiție au nevoie de acces imediat la sfaturi competente și profesioniste precum și de îndrumare încă de la începutul procesului. Acest lucru poate fi realizat numai prin asigurarea unei asistențe profesionale competente și voluntară încă de la primul moment al apariției cauzei juridice și până la încheierea întregului proces.

Avocații au un rol important în furnizarea de informații cu privire la asistența judiciară (gratuită). Codul deontologic al CCBE prevede că „*Un avocat trebuie să informeze clientul cu privire la disponibilitatea asistenței judiciare (gratuite), acolo unde este cazul.*” (Articolul 3.7.2.)

Educația juridică, inclusiv programele de formare continuă, consolidează competențele legale, ridică gradul de conștientizare a problemelor privind etica și drepturile omului, îi instruește pe avocați în vederea respectării, protejării și promovării drepturilor și intereselor clienților lor și în vederea sprijinirii bunei administrări a justiției, în raport cu evoluțiile legislației, ale jurisprudenței și doctrinei juridice.

Și avocații implicați în acordarea asistenței judiciare (gratuite) ar trebui să beneficieze de instruire finanțată de Stat, dat fiind că sunt actori esențiali în administrarea justiției și sunt primele persoane cu care justițiabilii iau contact.

Avocații trebuie să fie pe picior de egalitate cu judecătorii și procurorii în ceea ce privește finanțarea de către Stat pentru instruirea practicienilor din profesiile juridice în domenii legislative (atât drept substanțial cât și procedural). Astfel de instruirii ar putea fi desfășurate în comun prin intermediul organismelor de formare deja existente. Organizarea unor astfel de instruirii, care ar trebui să fie, totuși, opționale, trebuie să respecte în totalitate independența avocaților.

Este important ca programele de formare în drept european și comunitar să includă și avocați și să nu se concentreze numai asupra judecătorilor și procurorilor. Prioritățile politice trebuie să fie însoțite de resurse financiare adecvate, inclusiv pentru formarea profesională a avocaților care realizează sarcini ale statului!

Statul trebuie să susțină Barourile (inclusiv prin acordarea de sprijin financiar) în pregătirea și formarea profesională continuă a avocaților implicați în furni-

zarea și asigurarea de asistență judiciară (gratuită) în vederea asigurării unei furnizări de servicii de asistență judiciară (gratuită) la cele mai înalte standarde posibile.

3. Departamentul de coordonare a asistenței judiciare din cadrul UNBR trebuie să adopte măsuri concrete pentru a se atinge ținte precise ale politicii profesiei de avocat în domeniu:

a) tratarea asistenței judiciare (gratuite) ca pe **un drept fundamental** care garantează accesul la justiție și permite o apărare reală și efectivă – și nu doar o apărare formală, care ar trebui să fie acordată tuturor, indiferent de reședință sau naționalitate; asistența judiciară (gratuită) trebuie considerată drept o garanție procesuală prioritară;

b) stabilirea unor **linii bugetare apte** să asigure **dezvoltarea unui sistem eficient de asistență judiciară (gratuită) și sprijinirea** Consiliilor Barourilor, inclusiv prin supravegherea de către Departamentul de coordonare a asistenței judiciare al UNBR, pentru realizarea acestui obiectiv;

c) acordarea unei atenții speciale cu privire la **asistarea bănuților (suspecților) proveniți din grupuri vulnerabile, activități de prevenire desfășurate în astfel de grupuri pentru cunoașterea și înțelegerea legilor;**

d) asigurarea asistenței judiciare (gratuite) **pentru toate domeniile juridice, jurisdicții și ADR** (organisme alternative de soluționare a litigiilor), inclusiv prin asistența unui avocat în toate etapele procesuale, dar **și prin asistența unor experți, traducători și interpreți, precum și acoperirea costurilor reclamate de organizarea acestei activități;**

e) **transmiterea și facilitarea accesul liber al cetățenilor la informațiile necesare** cu privire la modul în care aceștia pot beneficia de asistență judiciară (gratuită);

f) promovarea **administrării electronice a asistenței judiciare (gratuite)** de către solicitanți, și pentru interoperabilitate, de către serviciile publice;

g) evidențierea și promovarea în spațiul public a **rolului esențial al avocaților în cadrul procedurilor cu privire la asistența judiciară (gratuită) dar și evidențierea rolului Consiliilor Barourilor privind supravegherea deontologiei și a calității serviciilor;**

h) sprijinirea **formării profesionale specifice a avocaților** care furnizează servicii în cadrul asistenței judiciare (gratuite).

QUO VADIS CEDO ?

av. **Monica Livescu**

av. **Mădălina Boncan**
Baroul Vâlcea

Motto

„Lupta pentru drepturile omului nu încetează niciodată, pentru că nimic nu este vreodată câștigat: această luptă este stânca lui Sisif, având în plus speranța”
(Jean Paul Costa, președinte al CEDO)

Accesul la justiția europeană a Curții Europene a Drepturilor Omului a constituit pentru justițiabilii români o “ultimă speranță pentru o justiție deplină”, atunci când le-au fost încălcate drepturi fundamentale aflate sub sfera de protecție a Convenției.

Mai există o astfel de așteptare legitimă din partea justițiabilului român și a avocaților care acționează în acest domeniu de practică, că se va ajunge măcar pe aceasta cale la repararea drepturilor încălcate prin soluțiile date de instanțele naționale?

Prezenta analiză își propune o analiză a contextului în care au fost adoptate unele dintre cele mai importante direcții de acțiune și reglementări, care au condus în timp la o limitare a posibilităților concrete ale Curții Europene a Drepturilor Omului de a mai răspunde favorabil dezideratelor de dreptate ale justițiabililor europeni.

Formalismul excesiv al plângerii introductive a condus la creșterea numărului de respingeri ca inadmisibile a plângerilor, fără a se mai ajunge la analiza efectivă a încălcărilor reclamate, situație care este de natură să ridice o serioasă problemă de limitare a accesului la protecția convențională.

Premisa acestei situații de schimbare a modalității de filtrare a plângerilor adresate Curții a constituit-o presiunea exercitată de numărul tot mai mare al plângerilor adresate Curții. De la un număr de 8400 plângeri la nivelul anului 1999, numărul acestora a crescut constant, ajungând la 64.300 în 2011, 64.900 în 2012, 65.800 în 2013, 56.300 în 2014, 40.650 în 2015. De la 837 hotărâri pronunțate în perioada 1959-1998, s-a ajuns ca un astfel de număr de hotărâri să fie pronunțate la nivelul unui singur an (1157 în 2011, 1093 în 2012, 916 în 2013, 891 în 2014, 823 în 2015). S-a ajuns la o situație în care Curtea, victimă

a succesului său, să fie pe cale de a se sufoca datorită volumului considerabil al contenciosului pe care îl înregistrează.

Într-un astfel de context “reforma” Curții a constituit obiectul dezbaterilor în cadrul mai multor conferințe organizate în ultimii ani pe această problematică, reprezentative fiind cea de la Interlaken din 2010, cea de la Izmir din 2011, Brighton din 2012, Oslo din 2014, Bruxelles din 2015.

Prezentul studiu își propune o analiză a evoluției actualelor direcții de reformă a Curții și a sistemului de protecție convențional și a remediilor prin care mai poate fi protejat aplicantul ale cărui drepturi continuă să fie încălcate la nivel intern.

I. Analiza contextului decizional de referință privind reforma CEDO

2012 - Declarația de la Brighton

Conștientizându-se rolul și impactul Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare “Convenția”), în aprilie 2012 a fost adoptată primul document de referință: *Declarația de la Brighton*¹ în cadrul conferinței la înalt nivel, desfășurată din inițiativa președintelui Comitetului de Miniștri ai Consiliului Europei, ce a avut ca temă „Viitorul Curții Europene a Drepturilor Omului”. Cu această ocazie, s-a subliniat importanța caracterului subsidiar al mecanismului european de apărare a drepturilor omului, s-a analizat și evidențiat rolul marjei de apreciere a statului.

Declarația analizează cuprinzător opțiunile privind rolul Curții în viitor, considerându-se vital să se asigure eficacitatea viitoare a sistemului Convenției. În acest scop, s-a decis inițierea unui proces în care să fie evaluat rolul fundamental și natura Curții. „Viziunea

¹ http://www.echr.coe.int/Documents/2012_Brighton_FinalDeclaration_ENG.pdf

pe termen lung trebuie să garanteze perenitatea rolului-cheie jucat de Curte în cadrul sistemului de protecție și promovare a drepturilor omului în Europa. Dreptul la un recurs individual la Curte rămâne piatra de temelie a sistemului Convenției. Reformele viitoare trebuie să consolideze capacitatea acestui sistem de a garanta o examinare rapidă și efectivă a încălcărilor grave”.

Ca soluție s-a conturat un nou concept al marjei de apreciere a statului, expus în pct. 11 și 12 al Declarației: „Jurisprudența Curții relevă clar faptul că statele părți se bucură de o marjă de apreciere a modului în care aplică și implementează Convenția, în funcție de circumstanțele cauzei și de drepturile și libertățile vizate. Acest lucru reflectă faptul că sistemul Convenției este subsidiar garantării la nivel național a drepturilor omului și că autoritățile naționale sunt, în principiu, într-o poziție mai bună decât o instanță internațională să evalueze necesitățile și condițiile la nivel local. Marja de apreciere funcționează în tandem cu supravegherea în cadrul sistemului Convenției. În această privință, rolul Curții este de a verifica dacă deciziile adoptate de autoritățile naționale sunt compatibile cu Convenția, respectând marja de apreciere a statului”.

Conferința a invitat Comitetul Miniștrilor să adopte instrumentul de amendare necesar Convenției, în sensul includerii referinței la principiul subsidiarității și la doctrina marjei de apreciere, așa cum au fost dezvoltate în jurisprudența Curții, precum și reglementarea unei atribuții suplimentare ale Curții, pe care statele părți ar putea-o accepta opțional, de a acorda la cerere avize consultative în privința interpretării Convenției în contextul unei anumite cauze specifice la nivel național, fără a prejudicia caracterul facultativ al opiniilor pentru alte state părți.

Peste 80 de organizații neguvernamentale britanice și est-europene pentru drepturile omului au făcut apel la acel moment pentru ca inițiativele de limitare a competențelor C.E.D.O. să nu fie susținute de autorități. S-a apreciat ca modificarea condițiilor de admisibilitate, prin introducerea unor criterii noi sau înăsprirea celor existente, va afecta dreptul la recurs individual și nu va fi de natură să contribuie la reducerea volumului de muncă al Curții.

Doctrina a apreciat însă că marja de apreciere a statului este rezultatul unui compromis care poate genera o anumită insecuritate juridică. Astfel, au fost exprimate opinii în sensul că aceasta ar constitui un „paravan juridic superfluu sau mecanism indispensabil prin natura sa pentru unii, miză de cunoaștere

și de putere sau joc de construcție pentru alții”². De aceea, s-a exprimat opinia că statele nu trebuie să aibă în această privință putere nelimitată. Curtea trebuie să verifice mereu în ce măsură autoritățile statului au depășit stricta măsură a exigențelor dificultății care a justificat marja națională de apreciere³.

2013 - Protocoalele 15 și 16 la Convenție

La 24.06.2013, corespunzător recomandărilor cuprinse în Declarația de la Brighton este propus Protocolul nr. 15 la Convenția Europeană a Dreptului Omului, în care se subliniază importanța rolului principiului subsidiarității și al marjei de apreciere⁴.

Protocolul nr. 15 este un protocol de reformă care cuprinde o serie de amendamente procedurale menite să eficientizeze funcționarea Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), aspect concret al procesului de reformă a Curții, vizând identificarea unui cadru instituțional optim de funcționare a Curții.

Prin Protocolul nr. 15 au fost implementate la nivel convențional măsuri menite să simplifice procedurile, să accelereze ritmul de analiză a cauzelor și să conducă la clarificarea jurisprudenței Curții și privesc între altele:

- micșorarea la 4 luni a termenului actual de 6 luni de la epuizarea căilor interne de recurs, în care reclamanții pot sesiza, cu o plângere, instanța de la Strasbourg;
- simplificarea respingerii ca inadmisibilă a unei cauze, în temeiul criteriului prejudiciului minim, prin eliminarea condiției de examinare anterioară corespunzătoare a acesteia de către instanțele naționale;
- înlăturarea posibilității statelor părți de a se opune desesizării unei Camere a Curții în favoarea Marii Camere, în caz de risc de divergență jurisprudențială;
- confirmarea caracterului principal al caracterului subsidiar al mecanismului european de protecție a drepturilor omului și al doctrinei marjei de apreciere a statelor părți prin introducerea de referiri la aceste elemente în Preambulul Convenției.

La 24 iunie 2013 România a semnat Protocolul nr. 15 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului

² Fr. Tulkens, L. Donnay, L’usage de la marge d’appréciation par la Cour européenne des droits de l’homme. Paravent juridique superflu ou mécanisme indispensable par nature?, în Revue de science criminelle et de droit comparé, vol. I, 2006, pp. 3-23

³ J.Fr. Renucci, *Tratat de Drept European al Drepturilor Omului*, Editura Hamangiu, București, 2009, pp. 807 și urm.

⁴ http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_FRA.pdf Protocolul va intra în vigoare, ulterior ratificării de către toate statele membre parte la Convenție.

și a libertăților fundamentale.⁵ Alte 18 state ale Consiliului European (din cele 47 de state membre) au semnat Protocolul nr. 15.⁶

Președintele Curții Europene de la acea data, Dean Spielmann, sublinia⁷ ca „*reforma Convenției trebuie focusată pe principiul subsidiarității*”, ca expresie a responsabilității comune, care impune fiecărui stat semnatar **îmbunătățirea sistemului judiciar** în raport de hotărârile pronunțate în același domeniu, **aplicarea cu grijă de către autoritățile naționale a standardelor Convenției**, astfel cum rezultă ele din jurisprudența Curții. Acesta a subliniat raportul între evoluția încrederii justițiabililor în acest forum și încărcarea excesivă a volumului de muncă al Curții, care conduce în mod necesar la găsirea unor noi condiții de filtrare. Nu în ultimul rând, a subliniat faptul că una din noile provocări ale acestui sistem de protecție europeană trebuie să o constituie **dezvoltarea unui dialog deschis între judecătorul național și cel european**. O deschidere mai mare către valorile fiecărui stat poate contribui la o mai bună aplicare a Convenției, având în vedere diferențele sociale, istorice, politice ale celor 47 state contractante.

Un alt pas important în punerea în aplicare a dezi-deratelor Declarației de la Brighton a fost **Protocolul nr 16 la Convenție**⁸ (2 octombrie 2013) care prevede posibilitatea celor mai înalte instanțe ale statelor părți să depună cereri de solicitare a unui aviz consultativ din partea Curții cu privire la chestiuni de principiu referitoare la interpretarea sau aplicarea drepturilor și libertățile definite în Convenție sau în protocoalele sale. Acesta va intra în vigoare după ce un minim de 10 state îl vor semna și ratifica, dar numai în ceea ce privește acestea din urmă.

La 18.11.2013 a fost lansat apelul public al Consiliului European în ceea ce privește *Viitorul pe termen lung al sistemului Convenției Europene a Drepturilor Omului și al Curții Europene a Drepturilor Omului*. Acest proces își propunea să examineze

⁵ <http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/treaties/html/Prot15ECHR.htm>.

⁶ Protocolul nr. 15 va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării unei perioade de 3 luni de la data la care toate părțile contractante ale Convenției își vor fi exprimat consimțământul pentru intrarea sa în vigoare.

⁷ Conferința „Judgments of the European Court of Human Rights. Effects and Implementation”, Institute for International Law, Goettingen University, 20-21 septembrie 2013 http://echr.coe.int/Documents/Agenda_20130920_Goettingen_ENG.pdf; http://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20130920_Spielmann_Goettingen_ENG.pdf.

⁸ http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c=fr#n13739065762426722539893_pointer

viitorul sistemului Convenției, prin realizarea unei analize exhaustive a modului în care sistemul Convenției ar putea fi menținut în esență în forma sa actuală, precum și a unei revizuirii mai substanțiale cu privire la modul în care cererile sunt rezolvate prin sistemul Convenției în vederea reducerii numărului de cazuri care trebuie să fie abordate de către Curte.

Informațiile, propunerile și opiniile primite au fost analizate de către un grup compus din experți naționali, desemnați de către guvernele statelor membre ale Consiliului European și de experți externi ce au fost sintetizate într-un material publicat la finele anului 2015.⁹

Schimbarea radicală a jurisprudenței Curții într-o serie de situații generate de efectele crizei economice¹⁰,

⁹ A se vedea infra, privind analiza anului 2015

¹⁰ Decizia de inadmisibilitate din 15 mai 2012, în cauza *Constantin Abăluță și alții c. României*- Reducerea pensiilor cadrelor militare prin Legea nr. 119/2010, considerată compatibilă cu art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție. Curtea a considerat că „*statele părți la Convenție dispun de o marjă largă de apreciere pentru reglementarea politicii lor sociale, dată fiind cunoașterea directă a propriei societăți și a nevoilor sale, autoritățile naționale sunt, în principiu, cel mai bine plasate pentru a alege mijloacele cele mai adecvate în atingerea scopului stabilirii unui echilibru între cheltuielile și veniturile publice*”

Deciziile de inadmisibilitate din 6 decembrie 2011, în cauzele *Felicia Mihăieș și Adrian Gavril Senteș c. României*. Reducerea salariilor cu 25% prin Legea nr. 118/2010 privind unele măsuri necesare în vederea restabilirii echilibrului bugetar, considerată compatibilă cu art. 1 din Protocolul nr. 1 adițional la Convenție

Soluția reprezenta un reviriment jurisprudențial față de hotărârile anterioare (cauza *Kjartan Ásmundsson c. Islandei*, 2004, cauza *Moskal c. Poloniei*, 2009, cauza *Banfield c. Regatului Unit*, 2005, cauza *Stec și alții c. Regatului Unit*, Hotărârea din 12 aprilie 2006, cauza *Bucheò c. Republicii Cehe*, Hotărârea din 26 noiembrie 2002, §§ 73-75) doar din perspectiva în care se subliniasse obligația autorităților publice de a menține un just echilibru între interesul general și imperati-vele protecției drepturilor fundamentale ale persoanei, echilibru care nu este menținut ori de câte ori, prin diminuarea drepturilor patrimoniale, persoana trebuie să suporte o sarcină excesivă și disproporționată. În aceste situații, se constatase că există o încălcare a art. 1 din Protocolul nr. 1 la Convenție, determinată de încălcarea caracterului rezonabil și proporțional al diminuării drepturilor patrimoniale, criteriile pe care Curtea nu le-a mai avut în vedere în cauza mai sus analizată.

Decizia de inadmisibilitate din 4 septembrie 2012 în cauza *Dumitru și alții c. României*. Eșalonarea plății drepturilor salariale recunoscute prin hotărâri judecătorești interne considerată rezonabilă și compatibilă cu art. 6 din Convenție

În acest mod, Curtea și-a reconsiderat jurisprudența anterioară: Hornsby c. Greciei, Hotărârea din 19 martie 1997,

în care s-a dat eficientă marjei de apreciere a statului, a condus la sesizarea¹¹ direcției în care se îndreaptă Curtea și mai ales asupra afectării aplicanților de această schimbare de direcție. Ne întrebam în 2013 în ce măsură *“Va mai oferi Curtea Europeană a Drepturilor Omului o „justiție justă” justițiabililor europeni și își va păstra rolul de „gardian” al drepturilor omului pe care l-a reprezentat până în prezent? Sau va fi tot mai mult o Curte a drepturilor statelor, în care „marja de apreciere” să prevaleze față de încălcările reclamate de justițiabilii europeni ?”*

Pornind de la întrebările de mai sus, ca urmare a evoluției rolului conceptului „marjei de apreciere” în aplicarea normelor Convenției, tendințele ce se întrevăd ca urmare a adoptării Declarației de la Brighton, ridică tot mai mult un semnal de alarmă cu privire la protecția viitoare a drepturilor omului, din perspectiva limitării accesului la jurisdicția Curții Europene a Drepturilor Omului.

Faptul că s-a ajuns la situația în care Curtea să fie pe cale de a se sufoca datorită volumului considerabil al contenciosului pe care îl înregistrează, nu ar trebui să conducă la denegarea de dreptate prin impunerea unor noi bariere pentru justițiabili sau prin acordarea unei ponderi mult prea mari marjei de apreciere a statelor, în condițiile în care **nu s-au creat suficiente mecanisme interne care să înlocuiască mecanismul de aplicare directă al Convenției și un nivel de protecție suficientă a drepturilor garantate de Convenție**. În aceste condiții, riscul denegării de dreptate nu mai este o simplă ipoteză de școală, impunându-se „reforma reformei”, deoarece este în joc credibilitatea mecanismului european de protecție, dar mai ales dreptul de acces la jurisdicția Curții pentru cetățeni.

Dacă „reforma” este redusă doar la accentuarea formalismului excesiv în analiza admisibilității plângerilor și accentuarea tendinței de lărgire a marjei de

apreciere a statelor, atunci este necesară o amplă dezbateră asupra satisfacției durabile acordate cetățenilor europeni de sistemul european de protecție care să aibă ca priorități astfel de coordonate. Așa cum spuneam în studiul citat, *„ar fi regretabil să ne îndreptăm spre o Curte a drepturilor statului și tot mai puțin o Curte a Drepturilor Omului.”*

“Reforma” a evoluat însă în același sens.

2014 – Noul Regulament al Curții

La 1 ianuarie 2014, a intrat în vigoare un nou regulament, din analiza căruia reieșea formalismul excesiv adoptat de Curte cu privire la plângerea introductivă, sancțiunea nerespectării cerințelor de formă ale “formularului” plângerii.

Noul art. 47 din Regulamentul Curții a înăsprit condițiile de sesizare a Curții. Această modificare, care este însoțită de o nouă instrucțiune practică, aduce două modificări majore la criteriile care permit să se stabilească dacă o cerere trebuie să fie respinsă sau atribuită unei formațiuni judiciare din cadrul Curții. În primul rând, noul formular de cerere trebuie să fie completat în integralitate și însoțit de toate documentele justificative relevante, sub sancțiunea de a nu fi examinat. În al doilea rând, cererea va fi în principiu declarată inadmisibilă ca tardivă dacă formularul de cerere sau dosarul cauzei sunt completate după expirarea termenului de șase luni.

Formalismul excesiv a devenit scutul Curții în fața volumului ridicat de plângeri cu care era sesizată.

S-a realizat și un **Ghid practic de admisibilitate**¹², care detaliază normele și jurisprudența aplicabile admisibilității, în acord cu prevederile pct. 6 din Declarația de la Interlaken din 19 februarie 2010 cu

¹² http://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_ROM.pdf

În *Cuvantul înainte* al *Ghidului*, presedintele Curții – Dean Spielman, arată ca: “La 1 noiembrie 2014, aproximativ 78 000 de cauze erau pendinte în fața formațiunilor judiciare ale Curții. Deși numărul de cereri înscrise pe rolul Curții a scăzut cu aproape 50% în ultimii trei ani, acesta rămâne foarte important, fiind vorba despre cauze înaintate unei instanțe internaționale, și continuă să amenințe eficiența dreptului de recurs garantat de Convenție. Cunoaștem din experiență că marea majoritate a acestor cereri (92% din cele soluționate în 2013) se va lovi de un motiv de inadmisibilitate și vor fi, în consecință, respinse de Curte. Cu toate acestea, ele vor trebui să fie examinate de juriști și de judecători înainte de a fi respinse. Ele îngreunează rolul Curții și încetinesc astfel examinarea cererilor legitime care respectă condițiile de admisibilitate și care pot avea ca obiect încălcări grave ale drepturilor omului. (...)”

§ 40; *Bourdov c. Rusiei*, nr. 59.498/00, § 34 „neexecutarea de către un stat contractant a unei hotărâri judecătorești pronunțate împotriva acestuia poate constitui o încălcare a dreptului oricărei persoane de acces la instanță, consacrat la art. 6 par. 1 din Convenție”; *Jasiūnienė c. Lituaniei*, Hotărârea din 6 martie 2003, § 27, *Qufaj Co. Sh.p.k. c. Albaniei*, Hotărârea din 18 noiembrie 2004, § 28; *Beshiri și alții c. Albaniei*, Hotărârea din 22 august 2006, § 60, în care a reținut încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție în situația neexecutării hotărârilor judecătorești, cu motivarea că „o autoritate publică nu poate invoca lipsa de resurse pentru neplata unei datorii întemeiate pe o hotărâre judecătorească.

¹¹ Monica Livescu, *Curtea Europeană a Drepturilor Omului sau Curtea Europeană a Drepturilor Statului*, publicat în volumul “IN HONOREM CORNELIU BIRSAN”, Editura Hamangiu, București, 2013, pp. 605 și urm.

privire la reforma Curții, prin care se solicitase „statelor părți și Curții să asigure punerea la dispoziția potențialilor reclamanți a unor **informații obiective și complete privitoare la convenție și la jurisprudența Curții, în special la procedura de depunere a cererilor și la criteriile de admisibilitate**”.

Curtea a avut în vedere totodată și constatarea, exprimată chiar de președintele Curții, Dean Spielman, în preambulul Ghidului, că *“Experiența și statisticile sus-menționate arată în mod clar că majoritatea reclamanților individuali nu au o bună cunoaștere a condițiilor de admisibilitate. Se pare că acest lucru este valabil și pentru un număr mare de consilieri juridici și practicieni în domeniul dreptului. (...) Ghidul are ca obiect să permită avocaților să își sfătuiască cel mai bine clienții asupra șanselor de admisibilitate a cauzei și să reducă numărul de cereri vădit inadmisibile.”*

Ghidul se adresează în principal practicienilor dreptului, în special avocaților care au vocația să reprezinte reclamanții în fața Curții. Toate criteriile de admisibilitate prevăzute la art. 34 (cereri individuale) și la art. 35 (condițiile de admisibilitate) din Convenție au fost examinate în lumina jurisprudenței Curții. Chiar Ghidul subliniază ca: *“În mod evident, dacă anumite noțiuni, precum termenul de șase luni sau epuizarea căilor de recurs interne, sunt mai ușor de definit”,* altele, precum *„lipsa vădită de fundament”,* care poate fi declinată aproape *ad infinitum*, sau competența Curții *ratione materiae* ori *ratione personae*, nu au suficientă previzibilitate în interpretare.

Mențiunea expresă din Ghid, în sensul că *“nu obligă în niciun caz Curtea în interpretarea criteriilor de admisibilitate”,* este de natură să creeze o și mai mare imprevizibilitate și lipsă de transparență cu privire la viziunea Curții în pronunțarea unor situații de inadmisibilitate.

Chiar dacă scopul declarat al Ghidului era facilitarea redactării unei plângeri în raport de noile rigori procedurale și de formatul nou al plângerii, introdus prin Regulamentul modificat, practicienii dreptului din această sferă de practică se plâng că nu este asigurată o accesibilitate suficientă a procedurii, din perspectiva cunoașterii transparente a mecanismului de filtrare și de stabilire a regimului inadmisibilităților în raport de care se pronunța soluțiile judecătorului unic.

2015 - Raportul Comitetul Director pentru Drepturile Omului cu privire la “Viitorul sistemului Convenției Europene”

În urma analizării propunerilor transmise în urma apelului public lansat în anul 2013, precum și în urma examinării deficiențelor sistemului de către specialiști în drepturile omului, la finele anului 2015 Comitetul

Director pentru Drepturile Omului (în continuare “Comitetul”) a redactat un raport cu privire la *Viitorul sistemului Convenției Europene*¹³.

În raportul Comitetului au fost propuse o serie de **soluții de reformare a sistemului**. Acesta a subliniat că punerea în aplicare inadecvată a Convenției de către statele părți rămâne printre principalele provocări de care se lovește sistemul convențional:

*„(i) Astfel, ca prim remediu, Comitetul a propus: În situația în care, esența unei obligații legale stipulate de Convenție, care impune statelor parti să se conformeze hotărârilor definitive ale Curtii în litigii în care acest stat nu a avut calitate procesuala este negată, Comitetul menționează că Înaltele părți contractante ar putea reflecta mai bine asupra principiilor generale cuprinse în hotărârile deja pronunțate de către Curte împotriva altor Înalte părți contractante, în vederea prevenirii altor posibile încălcări. În acest sens, **identificarea practicilor bune, referitoare la tipuri de măsuri concrete care pot fi adoptate, ar putea avea efecte pozitive.***

*(ii) Comitetul consideră că **formarea profesională, precum și activitățile de conștientizare a Convenției și a jurisprudenței Curții sunt extrem de prioritate pentru a remedia deficiențele în ceea ce privește punerea în aplicare a Convenției. Recunoscând în același timp eforturile deja făcute de către toate părțile interesate, Comitetul subliniază necesitatea:***

*a. de a oferi, în temeiul unei baze structurate, **posibilități de formare mai bine orientate, adaptate fiecărui stat membru, profesioniștilor din domeniul juridic implicați (de exemplu, înalților funcționari, precum și judecătorilor, procurorilor și avocaților), prin care să se abordeze problemele legate de punerea în aplicare a Convenției în fiecare stat membru, utilizând la maximum întregul potențial al programului de formare pan-europeană pentru drepturile omului pentru profesioniști (Programul HELP¹⁴) al Consiliului Europei.***

¹³ Rapport du CDDH sur l’avenir à plus long terme du système de la Convention européenne des droits de l’homme, Addendum disponibil prin accesarea link-ului [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/reformechr/CDDH\(2015\)R84_Addendum%20I_FR-Final.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/reformechr/CDDH(2015)R84_Addendum%20I_FR-Final.pdf)

¹⁴ Programul European pentru Formarea Juriștilor în Domeniul Drepturilor Omului (Programul HELP) asistă statele membre ale Consiliului Europei (CoE) în implementarea Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO) la nivel național, în conformitate cu Recomandarea Comitetului de Miniștri (2004) 4, cu Declarația de la Brighton din 2012, precum și cu Rezoluția 1982 (2014) a Adunării Parlamentare. Aceasta se realizează prin consolidarea capacității judecătorilor, avocaților și procurorilor din toate cele 47 de state membre de a aplica CEDO în exercitarea atribuțiilor lor

numărului cererilor declarate ca inadmisibile direct de către judecătorul unic: 50677 în 2011, 48 350 în 2012, 45 700 în 2013, 43 450 în 2014, 27 050 în 2015, 27300 în 2016. În analizele din 2014, 2015, și 2016 se reține ca explicație a situației faptul că “*exigențele impuse de art. 47 din Regulament își fac efectele.*”

Cu toate acestea, la 2 ani de la publicarea Addendumului cu recomandări și soluții de către Comitet, analiza statistică²⁰ publicată în luna ianuarie 2017 pentru activitatea Curții din anul 2016 nu este îmbucurătoare pentru justițiabili și avocați. Se constată că au fost respinse ca inadmisibile de judecătorul unic, de o cameră sau de un comitet 36 579 de cereri individuale, dintre care 30 998 de judecătorul unic.

Este relevantă și situația statistică cuprinsă în Raportul Curții pentru anul 2016, din care rezultă că cererile individuale în care Guvernul Roman este pârât au fost respinse ca inadmisibile după cum urmează: 7096 în 2014, 4180 în 2015, 4089 în 2016.

Prin raportare la alte țări similare ca număr de cereri adresate Curții se înregistrează la nivelul anului 2016 următoarele date statistice în privința respingerilor ca inadmisibile: Rusia – 6365; Ucraina – 4188; Turcia – 4042; Polonia – 2246; Italia 2695. În schimb, alte țări înregistrează statistici mult mai reduse în privința numărului de inadmisibilități ale plângerilor: Grecia - 455; Regatul Unit – 360; Franța 874; Bulgaria 907; Moldova -750; Spania - 557.

În concluziile raportului statistic pentru anul 2016 se subliniază că, în 2017, Curtea și Grefa sa “*vor*

http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2012_FRA.pdf

http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2013_FRA.pdf

http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2014_FRA.pdf

²⁰ http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2016_FRA.pdf

“Odată cu eliminarea cumulului de cereri vădit inadmisibile, numărul productivității globale se aștepta să scadă în măsura care era generat de examinarea unui număr mare de cereri, care conducea la creșterea acestuia. Faptul, de a se concentra asupra cererilor de o anumită complexitate, conduce la examinarea unui număr mai scăzut de cauze. Dacă adăugăm la aceasta creșterea numărului de cereri noi, rezulta o creștere a numărului de cauze pendinte, după doi ani de diminuare. Creșterea numărului de cereri considerate prioritare ce au fost examinate și fata de care s-au pronunțat decizii reprezintă o evoluție pozitivă, dar nu va fi suficientă pentru a se ajunge la o reducere semnificativă a cumulului/numărului de cauze a unei Camere. De aceea, în 2017, Curtea și Grefa sa vor continua să se gândească la noi metode de lucru și de noi abordări pentru a simplifica în continuare procedurile pentru diferite categorii de plângeri.”

continua să se gândească la noi metode de lucru și la noi abordări pentru a simplifica în continuare procedurile pentru diferite categorii de plângeri.”

Sunt ușor de estimat care vor fi efectele acestei “simplificări” în solutionarea cererilor asupra protecției reale a dreptului de acces al aplicanților.

III. Concluzii și propuneri

Analiza unei situații pe baza indicatorilor statistici are o importanță deosebită pentru persoanele investite cu autoritatea de a elabora și decide în domeniul supus analizei, dar și pentru spațiul economic sau social, pentru exponenții mediului universitar academic, pentru formatorii din domeniul analizat, pentru cercetătorul aplecat asupra înțelegerii mecanismelor profunde ale evoluției societății, deci pentru toate persoanele și, în special, pentru cei care au rolul de a adopta politici benefice societății și sistemului judiciar în special, în dinamica lor.

De aceea am considerat necesar să aducem în analiza noastră și situațiile statistice mai sus prezentate, care ne ajută în formularea unor concluzii și propuneri care să îmbunătățească accesul la procedura în fața Curții, dar și eficientizarea mecanismelor de protecție internă a drepturilor garantate de Convenție.

Eforturile susținute de la nivelul Consiliului European și al Curții Europene prin care se încearcă identificarea curențelor sistemului convențional, a posibilelor remedii și de elaborare a unor soluții concrete, care să asigure viabilitatea sistemului de protecție al Convenției nu sunt însă corelate cu un efort la fel de susținut al autorităților naționale.

Încălcările continue ale normelor Convenției la nivel național, lipsa unor remedii suficiente la nivel intern, corelat cu lipsa unui acces suficient la procedura în fața Curții în raport de rigorile și limitările mai sus expuse, nu fac decât să nască îngrijorare cu privire la asigurarea garanțiilor de protecție a drepturilor garantate de Convenție pentru justițiabilii români.

A. Numărul foarte mare de plângeri adresate de justițiabilii români Curții Europene, care situează România în primele poziții ale unui clasament negativ, denotă fără urmă de echivoc nerespectarea dispozițiilor Convenției Europene de către instanțele române și faptul că judecătorul național refuză să fie “primul judecător” care urmărește și aplică Convenția.

Se poate aprecia din acest punct de vedere că există o **rezervă în aplicarea în dreptul intern a mecanismului constituțional prevăzut de dispozițiile art. 20 alin. 2 din Constituția României:** „*Dacă există*

neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementărilor internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile.”

De asemenea există o **rezervă și în aplicarea de către judecătorul național a Recomandării (2004)5 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind verificarea compatibilității proiectelor de lege, a legilor in vigoare și a practicilor administrative cu standardele impuse de C.E.D.O.**²¹ care prevede:

- “pentru asigurarea compatibilitatii, este suficient să se procedeze la schimbări de jurisprudență și de practică. În conformitate cu sistemul juridic al unor state membre, compatibilitatea ar putea fi asigurată prin simpla neaplicare a măsurilor legislative respective” (pct.12 din Anexa);

- “verificarea (compatibilitatii legilor în vigoare și a practicii administrative de către instituțiile judiciare) poate avea loc în cadrul procedurilor judiciare.” (pct.III.28 din Anexă)

Prin urmare, judecătorul național, verificând compatibilitatea legii interne cu standardele de protecție impuse de CEDO și jurisprudența sa relevantă, va putea proceda la o schimbare de jurisprudență și de practică prin neaplicarea legii stabilite ca incompatibile.

Aceste dispozitii constituționale sunt destul de rar luate în considerare de instanțele naționale, pentru a-și motiva soluții care să aibă la bază aplicarea cu prioritate a Convenției și a jurisprudenței sale relevante, de natură a asigura o protecție sporită drepturilor omului.

În același timp justițiabilul **nu are garantat într-o măsură sporită accesul direct la procedurile constituționale**, în măsura în care hotărârea instanței constituționale ar putea fi un remediu al încălcării unui drept garantat de Convenție, în situația în care s-ar pronunța asupra constituționalității unei norme interne prin raportare la drepturile garantate constituțional și mai ales asupra conformității acelei norme cu norma convențională în materia protecției drepturilor omului. Procedurile inițiate de către cei interesați în fața instanței de contencios constituțional sunt filtrate prin intermediul instanțelor în fața cărora se ridică excepția de neconstituționalitate. În acest din urmă caz însă, instanțele naționale beneficiază de o marjă de apreciere în privința necesității sesizării instanței constituționale.²²

²¹ Adoptata la 12.05.2004, la cea de-a 114 a sesiune

²² Ioana Spiridonescu “*Jurisdictiile constituționale în jurisprudența CEDO*”, 2010, Sursa disponibilă la link-ul : <https://www.juridice.ro/110696/jurisdictiile-constituționale-in-jurisprudența-cedo.html>

B. Identificăm o nevoie de dezbatere la nivel instituțional și profesional cu decidenții în privința mecanismelor de acceptare a direcției în care se îndreaptă viitorul Curții, al procedurii în fața Curții în ceea ce privește lărgirea marjei de apreciere acordată statelor. Semnarea de către România a Protocolului 15 la Convenție încă din iunie 2013²³, aproape imediat după deschiderea procedurilor de semnare de către țările membre ale Consiliului, denotă că statul roman, aflat între “campionii” la numărul de plângeri adresate Curții pentru încălcări ale drepturilor omului, dorește să reducă răspunderea sa, prin limitarea accesului cetățenilor România la procedura în fața Curții.

Este esențială în acest sens implicarea reprezentanților societății civile, a organizațiilor pentru protecția drepturilor omului și, nu în ultimul rând, a avocaților – prin organele lor reprezentative, dată fiind misiunea avocaților consacrată în art. 2 alin. 2 din legea 51/1995²⁴ și din Codul deontologic al avocaților europeni²⁵, în dialogul instituțional cu reprezentanții României în cadrul Adunării Parlamentare a Consiliului Europei și cu cei din cadrul Comitetului de Miniștri ai Consiliului Europei.²⁶

Între obiectivele prioritare ale României la Consiliul Europei se află și “*susținerea eforturilor de reformă a Curții Europene a Drepturilor Omului, atât prin modalități de creștere a eficienței acesteia, ce nu implică modificarea actualului cadru juridic, cât și, în cazul în care este necesar, prin amendamente aduse cadrului convențional (Convenția Europeană a Drepturilor și Libertăților Fundamentale Omului și protocoalele adiționale)*”.²⁷

²³ În condițiile în care până în prezent doar 19 din cele 47 state membre au semnat Protocolul

²⁴ Art. 2 alin. (2) Avocatul promovează și apără drepturile, libertățile și interesele legitime ale omului.

²⁵ **1.1. Misiunea avocatului**

Într-o societate întemeiată pe respect față de justiție, avocatul îndeplinește un rol special. Îndatoririle avocatului nu se limitează doar la executarea fidelă a unui mandat în cadrul legii. Avocatul trebuie să vegheze la respectul Statului de drept și a intereselor celor ale căror drepturi și libertăți le apără.

²⁶ Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei este organul executiv-decizional al Consiliului Europei. El include miniștrii afacerilor externe ai statelor membre ale Consiliului Europei, reprezentați prin ambasadori și/sau alți diplomați delegați prin oficiile Reprezentanților permanente la Strasbourg (Delegați). În colaborare cu Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, Comitetul de Miniștri este gardianul valorilor fundamentale ale Consiliului și monitorizează respectarea de către statele membre a angajamentelor lor.

²⁷ <https://www.mae.ro/node/5483>

Or, în stabilirea unor astfel de obiective este necesar să se țină seamă de nevoile protecției reale a drepturilor omului prin mecanisme și reglementări inclusiv la nivel convențional adaptate specificului național, specific în care se identifică încă existența unor deficiențe în asigurarea nivelului de protecție al drepturilor fundamentale corespunzător standardelor CEDO.

În cadrul unui astfel de dialog profesional și instituțional cu reprezentanții statului în organele decidente ale Consiliului European, precum și cu cei din cadrul mecanismelor interne de aprobare a Protocoalelor la Convenție (parlament, guvern) și cu emitentul reglementărilor specifice (Curtea) este necesar a fi aduse în atenție următoarele **aspecte de natură să asigure accesul justițiabililor români la protecția asigurată de mecanismul CEDO:**

1. Transparentizarea criteriilor de admisibilitate ale unei cereri, având în vedere forma actuală a formularului plângerii

Formalismul excesiv al verificării condițiilor de completare a formularului impune menționarea precisă, clară și fără urmă de echivoc a condițiilor ce trebuie respectate la redactarea unei cereri și a criteriilor de admisibilitate aplicate de Curte; oferirea unui model orientativ al unei cereri admisibile. În jurisprudența sa Curtea a analizat sfera de aplicare a art. 6 din Convenție atunci când legislația referitoare la formalitățile și termenele care trebuie respectate pentru a formula un recurs sau aplicarea acesteia împiedica justițiabilul să se prevaleze de o cale de atac disponibilă (*Miragall Escolano și alții împotriva Spaniei, Zvolsky și Zvolska împotriva Republicii Cehe, pct. 51*).

De asemenea se pune o problemă de încălcare a art. 6 atunci când existența unor bariere procedurale împiedică sau limitează posibilitățile de a sesiza o instanță. O interpretare deosebit de riguroasă dată de instanțele interne unei norme de procedură (formalism excesiv) îi poate priva pe reclamânți de dreptul de acces la un tribunal (*Perez de Rada Cavanilles împotriva Spaniei, pct. 49; Miragall Escolano și alții împotriva Spaniei, pct. 38; S.A. „Sotiris și Nikos Koutras ATTEE” împotriva Greciei, pct. 20; Beles și alții împotriva Republicii Cehe, pct. 50; RTBF împotriva Belgiei, pct. 71, 72, 74*).

2. Precizarea în Regulamentul Curții și în Ghidul de admisibilitate cu mai multă acuratețe a motivelor de respingere ca inadmisibilă a unei cereri, care să asigure previzibilitatea modului de interpretare în etapa de filtru a condițiilor de admisibilitate.

Majoritatea cererilor sunt respinse pe motiv că nu au fost îndeplinite condițiile de admisibilitate prevăzute

la art. 34 și 35 din Convenție, fără a se oferi petenților o motivare *in concreto* a respingerii cererii introduse. În aceste condiții petenților le este imposibil să înțeleagă care anume din condițiile prevăzute de cele două articole stipulate nu au îndeplinit-o. Analizând aceste condiții, petentului/avocatului îi este foarte greu a identifica sau a presupune ce condiție nu ar fi putut fi îndeplinită. Criteriul de admisibilitate enunțat în mod generic « din orice alt motiv constat de Curte » nu este suficient de clar și precis astfel încât să-i conducă pe petenți/avocați la motivele justificative ale unei astfel de respingeri și a-și ajusta comportamentul profesional sau a formula o altă plângere (dacă mai este în termen).

Prin aplicarea acestui formalism excesiv și a lipsei de motivare a deciziei de inadmisibilitate considerăm că **se încalcă chiar dreptul la justiția convențională, din perspectiva accesului la instanța europeană.** Curtea se transformă astfel din gardianul drepturilor omului, către care se îndreapta încrederea tuturor cetățenilor europeni, într-o instanță care încalcă chiar ea unul din drepturile fundamentale garantate de Convenție.

O astfel de practică trebuie revizuită sau asigurate remedii echivalente ale limitărilor aduse astfel dreptului de acces la jurisdicția Curții Europene a Drepturilor Omului, astfel încât **dreptul de acces la jurisdicția Curții²⁸ să fie un drept efectiv și nu unul iluzoriu** (*Bellet c. Frantei, § 38; Bileș și alții c. Cehiei, § 49; Golder c. Regatului unit, § 36; Philis c. Greciei (no. 1), § 59; De Geouffre de la Pradelle c. Frantei, § 28; Stanev c. Bulgaria [GC], § 229*), iar justițiabilul să aibă „o oportunitate clară, practică de a contesta un act care constituie o ingerință în drepturile sale” (*Bellet c. Frantei § 36; Nunes Dias c. Portugaliei*).

3. Adresa de comunicare a soluției de respingere ca inadmisibilă să fie însoțită de referatul/raportul care a stat la baza soluției pronunțate de judecătorul unic, cu indicarea măcar sumară, enumerativă a condițiilor constatate ca neîndeplinite.

Garanțiile implicite ale art. 6 § 1 includ obligația de a motiva hotărârile judecătorești (*H. împotriva Belgiei, pct. 53*). O decizie motivată permite părților să demonstreze că a fost audiată în mod real cauza lor.

²⁸ O autoritate care nu se numără printre instanțele unui stat poate totuși, în sensul art. 6 § 1, să fie considerată o „instanță” în sensul material al termenului (*Sramek împotriva Austriei, pct. 36*). O instanță este caracterizată în sens material de rolul său jurisdicțional: de a soluționa, pe baza normelor de drept, cu jurisdicție deplină și în urma unei proceduri organizate, orice problemă care ține de competența sa (*Sramek împotriva Austriei, pct. 36; Cipru împotriva Turciei (MC), pct. 233*).

Atunci când un motiv (argument), invocat de o parte este decisiv pentru rezultatul procedurii, impune un răspuns specific și explicit (*Ruiz Torija împotriva Spaniei*, pct. 30; *Hiro Balani împotriva Spaniei*, pct. 28).

Or, dacă această este viziunea Curții atunci când analizează motivarea unei hotărâri pronunțate de o instanță națională, cu atât mai mult se impune ca atunci când pronunță o soluție atât de radicală cum este cea de respingere ca inadmisibilă a unei plângeri să explice cel puțin în esență care a fost condiția de admisibilitate neîndeplinită, dacă a fost una de formă sau una de fond (de genul celei prevăzute de art. 47 pct. 1 lit.d,f din Regulament care vizează expunerea violărilor drepturilor prevăzute de Convenție și argumentele formulate în susținerea lor).

Practica actuală a Grefei Curții de a comunica un răspuns “tip” de respingere, în care se face doar mențiunea generică a aplicării art. 47 din Regulament, nu oferă nicio lamurire cu privire la clarificarea motivului concret de respingere, respectiv a uneia sau mai multora dintre condițiile prevăzute în art. 47 care nu ar fi îndeplinite.

Acest lucru este posibil și printr-o **completare a Regulamentului Curții pe aspectul stabilirii atribuțiilor raportorilor nejudiciari**.²⁹ În fapt aceștia sunt cei care întocmesc un raport asupra dosarului și îl prezintă judecătorului unic, raport pe baza căruia judecătorul unic pronunță soluția. Importanța acestui raport și a responsabilității raportorului este subliniată de situațiile în care plângerile introductive sunt

²⁹ Art. 49 alin.1 din Regulament

Dacă materialul documentar pus la dispoziție de reclamant este de natură să conducă la concluzia că cererea este inadmisibilă sau că trebuie scoasă de pe rol, cererea va fi examinată de un complet cu judecător unic, cu excepția cazurilor în care motive întemeiate justifică o altă soluție.

Art. 52 A din Regulament, introdus la 13.11.2006 reglementează procedura în fața judecătorului unic: 1. în conformitate cu art. 27 din Convenție, judecătorul unic poate declara o cerere formulată în temeiul art 34 din Convenție inadmisibilă sau o poate scoate de pe rolul Curții, dacă pentru luarea acesteia decizii nu este necesară o examinare suplimentară. Decizia dată în acest sens este definitivă. Aceasta îi va fi comunicată reclamantului printr-o scrisoare.

Art. 18 A din Regulament-introdus la 13.11.2006 și modificat la 14.01.2013 și art. 24 din Convenție reglementează activitatea raportorilor nejudiciari:

1. în activitatea judecătorului unic, membrii Curții sunt asistați de raportori nejudiciari care își desfășoară activitatea sub conducerea Președintelui Curții. Aceștia fac parte din Grefa Curții. 2. raportorii nejudiciari sunt numiți de Președintele Curții la propunerea grefierului. Grefierii de secție și grefierii adjuncți de secție prevăzuți la art. 18 alin.2 din prezentul regulament sunt de drept raportori nejudiciari.

întocmite de regula în limba română, la fel și actele care le însoțesc, nefiind obligatorie traducerea lor în această etapă inițială. Or, înțelegerea problematicii cazului și a modului în care raportorul și-a îndeplinit sau nu corespunzător atribuțiile, precum și modul concret în care judecătorul unic poate cenzura propunerea de respingere din raport depinde de transparența unui astfel de act procedural față de unica persoană interesată – petentul și avocatul său.

Datele statistice comunicate de Curte în analizele din ultimii ani confirmă un număr foarte mare de cereri radiate de pe rol ca inadmisibile (43133 cauze în 2015; 35579 în 2016, dintre care cele contra României sunt în număr de 4089 în 2016 și de 4180 în 2015), de natură să conducă la una din următoarele două concluzii sau ambele:

- că nu se cunosc într-o măsură suficientă regulile de completare și concepție a plângerii introductive, “necunoașterea” putând avea ca bază și o insuficientă claritate a reglementării și instrucțiunilor;

- că soluțiile de respingere ca inadmisibile au un mare grad de hazard, de arbitrar, în condițiile în care chiar avocați experimentați în procedura la Curte ajung să primească soluții de respingere pe inadmisibilitate.

Comunicarea referatului care stă la baza deciziei de inadmisibilitate poate conduce la remedierea unor deficiențe rezultate din practica formulării plângerilor, poate contribui la îmbunătățirea practicii avocațiale specifice cererilor adresate Curții în concordanță cu criteriile de apreciere aplicate de Curte și ar asigura nivelul de transparență obligatoriu în cadrul unei astfel de proceduri.

4. O problemă deosebit de importantă în asigurarea unui acces real și efectiv la jurisdicția Curții o constituie și modalitatea de recrutare a grefierilor și raportorilor Curții Europene din rândul magistraților români.

Practica ultimilor ani de detașare a judecătorilor și procurorilor la Grefa Curții, cu avizul CSM, este neconformă nu numai cu reglementările interne – art. 125 din Constituție³⁰ și cu Legea 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, ci și prin raportare la standardele convenționale de asigurare a unui proces echitabil, ce include și dreptul la un tribunal imparțial inclusiv la nivelul Curții, astfel cum s-a conturat în jurisprudența Curții (*Beaumartin împotriva Franței*, pct. 38; *Sramek împotriva Austriei*, pct.42), în aplicarea

³⁰ (3) Funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

art. 6 din Convenție.³¹ Dacă acești magistrați întocmesc rapoartele pe problema admisibilității, care stau la baza hotărârii judecătorești unic, în condițiile în care aceștia sunt plătiți de statul român care este parte în cadrul procedurii, atunci este afectat în însăși substanța sa dreptul de acces la o procedură imparțială.

Relevantă în acest sens este motivarea unei hotărâri a CSM³² prin care se aproba prelungirea detașării unor judecători în funcții de grefieri la Grefa CEDO și în care se reține justificarea Ministerului Justiției că **prezența acestora la Grefa Curtii de la Strasbourg "a redus cu 29% plângerile cetățenilor nemulțumiți de hotărârile instanțelor românești."**³³ "Datorita

³¹ Ghidul privind art. 6 / DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL (aspectul civil) întocmit de CEDO

130. Prin instanță „independentă” se înțelege o instanță independentă față de alte puteri (executivă și legislativă) (*Beaumartin împotriva Franței*, pct. 38) și de părți (*Sramek împotriva Austriei*, pct. 42).

132. Se aduce atingere independenței judecătorilor atunci când puterea executivă intervine într-o cauză pendinte în fața instanțelor pentru de a influența rezultatul (*Sovtransavto Holding împotriva Ucrainei*, pct. 80; *Moșteanu și alții împotriva României*, pct. 42).

129. (...) Nu este suficient ca independența și imparțialitatea sistemului judiciar să fie garantate de Constituție: ele trebuie să fie aplicate în mod real în toate atitudinile și practicile administrative (*Agrokompleks împotriva Ucrainei*, § 136).

137. Dacă o instanță numără între membrii săi o persoană într-o stare de subordonare a funcțiilor și serviciilor față de una dintre părți, justițiabilii pot avea în mod legitim îndoieli față de independența respectivei persoane. O astfel de situație afectează în mod grav încrederea pe care instanțele trebuie să o inspire într-o societate democratică (*Sramek împotriva Austriei*, pct. 42).

- Criterii de apreciere a independenței:

138. Pentru a stabili dacă un organism poate fi considerat „independent”, Curtea ia în considerare, în special, [*Langborger împotriva Suediei*, pct. 32; *Kleyn și alții împotriva Țărilor de Jos (MC)*, pct. 190]:

- modul de desemnare și durata mandatului membrilor săi;
- existența unei protecții împotriva presiunilor externe; și
- întrebarea dacă există sau nu o aparență de independență.

i) Modul de desemnare a membrilor organismului

Sursa: http://www.ier.ro/webfm_send/152620 ; http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_ENG.pdf

³² http://www.csm1909.ro/csm/linkuri/21_03_2013_54884_ro.PDF

³³ Prin adresa nr. L1/9244/12.09.2012 a MAE s-a solicitat revocarea hotărârii nr. 671/04.09.2012 a Secției pentru judecatori a CSM și aprobarea detașării a doua judecătorești la Grefa Curtii. În motivarea cererii, s-a aratat că „revocarea hotărârii prezintă un interes deosebit pentru finalizarea cu succes și într-un termen rezonabil a procedurilor privind

preocupărilor autorităților române pentru detașarea juriștilor independenți la CEDO, numărul cererilor românești aflate pe rolul Curtii a scăzut cu 29%, acest rezultat datorându-se, în mare parte, aportului celor 3 juriști naționali detașați”. Motivarea hotărârii de aprobare a detașării este la fel de elocventă: “...prin detașarea magistraților români la Grefa Curtii de la Strasbourg, Consiliul Superior al Magistraturii va susține angajamentul statului român, ca membru al Consiliului Europei, în ceea ce privește eficientizarea sistemului Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului”.

Dacă misiunea celor detașați la Grefa Curtii este diminuarea numărului de plângeri declarate admisibile, atunci acest aspect trebuie stopat, pentru a nu se ajunge la percepția publică ca această Curte a devenit tot mai mult o Curte a drepturilor statelor și mai puțin

detașarea unor juriști români la Grefa Curtii Europene a Drepturilor Omului, având atribuții de analizare a admisibilității plângerilor formulate împotriva României”. Prin hotărârea 689/13.09.2012 a fost admisă solicitarea MAE privind detașarea celor două judecătorești în cadrul Grefei CEDO, pe o perioadă de 6 luni, începând cu data de 1 octombrie 2012.

În același sens **hotărârile CSM nr. 152/13.09.2013, nr. 152/14.03.2013, nr. 256/19.05.2015, nr. 726/29.11.2016, nr. 11/2017.**

http://www.csm1909.ro/csm/linkuri/02_07_2015_74995_ro.pdf

http://www.csm-just.ro/csm/linkuri/29_06_2016_81565_ro.pdf

http://www.mpublic.ro/sites/default/files/PDF/NUMIRI_DELEGARI_DETASARI/2016/detasari_24112016.pdf

Intr-un anunț de recrutare lansat în 2011 de INM pentru Grefa Curtii (disponibil la adresa <http://www.infolegal.ro/cinci-juristi-romani-ar-putea-fi-detasati-la-grefa-cedo/2011/08/24/>) se arata: “ *Un numar de 3-5 juristi romani (judecatori sau juristi independenți cu o înalta calificare) ar putea fi detașati în cadrul serviciului de grefa al Curtii Europene a Drepturilor Omului, pentru o perioadă cuprinsă între 1 și 3 ani, CSM fiind rugat să analizeze această posibilitate la rugămintea grefierului Curtii de la Strasbourg, domnul Erik Fribergh. Detașarea unor reprezentanți ai României în cadrul Curtii de la Strasbourg prezintă interes pentru statul român dintr-o dubla perspectivă: aceea de a contribui la reducerea numărului cererilor adresate Curtii împotriva statului român (în special a celor inadmisibile) și de a folosi oportunitatea detașării ca pe un stagiu de formare profesională a juriștilor în domeniul dreptului omului, experiența acumulată fiind ulterior de folos în cadrul activităților desfășurate în cadrul instituțiilor naționale.*” “Consiliul Europei nu acorda niciun fel de drepturi de natură salarială, cheltuielile aferente detașării fiind suportate integral de către institutia trimitătoare a statului membru”.

o Curte a drepturilor omului, așa cum a fost ea concepută la momentul adoptării Convenției, potrivit dezideratelor expuse în preambulul său.³⁴

5. Formarea inițială și continuă a avocaților și magistraților în domeniul drepturilor omului

Una dintre direcțiile de acțiune stabilite încă din 2015 prin Raportul Comitetul Director pentru Drepturile Omului cu privire la “Viitorul sistemului Convenției Europene” ca alternative la reforma actuală a sistemului Convenției este că acesta și statele membre să ofere, în temeiul unei baze structurate, posibilități de formare mai bine orientate, adaptate fiecărui stat membru, profesioniștilor din domeniul juridic implicați (judecătorilor, procurorilor și avocaților).

Programul HELP (European Programme for Human Rights Education for Legal Professionals/Programul European pentru Educație în domeniul Drepturilor Omului pentru profesiile juridice) are ca scop implementarea sistemului Convenției Europene a Drepturilor Omului în statele părți la Convenție.³⁵

³⁴ “Guvernele semnatare, membre ale Consiliului European,

Considerând Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948 ;

Considerând că scopul acestei declarații este recunoașterea și aplicarea universală și efectivă a drepturilor pe care ea le enunță ;

Considerând că scopul Consiliului European este realizarea unei uniuni mai strânse între membrii săi și că unul dintre mijloacele pentru a atinge acest scop este apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;

Reafirmând atașamentul lor profund față de aceste libertăți fundamentale care constituie temelia însăși a justiției și a păcii în lume și a căror menținere se bazează în mod esențial, pe de o parte, pe un regim politic cu adevărat democratic, iar pe de altă parte, pe o concepție comună și un respect comun drepturilor omului din care acestea decurg ;

Hotărâte, în calitatea lor de guverne ale statelor europene animate de același spirit și având un patrimoniu comun de idealuri și de tradiții politice, de respect al libertății și de preeminență a dreptului, să ia primele măsuri pentru garantarea colectivă a anumitor drepturi enunțate în Declarația Universală”

³⁵ Programul HELP s-a dezvoltat în principal ca:

(1) unica rețea pan-europeană comună de formare profesională de tip „de la persoana la persoana” alcătuit din reprezentanți ai instituțiilor naționale de formare pentru profesioniștii din domeniul juridic din toate cele 47 Statele membre ale Consiliului European.

(2) o platformă de *e-learning* (cuprinzând inclusiv module de formare profesională în limba română, o parte în regim de acces gratuit);

(3) o metodă adaptată nevoilor de formare profesională a membrilor profesiilor juridice, în materia drepturilor omului.

Potrivit scopurilor programului punerea în aplicare a drepturilor omului este o responsabilitate comună și HELP contribuie în mare măsură la sensibilizarea în acest scop a institutelor naționale de formare și a Barourilor responsabile de formarea în domeniul drepturilor omului, ajutorarea acestora cu instrumente și resurse care să permită o armonizare a formării, prin urmare, o armonizare a aplicării Convenției în dreptul intern. Armonizarea aplicării convenției garantează că drepturile individuale ale fiecărui european sunt respectate cât mai mult posibil și ca instituțiile interne vor lucra pentru eficiența sistemului Convenției.

În prezent, Consiliul European și UE, în colaborare cu INM și UNBR a asigurat suport tehnic și financiar magistraților și avocaților din România în cadrul programului “HELP in the 28”, prin organizarea unui curs de formare în domeniul protecției datelor cu caracter personal, componentă a dreptului la viață privată protejată atât de convenție cât și de Carta Drepturilor Fundamentale din UE. E un început.

Formarea profesioniștilor din domeniul juridic pe problematica drepturilor omului, în vederea invocării și aplicării ei în practica profesională, implică însă un efort de ordin organizatoric, logistic, financiar, pentru a asigura, pentru cât mai mulți practicieni ai dreptului, accesul la informație în acest domeniu și în special pentru avocați.

De ce e necesară formarea în acest domeniu în special pentru avocați ?

Președintele Curții Europene a Drepturilor Omului – Guido Raimondi, subliniind locul și rolul avocaților în sistemul de justiție și, în special, pentru apărarea drepturilor omului, pentru punerea în aplicare a Convenției Europene a Drepturilor Omului în cadrul jurisdicțiilor interne arată³⁶: “*Pentru a apăra cu eficacitate drepturile omului în fața jurisdicțiilor naționale și, de asemenea în fața Curții noastre, cunoașterea Convenției și a Protocoalelor sale este esențială. Asta înseamnă importanța formării avocaților în materia drepturilor omului și prin urmare, școli de formare care completează educația universitară în particular. “forme de pregătire profesională ale avocaților să plaseze drepturile omului printre prioritățile lor. “Curtea a trasat, timp de mai bine de șaiszeci de ani, marile linii ale dreptului*

³⁶ Discursul președintelui CEDO la deschiderea cursurilor de pregătire pentru noua promoție de avocați stagiați ai Baroului din Paris la 5 ianuarie 2016 http://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20160105_President_Raimondi_Ecole_Barreaux_Paris_FRA.pdf

<https://www.juridice.ro/423127/avocati-faceti-conventia-sa-traiasca-invocand-o-magistrati-aplicati-o.html>

la un proces echitabil, ale dreptului privind respectul la viața privată. Ea a intervenit în domenii noi precum biotehnica, educația sau mediul înconjurător. (...) Dacă a putut face asta, este datorită avocaților care au ridicat aceste probleme.” Pentru aceste motive a încheiat cu îndemnul: *“Elevi avocați, Convenția vă aparține. Vouă vă revine, în anii care vin, să faceți acest text să trăiască invocându-l în fața judecătorilor interni și la Strasbourg. Este o responsabilitate frumoasă!”*

În același context sunt relevante și aprecierile lui Françoise Tulkens³⁷, fost judecător și vice-președinte al Curții Europene a Drepturilor Omului: *„profesioniștii dreptului au un rol esențial în materia protecției drepturilor omului, mai ales în timp de criză. Rolul profesioniștilor dreptului este considerabil, în măsura în care drepturile fundamentale reprezintă un patrimoniu comun și sunt vectorul păcii.”* *“Drepturile omului nu sunt un lux, ci o necesitate, inclusiv, sau, mai ales, când sunt confruntate cu criza actuală, economică și de securitate.”*

Pentru aceste motive este necesară asigurarea unei susțineri din partea Consiliului Europei, cât și a autorității statale a activității de formare în domeniul protecției drepturilor omului.

6. Necesitatea de a îmbunătăți căile interne de recurs, de respectare și aplicare a Convenției Europene și a jurisprudenței Curții Europene la nivel național.

Aceasta era una din direcțiile de acțiune stabilite prin Raportul Comitetului din 2015, ca alternativă la “reforma” sistemului de protecție a Curții. Cu toate acestea, nu se identifica la nivel intern niciun demers legislativ prin care să se ofere o alternativă de protecție în sistemul judiciar intern a drepturilor garantate de Convenție.

Una din modalități ar putea fi crearea unui mecanism național mult mai flexibil la nivelul Curții Constituționale de verificare a conformității legislației naționale cu norma convențională și jurisprudența relevantă a Curții, în raport și de dispozițiile art. 20 din Constituția României.

Sistemul german constituțional poate constitui un model, sub aspectul sesizării Curții printr-o plângere constituțională.

Instituirea unui mecanism național la nivelul Curții Constituționale pentru prevenirea divergențelor în aplicarea Convenției sau, și mai grav, a situațiilor de neaplicare a acesteia, de instanțele naționale.³⁸

³⁷ Conferința HELP din 18-19 iunie de la Strasbourg.

³⁸ “Curtea Constituțională Federală are drept sarcină asigurarea respectării constituției Republicii Germane de către toate instituțiile statului. Toate autoritățile sunt obligate să

În România nu a fost încă întreprins niciun demers pentru crearea unui organism independent care să monitorizeze și să controleze gradul de respectare a jurisprudenței europene la nivelul instanțelor naționale, așa cum se recomandă prin Raportul Comitetul Director pentru Drepturile Omului cu privire la “Viitorul sistemului Convenției Europene” din 2015.

Fără a epuiza în acest studiu problematica măsurilor de protecție ale justițiabilului român pentru menținerea nivelului de protecție al drepturilor sale garantate de Convenție, concluzionăm că preocuparea avocaților români cu privire la problemele mai sus aduse în dezbatere trebuie să rămână constantă, nu numai datorită misiunii lor special în acest domeniu, ci și datorită efectelor directe asupra modului în care își desfășoară activitatea profesională specifică.

Preocuparea constantă a doctrinei și practicienilor cu privire la noile direcții ale evoluției Curții³⁹, trebuie să aibă în vedere în primul rând răspunsul la întrebarea centrală, și anume, ce impact au acestea asupra situației solicitantului și cu privire la modul cum Curtea, statele părți și Comitetul Miniștrilor își îndeplinesc sarcinile în sistemul Convenției.

Maniera actuală de schimbare a sistemului Convenției ar trebui stopată, având în vedere că nu se asigură previzibilitatea și transparența acesteia. Ar trebui să existe o viziune clară asupra viitorului sistemului care să poarte aprobarea statelor părți și care să permită sistemului să răspundă în mod adecvat și eficient la diferitele probleme serioase care îl înconjoară. Legitimitatea schimbării trebuie asigurată și prin accesibilitatea procedurii în fața Curții, într-un mod previzibil și transparent pentru actorul ale cărui drepturi urmărește să le protejeze: solicitantul.

respecte legea fundamentală. În caz de conflict de legi, jurisdicția constituțională poate fi chemată să se pronunțe, decizia să fie definitivă și obligatorie pentru autorități. Cu toate acestea, Curtea Constituțională nu este un organism politic. Ea decide în lumina standardelor impuse de legea fundamentală, nefiind permis ca problemele de ordin politic să joace vreun rol în ceea ce privește activitatea de decizie a Curții Constituționale. Sesizarea Curții Constituționale se face printr-o plângere constituțională. Astfel, orice persoană care consideră că drepturile sale fundamentale au fost încălcate de către autoritățile publice poate introduce o astfel de plângere; (...) Plângerea în fața Curții Constituționale este admisibilă numai dacă reclamantul s-a adresat celorlalte instanțe statale competente fără succes”. *extras preluat din articolul publicat la linkul: <https://www.juridice.ro/110696/jurisdicțiile-constituționale-in-jurisprudenta-ceso.html>*

³⁹ *Human Rights Law Review* (2014) 14 (4): 671-699, Lize R.Glas, *Changes in the Procedural Practice of the European Court of Human Rights: Consequences for the Convention System and Lessons to be Drawn*.

DREPTUL LA APĂRARE VS. FOLOSIREA CA MIJLOACE DE PROBĂ A ÎNSCRISURILOR CLASIFICATE

av. *Petre Matei*
Baroul București

Ioan-Andrei Stoian

I. Enunțarea problemei

Prin folosirea ca mijloace de probă în cadrul proceselor civile a documentelor clasificate se poate aduce atingere mai multor principii fundamentale ale procesului civil, precum: dreptul la un proces echitabil (art. 6 alin. 1 CPC, art. 6 par. 1 CEDO), principiul egalității (art. 8 CPC), dreptul la apărare (art. 13 CPC), principiul contradictorialității (art. 14 CPC).

În concret, partea împotriva căreia se folosesc documente clasificate este lipsită de orice posibilitate de a proba contrariul celor consemnate în acestea, atâta timp cât nu are acces la ele (nici ea personal, nici apărătorul ei). În acest fel se aduce atingere dreptului la apărare și la un proces echitabil. Totodată, partea care deține și folosește astfel de mijloace de probă (documente clasificate) va avea în cadrul procesului o poziție de superioritate, aducându-se astfel atingere principiului egalității, ce trebuie să caracterizeze procesul civil.

Prin folosirea ca mijloace de probă a documentelor clasificate va avea de suferit inclusiv principiul contradictorialității, întrucât instanța nu ar putea pune în discuția părților aspecte consemnate în astfel de înscrisuri. Or, după cum se știe, „Instanța își va întemeia hotărârea numai pe motive de fapt și de drept, pe explicații sau pe mijloace de probă care au fost supuse, în prealabil, dezbaterii contradictorii.” (art. 14 alin. 6 CPC).

Ipoteza cea mai frecventă în care poate apărea această problemă este cea în care una dintre părți este statul.

II. Posibile soluții. Concluzii

Pentru rezolvarea acestei situații se pot identifica următoarele soluții:

- declasificarea în anumite condiții a informațiilor în litigiu și folosirea lor ca mijloace de probă conform dreptului comun;
- permiterea accesului la aceste documente avocatului părții și folosirea lor ca mijloace de probă;

- permiterea accesului la aceste documente avocatului și părții și folosirea lor ca mijloace de probă;
- nefolosirea respectivelor înscrisuri ca mijloace de probă în cadrul procesului, dacă nu se adoptă niciuna dintre măsurile de mai sus.

Considerăm că cea mai viabilă dintre variantele prezentate mai sus este prima, respectiv declasificarea în anumite condiții a informațiilor în litigiu și folosirea lor ca mijloace de probă conform dreptului comun.

Vom analiza succint motivele pentru care celelalte alternative nu sunt preferabile:

- permiterea accesului la documente clasificate avocatului părții și folosirea lor ca mijloace de probă

În prezent, profesia de avocat nu este una dintre acelea pentru care se poate obține, conform legii, autorizație de acces la informații clasificate. Cu toate acestea, reglementarea în viitor a acestui fapt nu este de neconceput.

Astfel, atâta timp cât sunt respectate exigențele asigurării unei protecții adecvate a documentelor clasificate și principiul necesității de a cunoaște, nu există motive pentru care un avocat nu ar putea obține o autorizație de acces la informații clasificate (să nu uităm că organele judiciare care reprezintă acuzarea – polițiști, procurori, judecători au acest drept).

Cu toate că, teoretic, nu este de neconceput ipoteza pusă în discuție, ea nu este una viabilă. Ea nu rezolvă problema.

În primul rând, dacă doar avocatul părții are acces la aceste informații, acesta nu și-ar putea îndeplini una dintre cele mai importante obligații profesionale – informarea clientului (a se vedea art. 112, 113 din Statutul profesiei de avocat). Dacă ar aduce la cunoștința clientului său informațiile clasificate la care are acces (și care se referă la clientul său), avocatul s-ar face vinovat de infracțiunea de divulgarea secretului care periclitează securitatea națională (art. 407 CP) sau de alte infracțiuni.

În al doilea rând, toate actele pe care avocatul le-ar încheia în exercitarea profesiei sale și care s-ar baza pe informații clasificate ar dobândi nivelul de clasificare al documentului din care provin (conform art. 14 din HG nr. 585/2002). S-ar crea astfel dificultăți foarte mari, întrucât clientul nu ar mai avea acces la

actele întocmite de apărătorul său (ex. Cerere de chemare în judecată, întâmpinare, concluzii scrise etc.).

În al treilea rând, nu trebuie ignorate măsurile speciale de protecție pe care avocatul care a obținut autorizație trebuie să le ia în vederea protejării documentelor clasificate: cameră în care să fie ținute documentele clasificate, registre specifice, ficher metalic etc. (art. 40 și urm. din HG nr. 585/2002).

În al patrulea rând, s-ar crea mari dificultăți în ceea ce privește transmiterea, multiplicarea și transportul acestor documente. Aceste formalități ar îngreuna și întârzia îndeplinirea actului de justiție.

– permiterea accesului la aceste documente avocatului și părții și folosirea lor ca mijloace de probă

Acordarea accesului la informații clasificate oricărei persoane care are un litigiu nu este o soluție. În acest fel, protejarea documentelor secrete de stat ar deveni iluzorie. În orice caz, pe această cale s-ar ajunge la desființarea ideii de secret de stat/secret de serviciu.

– nefolosirea documentelor clasificate ca mijloace de probă în cadrul procesului, dacă nu se adoptă niciuna dintre măsurile de mai sus

Prin ignorarea cu desăvârșire a unor astfel de informații s-ar putea crea mari prejudicii uneia dintre părți, întrucât anumite aspecte nu ar putea fi dovedite în alt fel – ne referim aici în special la situația în care statul este parte în procedură.

Cu toate acestea, soluția pusă în discuție ar putea fi luată în calcul în situația în care ar exista posibilitatea declasificării documentelor de către emitent, iar acesta ar hotărî să nu le declassifice.

Din cele ce preced rezultă că soluția declasificării în anumite condiții a informațiilor în litigiu și folosirea lor ca mijloace de probă conform dreptului comun este cea mai oportună. Ea este de natură să asigure un just echilibru între dreptul la apărare în procesul civil și interesul general al protejării securității naționale.

În orice caz, declasificarea ar trebui să se facă cu respectarea anumitor condiții:

– prin declasificare să nu fie dezvăluită identitatea surselor cu care lucrează serviciile secrete (ex. informatori, colaboratori etc.);

– prin declasificare să nu fie dezvăluite metodele specifice folosite de serviciile secrete pentru culegerea informațiilor;

– procedura de declasificare să ofere suficiente garanții pentru protejarea siguranței naționale;

– în cazul documentelor strict secret de importanță deosebită nu ar trebui să fie posibilă această declasificare pentru a putea fi folosite ca mijloace de probă.

OBSERVAȚIE: soluția propusă este în concordanță cu dispozițiile art. 352 alin. 11 și 12 CPP care reglementează această problemă în cadrul procesului penal.

III. Propuneri de lege ferenda

A) HG nr. 585/2002

Art. 20 al Anexei cuprinzând Standardele naționale de protecție a informațiilor clasificate în România din 13 iunie 2002 la HG nr. 585/2002 ar trebui modificat astfel:

„Art. 20

(1) Informațiile se declassifică dacă:

a) termenul de clasificare a expirat;

b) dezvăluirea informațiilor nu mai poate prejudicia siguranța națională, apărarea țării, ordinea publică, ori interesele persoanelor de drept public sau privat deținătoare;

c) a fost atribuit de o persoană neîmputernicită prin lege;

d) această măsură este necesară pentru îndeplinirea justiției.

(1[^]1) În cazul prevăzut la alin. 1 lit. d, declasificarea informațiilor secrete de stat se poate face doar cu respectarea următoarelor condiții:

a) prin declasificare să nu fie dezvăluită identitatea surselor cu care lucrează serviciile secrete;

b) prin declasificare să nu fie dezvăluite metodele specifice muncii informative, folosite de serviciile secrete pentru culegerea informațiilor;

c) prin dezvăluirea informațiilor să nu fie puse în pericol siguranța națională, apărarea țării, ordinea publică, ori interesele persoanelor de drept public sau privat deținătoare;

d) informațiile clasificate la nivelul strict secret de importanță deosebită nu pot fi declassificate în scopul folosirii lor ca mijloace de probă în procesele civile.

(1[^]2) Verificarea îndeplinirii condițiilor enumerate la alin. 1[^]1 se face de către autoritatea emitentă a documentului clasificat care, după caz, va formula o solicitare conform art. 19 sau va respinge motivat cererea de declasificare a informațiilor.

(2) Declasificarea sau trecerea la un alt nivel de secretizare a informațiilor secrete de stat se realizează de împuterniciții și funcționarii superiori abilitați prin lege să atribuie niveluri de secretizare, cu avizul prealabil al instituțiilor care coordonează activitatea și controlul măsurilor privitoare la protecția informațiilor clasificate, potrivit competențelor materiale.

(3) Emitenții documentelor secrete de stat vor evalua periodic necesitatea menținerii în nivelurile de secretizare acordate anterior și vor prezenta, împuterniciților și funcționarilor superiori abilitați prin lege să atribuie niveluri de secretizare, propuneri în consecință.”

B) Codul de procedură civilă

Articolul 13 din Codul de procedură civilă ar trebui modificat în forma indicată:

„Art. 13. Dreptul la apărare

(1) Dreptul la apărare este garantat.

(2) Părțile au dreptul, în tot cursul procesului, de a fi reprezentate sau, după caz, asistate în condițiile legii. În recurs, cererile și concluziile părților nu pot fi formulate și susținute decât prin avocat sau, după caz, consilier juridic, cu excepția situației în care partea sau mandatarul acesteia, soț ori rudă până la gradul al doilea inclusiv, este licențiată în drept.

(3) Părților li se asigură posibilitatea de a participa la toate fazele de desfășurare a procesului. Ele pot să

ia cunoștință de cuprinsul dosarului, să propună probe, să își facă apărări, să își prezinte susținerile în scris și oral și să exercite căile legale de atac, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege.

(3¹) Dacă autoritatea emitentă nu declasifică total sau parțial informațiile clasificate, acestea pot servi la aflarea adevărului numai în măsura în care sunt coroborate cu fapte și împrejurări ce rezultă din ansamblul probelor existente în cauză.

(4) Instanța poate dispune înfățișarea în persoană a părților, chiar atunci când acestea sunt reprezentate.”

* Articolul a fost publicat pe www.juridice.ro și pe www.lexpraxis.ro

DEONTOLOGIA PROFESIEI DE AVOCAT. DIVERSITATE SAU UNIFORMITATE? ESTE NEVOIE DE REGULI DEONTOLOGICE ASPIRAȚIONALE PENTRU A REFACE UNITATEA PROFESIEI DE AVOCAT?

av. dr. Gheorghe Florea
Baroul București

1. Este nevoie de reguli de deontologie profesionala precise într-o profesie legal reglementată ?

Deontologia, din grecescul „deon-ontos”, desemnează *ceea ce trebuie făcut* și semnifică *știința îndatoririlor*. Tradițional, deontologia implică și presupune, concomitent, o „teorie a virtuții” și „un tratat al practicii virtuții”.

Avocatul consiliază, redactează, asistă sau reprezintă. Într-o simplificare (exagerată) a activităților de asistență și reprezentare în justiție, avocatul poate asista pe cel care acuză sau poate asista pe cel care se apără.

În exercitarea funcției sale, avocatul ar trebui să respecte cu rigurozitate ordinea publică și să se supună, în numele acestei ordini publice, legilor, fără a se revolta vreodată. Această regulă ar fi inevitabilă deoarece această ordine este expresia voinței generale. În acest sens, deontologia ar fi o normă pentru toată națiunea și pentru orice epocă. În consecință, avocatul ar trebui să iubească lumea și să nu fie niciodată „avocatul diavolului” (avocatul cauzei „rele” pentru societate!).

Dacă deontologia este un cod de reguli morale riguroase, atunci avocatul nu ar mai putea pleda nevinovat dacă și-ar crede clientul vinovat, și nici nu ar mai putea să-l consilieze în drept fiscal în vederea contestării impozitului. Nu ar mai exista nici obligația păstrării secretului profesional, atunci când acesta este contrar interesului general!

De aceea raționamentele valabile pentru regulile deontologice, în general, nu pot fi aplicate aiudoma avocatului!

Deontologia avocatului nu este un cod inflexibil, care să respecte imperative categorice. Deontologia profesiei de avocat este, în realitate, un compromis între morală și constrângerile vieții sociale. De aceea ea nu aparține „dreptului natural”, ci ține de domeniul „dreptului pozitiv”. Compromisul explică atât evoluția

istorică a deontologiei avocatului cât și constatarea că deontologia diferă în funcție de națiunea și epoca respectivă.

Deontologia profesiei de avocat se supune unor reguli scrise sau verbale, stabilite pentru avocatura națională și pentru fiecare epocă

Chiar și în epoca globalizării, uniformitatea dreptului nu poate fi acceptată, fără rezerve. Conservator, dreptul național creează și menține încă, cu perspective pe termen lung, diversitatea reglementărilor pozitive. Această diversitate se regăsește și în profesia de avocat, dezvoltată în mediul național în raport cu istoria evoluției profesiei de avocat în plan național.

Specialiștii în drept comparat au identificat cinci sisteme de deontologie profesională, născute din istoria specifică fiecărui popor, corespunzător marilor „familii de drept”: sistemul occidental, sistemul est-european (al fostelor state comuniste), sistemul musulman, sistemul hindus și sistemul chinez.

Fiecare sistem are pretenții de universalitate.

Formele diferite ale deontologiei depind și de concepția privind dreptul aplicabil în jurisdicțiile naționale. În marea familie a dreptului occidental, în sistemul de drept anglo-saxon, jurisprudența, prevalează, în principiu, asupra dreptului statal, adică asupra legii (actele parlamentului, deciziile ministeriale, etc.), în scopul de a permite judecătorilor să atenueze prin echitate (justiția imanentă) rigoarea dreptului statal și chiar a celui jurisprudențial.

În dreptul continental european, tradiția conferită dreptului ignoră această distincție.

Identitatea culturală a avocatului este influențată tot mai mult de un traseu social cultural și este puternic marcată de componenta economică a profesiei.

Formele de exercitare a profesiei de avocat sunt, în același timp, instituții economice și utilitare. În mod natural, ele au și obiective etice (profesionale) și obiective comerciale (economice). Echilibrul între succesul etic și cel economic este dat de standardele profesionale proprii entității profesionale, dar și de respectarea regulilor deontologice. Obiectivele economice pe termen scurt pot prevala asupra responsabilităților etice!

Se determină o modificare de conținut și de echilibru a sistemului valoric propriu profesiei de avocat reglementată în plan național. S-a ajuns la situația în care avocatul folosește titlul profesional din alte state. De regulă, când este cazul, titlul profesional din țara din care provine clientul! În aparență, raportul dintre avocat și client se raportează la norme deontologice aplicabile în alt spațiu național. Se creează și se mențin confuzii atât pentru client, cât și pentru public.

Există, din acest motiv, pericolul unei neîncrederi generalizate în profesia de avocat? Ar fi regretabil, pentru o profesie chemată să garanteze o societate aflată sub supremația legii.

Profesia de avocat se raportează tot mai mult la criteriile de „eficiență” și „eficacitate”. Piața de servicii juridice a creat servicii profesionale ca un „bun de consum”, ca un „produs de serie”, repetabil. Balanța culturală a profesiei este influențată de marketingul profesional. S-a creat aparența că avocații urmăresc mai degrabă maximizarea remunerației, decât protecția valorile etice ale profesiei.

Obligația avocatului de a-și îndeplini îndatoririle profesionale față de clienți, cu respectul supremației legii și în raport cu obligațiile asumate față de societate prin depunerea jurământului profesional, este estompată fie de caracterul tot mai aspru al concurenței profesionale, fie de evoluția profesiei spre sistemul „bazat pe tranzacție”. Conflictul dintre riscul economic și satisfacția clienților a afectat, prioritar, deontologia profesională. Construcția corectă a unei cariere profesionale în profesia de avocat, fără repere etice clare, poate produce dezamăgire și frustrare. O profesie cu repere etice tradiționale verificate ca solide, care presupune provocări intelectuale și perspectiva binelui social, dar și un trai îndestulător, nu se poate dezvolta prin întreținerea descurajării și dezamăgirii celor care respectă regulile! Starea „deontologiei” depășite de realități nu este confortabilă.

Deontologia aplicată efectiv depinde esențial de profilul cultural și crezul profesional al fiecărui avocat. Educația în profesie, este sub acest aspect, esențială! Este dificil de apreciat dacă este conformă deontologiei corespunzătoare valorilor și principiilor consacrate prin Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat (în continuare, Legea nr. 51/1995) educarea avocaților de a-și organiza activitatea profesională pe criterii precum cifra de afaceri, valoarea pecuniară a obiectului unui contract sau a unui litigiu, folosirea în scop de promovare a numelui și statutului economic, politic, social al clientului. Răspunsul la o astfel de întrebare nu poate fi dat cu ușurință față de prevederile art. 2 alin. (1) din Legea

nr. 51/1995 care consacră regula de bază potrivit căreia în exercitarea profesiei avocatul este independent și *se supune numai legii, statutului profesiei și codului deontologic!*

Rolul regulilor de deontologie este și acela de a echilibra lucrurile în condițiile unui proces de adaptare la exigențele impuse de modelul european al evoluției profesiei de avocat, care modifică substanțial sfera relațiilor profesionale și a specializărilor. Dinamica vieții profesionale a avocatului, dar și a altor profesii cu care avocatul intră în relații profesionale obișnuite impune regândirea conceptului de „avocat tradițional” față de presiunile realității asupra valorilor de tradiție ale profesiei.

În majoritatea statelor europene avocatul dispune de un cvasi-monopol al asistenței și reprezentării în fața tribunalelor.

În domeniul consultanței juridice, avocatul este în concurență cu alte profesii. În prezent, se impune distincția dintre profesioniștii care profesează în domeniul juridic (avocații, notarii, executorii judecătorești, practicienii în insolvență) și cei care profesează în acest domeniu în mod auxiliar (experți, consilieri în proprietate industrială, consilieri fiscali, evaluatori, mediatori, etc).

Se ridică tot mai intens problema protejării intereselor private și a ordinii publice într-o societate liberală! Fie sub presiunea factorilor social-economici externi profesiei, fie datorită presiunii din interiorul profesiei, există riscul ca în viitor, profesia de avocat să fie transformată într-o simplă afacere, fără a mai fi considerată o profesie special reglementată!

Ce înseamnă atunci deontologia prezentată ca fiind aplicabilă „pe plan internațional”?

Pe plan internațional, deontologia implică principii morale comune. În practica profesională a avocaților care profesează în alte state decât cele din Baroul în care s-au înscris inițial, în relațiile dintre avocați înscrși în barouri din state diferite, se dezvoltă o deontologie în permanentă așezare normativă pe fondul diversității dintre deontologia fiecărei națiuni.

2. Deontologia profesiei de avocat exclude uniformitatea

Este esențial a stabili dacă avocatul, dincolo de frontiere, are o deontologie comparabilă, oricare ar fi națiunea sau epoca studiată, sau dacă deontologia profesiei de avocat diferă în funcție de națiune și de epoca în care au fost elaborate regulile deontologice. Chestiunea ajută și la rezolvarea problemei „imitării

modelelor”, în condițiile în care „reactualizarea” Codurilor de deontologie ale țărilor europene este o practică deja consacrată.

Problema poate fi examinată sub multiple aspecte.

Am examinat, pentru început, doar următoarelor aspecte:

a) Practica profesională națională și folosirea titlului profesional specific altor reglementări naționale. Impactul reglementărilor legale cu privire la profesia de avocat asupra principiilor etice ale profesiei.

b) Secretul profesional și confidențialitatea

c) Conflictul de interese

2.1. Practica profesională și impactul folosirii titlului profesional specific altor reglementări naționale. Impactul reglementărilor legale naționale cu privire la profesia de avocat asupra principiilor etice ale profesiei

Profesia de avocat în România este o profesie cu tradiție, care a fost în statul modern român totdeauna o profesie legal reglementată¹.

În prezent, profesia de avocat este în mod unitar reglementată, prin Legea nr. 51/1995².

Prin tradiție, România a avut legături strânse cu sistemul guvernamental și administrativ francez. Constituția României se bazează pe a 5-a Constituție a Republicii Franceze, sistemul judiciar este influențat de modelul francez. Opțiunea legiuitorului român de a reglementa profesia de avocat după modelul francez este rațională și respectă tradiția reglementării profesiei în România.

Conform art. 22 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, avocații, în România, desfășoară în principal, activitățile de apărare expres menționate de art. 2 alin. (3) din lege pe bază de jurământ profesional cu conținut legal prestabilit și își realizează activitatea în mod unitar³ fără specializări legal consacrate, în modalitățile prevăzute lege.

¹ În prezent, situația este reflectată de Anexa nr. 2 la Legea nr. 200/2004 privind recunoașterea diplomelor și calificărilor profesionale pentru profesiile reglementate din România.

² În forma republicată în M. Of. nr. 98/07.02.2011.

³ Art. 3 din Legea nr. 51/1995 prevede: „(1) Activitatea avocatului se realizează prin:

a) consultații și cereri cu caracter juridic;

b) asistență și reprezentare juridică în fața instanțelor judecătorești, a organelor de urmărire penală, a autorităților cu atribuții jurisdicționale, a notarilor publici și a executorilor judecătorești, a organelor administrației publice și a instituțiilor, precum și a altor persoane juridice, în condițiile legii;

Modelul de reglementare este cel tradițional în România și urmează, istoric, modelul francez de reglementare a profesiei.

În Anglia, Țara Galilor, Irlanda de Nord avocații lucrează atât ca avocați pledanți cât și ca avocați consultanți. În Scoția, avocații lucrează ca avocați și avocați consultanți.

Terminologia a pătruns în limbajul comun și în România. Mass media și chiar unii avocați cultivă conceptul de „avocat de afaceri”, „avocați de business”, opus aceluia de „avocat pledant”.

Spre deosebire de modelul de reglementare a profesiei anglo-saxone, modelul de reglementare francez și cel român nu fac distincție între avocați de business și avocați pledanți. Legea nr. 51/1995 nu prevede organizarea avocaților de business sau de afaceri și a avocaților pledanți în corpuri profesionale distincte.

În realitate este vorba de folosirea unor titluri profesionale fără corespondență cu legislația română, dar cu semnificația unor diferențe notabile în deontologie, corespunzător reglementărilor esențial diferite privind modul de dobândire a acestor titluri profesionale, a capacităților profesionale și a practicii și organizării profesiilor în discuție.

În Anglia (la fel ca și în Germania), avocatul poate fi „apărător” sau „acuzator”. Adesea el este ales de Stat pentru a apăra o cauză (un caz). Ca „apărător”, el își îndeplinește rolul obișnuit de asistență și consilier.

c) redactarea de acte juridice, atestarea identității părților, a conținutului și a datei actelor prezentate spre autentificare;

d) asistarea și reprezentarea persoanelor fizice sau juridice interesate în fața altor autorități publice cu posibilitatea atestării identității părților, a conținutului și a datei actelor încheiate;

e) apărarea și reprezentarea cu mijloace juridice specifice a drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice în raporturile acestora cu autoritățile publice, cu instituțiile și cu orice persoană română sau străină;

f) activități de mediere;

g) activități fiduciare desfășurate în condițiile Codului civil;

h) stabilirea temporară a sediului pentru societăți reglementate de Legea nr. 31/1990, republicată, cu modificările și completările ulterioare, la sediul profesional al avocatului și înregistrarea acestora, în numele și pe seama clientului, a părților de interes, a părților sociale sau a acțiunilor societăților astfel înregistrate;

i) activitățile prevăzute la lit. g) și h) se pot desfășura în temeiul unui nou contract de asistență juridică;

j) orice mijloace și căi proprii exercitării dreptului de apărare, în condițiile legii.

(2) Activitățile prevăzute la alin. (1) se exercită numai de avocat, dacă legea nu prevede altfel”.

„Avocații pledanți” pot practica la orice instanță judecătorească din Anglia și Țara Galilor; „Avocații consultanți” nu pot practica decât în fața instanțelor judecătorești inferioare; în 1990, o lege nouă le-a permis totuși să practice în fața jurisdicțiilor superioare, dar legea nu a fost aplicată în practică.

„Avocații consultanți” combină în realitate funcțiile de reprezentant legal pentru comunicarea și efectuarea actelor de procedură, executor judecătoresc, notar, consilier juridic și avocat.

„Avocații pledanți” sunt specializați în pledoarie și dețin, cu puține excepții, monopolul acesteia. Ei sunt grupați într-un ordin profesional (Baroul), care este, din punct de vedere legal, o școală de magistratură, din cadrul căreia sunt recrutați judecătorii. Aceștia sunt în general foști „avocați pledanți”, nu foști „avocați consultanți”. Distanța se extinde și asupra robei purtate de ei: „avocații pledanți” poartă robă și perucă, „avocații consultanți” poartă robă, fără perucă.

„Avocații pledanți sunt instruiți în patru școli de drept” (Inns), la Londra (Lincoln’s Inn, Gray’s Inn, Inner Temple, Middle Temple) unde îi regăsesc pe judecători, ceea ce explică coeziunea magistraturii și baroului în Anglia: judecătorii și avocații au aceeași pregătire și continuă să se frecventeze, în cele patru școli (Inns).

Avocații pledanți sunt grupați într-un barou: „Law Society of England and Wales”. Scoțienii și irlandezii au barouri separate.

Un viitor avocat pledant trebuie să urmeze studii juridice de trei ani, să promoveze examenul Baroului, să efectueze un stagiu de doi ani, într-un cabinet de avocați pledanți; la sfârșitul acestui stagiu, el va obține o licență de avocat și se va înscrie în Law Society, plătind o cotizație ridicată.

Avocatul pledant nu își negociază onorariul în mod direct. Dimpotrivă, avocatul consultant desfășoară o activitate care reprezintă o veritabilă „afacere” organizată pe principii comerciale.

Legea nr. 51/1995 nu a avut în vedere organizarea profesiei de avocat ca profesie care servește scopul maximizării profitului economic propriu sau al clientului, ci ca o profesie care pune deasupra oricărui alt interes imperativul respectării legii.

Pentru avocații pledanți, deontologia este stabilită nu de lege, ci de Barou (Consiliul Baroului).

Law Society grupează toți avocații consultanți, chiar și cei care practică într-o întreprindere. Law Society elaborează regulile deontologice pentru avocații consultanți.

În Anglia nu există juriști de întreprindere în sensul strict al expresiei. Avocații pledanți și avocații consultanți îndeplinesc această funcție. În practică,

avocații consultanți sunt, în realitate, juriști de întreprindere.

În Marea Britanie există avocatul întreprinderii (*in-house lawyer*) și juristul întreprinderii (*external lawyer*), dar și unul, și celălalt sunt avocați. Spania are același model de reglementare în această privință.

Această unitate dintre profesiile juridice nu este cunoscută în România.

Avocatul englez nu are, în afară de principii de morală și probitate, o deontologie comparabilă cu deontologiile reglementate ale statelor de pe continentul european, nici ca urmare a regulilor sale, nici prin statutul său nici prin intermediul instituțiilor judiciare.

Ne aflăm deci în două lumi judiciare diferite, care se confruntă cu deontologii distincte.

Un avocat român poate, în baza Directivei europene 98/5/CE din 16 februarie 1998, să practice în Anglia; totuși, el nu poate deveni avocat consultant decât după trei ani de practică, după obținerea unui certificat de eligibilitate, eliberat de „Solicitor’s Regulation Authority” (autoritatea de reglementare a avocatului consultant) și după promovarea examenului calificat de „Lawyers Transfer Scheme”, după ce se înscrie în „Law Society” și după ce depune jurământul.

Un *avocat consultant* din Anglia se poate stabili în România. Cu ce l-ar ajuta acest lucru deoarece nu poate cumula funcțiile de notar, executor judecătoresc, jurist de întreprindere și avocat? El va fi deci avocat înscris într-un barou din România, dar nu poate fi un *avocat consultant* în România cu drepturile și situația juridică pe care o avea în Anglia sub aspectul capacității profesionale, pentru că legea română nu permite acest lucru. Bineînțeles și avocații români își doresc o singură profesie care să permită exercitarea atribuțiilor de avocat, consultant, notar, executor judecătoresc. Nu se poate spune că această dorință va deveni realitate, deși pentru tinerii avocați o astfel de perspectivă ar fi benefică. Preocuparea avocaților români este mai degrabă să impună reguli pentru a se evita invadarea practicării profesiei juridice de avocat de către alți profesioniști (consultanți în afaceri, consilieri fiscali, contabili, experți, etc.).

Exemplele analizate duc la concluzia că deontologiile sunt diferite, chiar incompatibile!

*

Avocatul poate fi salariat într-o întreprindere în Germania, în Anglia, Canada, Spania, Olanda și Polonia. Nu este posibilă în Franța, Italia.

În unele din landurile Germaniei avocatul poate fi, concomitent, și notar. „Avocatul notar” este cel de la

Berlin, Bremen, Schleswig-Holstein și Renania – Westfalia.

Ce se întâmplă cu secretul profesional al avocatului? Are avocatul angajat pe baza unui contract de muncă la o întreprindere, ca și avocatul, obligația de a păstra secretul profesional, față de angajatorul său? Dar față de decanul baroului în care este înscris?

Problema nu este rezolvată! Ea pune sub semnul întrebării viitorul profesiei inclusiv, dar mai ales, în planul deontologiei profesionale.

*

Rolul baroului nu este identic în legislațiile naționale.

În majoritatea țărilor, se recunosc baroului atribuții asemănătoare pentru apărarea intereselor profesiei, elaborarea deontologiei, pregătirea, disciplina și reglementarea conflictelor (între avocați sau cu clienții).

În Anglia, Consiliul pentru Servicii Juridice (*Legal Services Board*) exercită controlul celor patru organisme profesionale în care sunt grupați avocații, iar protecția drepturilor consumatorilor față de avocați este asigurată de o autoritate din afara profesiei (*Office for Legal Complaint*). Deontologia și respectarea ei implică mecanisme specifice exterioare asociațiilor profesionale ale avocaților.

2.2 Secretul profesional și confidențialitatea

Avocații dețin informații sensibile încredințate de către clienți. Ele pot viza detalii privind viața privată, secrete de afaceri și nu pot fi divulgate.

Eficiența avocaților atunci când apără drepturile clienților depinde de existența unei încrederi în legătură cu respectarea confidențialității comunicărilor dintre avocat și client. Acest aspect este recunoscut de secole pe întregul teritoriu al Europei. În toate statele membre ale Uniunii Europene, legea oferă protecție împotriva dezvăluirii informațiilor comunicate între avocat și client în condiții de confidențialitate. Fără această protecție, însăși funcționarea statului de drept este subminată. Ar putea fi afectate mai ales accesul la justiție, dreptul la un proces echitabil și dreptul la viață privată. Fără această garanție, există pericolul ca, pe de o parte, clientul să nu aibă încrederea necesară pentru a face dezvăluiri complete și sincere avocaților săi și, pe de altă parte, avocații să nu dispună de informații suficiente (ce ar putea fi importante) care să-i permită să ofere clientului servicii de consiliere complete și cuprinzătoare și să îl reprezinte eficient.

În unele jurisdicții din Europa, această garanție este oferită prin plasarea comunicărilor în cauză sub

protecția privilegiului profesiei juridice, așa cum se întâmplă în Anglia și în Țara Galilor.

În majoritatea statelor europene comunicările dintre avocat și client sunt tratate ca secret profesional. Ambele abordări urmăresc același scop: protejarea informațiilor generate în cadrul relației avocat-client pentru a oferi sau a primi servicii de consiliere juridică și/sau reprezentare în orice acțiuni în justiție.

Există însă diferențe de tratare a regulilor privind păstrarea confidențialității comunicărilor profesionale dintre avocat și client.

Atunci când baza este secretul profesional, obligația de a păstra confidențialitatea comunicărilor este absolută. Este o obligație ce îi revine în mod direct avocatului și la care, în majoritatea jurisdicțiilor, clientul nu poate renunța. Este posibil ca încălcarea acestei obligații să nu fie considerată doar o încălcare a obligațiilor civile și/sau deontologice (așa cum se întâmplă în cazul privilegiului profesiei juridice), ci să atragă răspunderea penală în unele jurisdicții.

Conceptul de privilegiu al profesiei juridice oferă comunicărilor între avocat și client privilegiul confidențialității care aparține clientului. Din relația avocat-client decurge obligația avocatului de a păstra în condiții de confidențialitate toate comunicările dintre el și client care au legătură cu atribuțiile sale, conform instrucțiunilor primite de la client, cu excepția cazului în care clientul renunță la această confidențialitate. Această obligație civilă devine o obligație deontologică.

Secretul profesional nu este absolut. Secretul profesional nu se aplică în cazul unor indicii din care ar rezulta că avocatul a participat la pregătirea sau la săvârșirea unei infracțiuni, ori când se impune apărarea avocatului indiferent de natura procedurii sancționatorii declanșate împotriva sa.

Avocatul nu poate să fie dezlegat de păstrarea secretului profesional de către clientul său

În dreptul anglo-saxon, avocatul este un asistent al tribunalului. El trebuie să comunice tribunalului toate probele, inclusiv cele care sunt în defavoarea propriului client.

Conform Codului de deontologie al barourilor europene (articolul 5.3), regula secretului profesional în corespondențele și comunicările unui avocat cu un avocat dintr-un alt Stat membru al Comunității europene este că acestea sunt oficiale, cu excepția celor care poartă mențiunea „confidențial”, dacă această mențiune este acceptată de avocatul părții adverse.

Corespondența între avocați este confidențială, iar avocatul nu poate fi scutit de obligația confidențialității.

2.3. Conflictele de interese. Particularități

Regula generală este că există un conflict de interese:

- în activitatea de consiliere, dacă la momentul solicitării/acordării consultanței solicitate, avocatul care are obligația să ofere o informare completă, loială și fără rezerve clienților săi nu își poate îndeplini misiunea fără a compromite interesele unuia sau mai multor clienți solicitanți, fie prin analiza situației de fapt prezentate spre investigare, fie prin utilizarea mijloacelor juridice preconizate, fie prin concretizarea rezultatului consiliului;

- în activitatea de reprezentare și apărare, dacă asistența mai multor părți ar determina avocatul să prezinte o apărare diferită, fie în dezvoltarea, fie în argumentarea și finalitatea sa, față de cea pe care ar fi ales-o dacă i-ar fi fost încredințate interesele unei singure părți;

- totdeauna când modificarea sau evoluția situației care i-a fost prezentată inițial îi relevă avocatului una din dificultățile vizate mai sus.

Există un risc de conflicte de interese atunci când o modificare sau o evoluție previzibilă a situației care a fost prezentată inițial unui avocat îl determină pe avocat să se teamă de una dintre dificultățile vizate de conflictul de interese, expuse mai sus.

Conflictul de interese generează mai multe întrebări:

a) *În ce fel poate avocatul să ia contact în mod direct, ori să poarte corespondență cu partea adversă, atunci când aceasta nu are avocat?*

El poate face asta, sub rezerva îndeplinirii unor condiții:

- să obțină acordul clientului său;
- să știe că discuțiile sale și corespondența nu încalcă secretul profesional;
- să aibă în vedere obligațiile de delicatețe și curtoazie ale profesiei de avocat în relațiile sale cu adversarul;
- să invite partea adversă să aleagă un avocat.

b) *În ce condiții poate comunica avocatul acte de procedură și probe scrise, în calitate de avocat al uneia dintre părți, adversarului din proces care nu are avocat?*

Avocatul poate și trebuie să facă acest lucru, dar trebuie să păstreze o dovadă a acestei comunicări.

c) *Se poate căuta o soluție amiabilă cu partea adversă fără avocat?*

Da, dar aceste discuții nu vor fi confidențiale, cu excepția cazului în care este încheiat un contract de confidențialitate.

d) *Este avocatul părții adverse autorizat să folosească în probațiune corespondența schimbată de clientul său cu avocatul părții adverse, din perioada în care partea adversă nu avea angajat avocat?*

Da, dar procedând astfel, avocatul care folosește ca probă o astfel de corespondență riscă să încalce regulile de delicatețe și curtoazie și trebuie să nu procedeze astfel dacă a fost acceptată o clauză de confidențialitate pentru corespondența în discuție.

e) *În concluziile sale avocatul poate face referire la o astfel de corespondență fără a încălca regulile de deontologie?*

Trebuie să nu procedeze astfel dacă a fost acceptată o clauză de confidențialitate pentru corespondența în discuție și, oricum regulile de delicatețe profesională și de curtoazie sunt încălcate.

3. CONCLUZII

Deontologia diferă de la o națiune la alta și, în cadrul aceleiași națiuni, poate varia de la o epocă la alta.

Diversitatea este un factor al conflictelor; se impune armonizarea regulilor deontologice în favoarea binelui comun al profesiei.

Avocatul trebuie, grație deontologiei sale, să nu fie un vector de contestație și de diferende, chiar dacă se află în centrul conflictelor, ci un vector de apropiere între civilizații, oricare ar fi națiunea sau epoca, deoarece rolul regulii etice este să impună postulatul potrivit căruia *conștiința celuilalt derivă din conștiința de sine*.

Orice avocat, prin respectarea deontologiei sale și în ciuda diversității dintre sistemele de drept naționale, are un fel de conștiință comună, inspirată de aceleași reguli morale: *apărarea cauzelor care i se par juste*.

Regulile deontologiei profesionale a avocatului se constituie într-un univers pe care fiecare îl poartă în sine, un univers ignorat, care se naște și moare în tăcere. Diversitatea și uniformitatea deontologiei profesiei de avocat se conjugă astfel permanent, în exercitarea profesiei fiecărui avocat, în favoarea celui care apelează la avocat!

Există un consens larg răspândit în sensul că profesia de avocat trece printr-o epocă de tensiune și tranziție. Conceptele referitoare la unitatea profesională sunt atacate ca fiind înguste și depășite. Imperativele etice ale profesiei s-au estompat. Chiar și clienții avocaților nu mai percep dimensiunea etică a prestațiilor profesionale, în mare parte pentru că ei înșiși s-au schimbat!

Este cazul ca dimensiunile etice ale profesiei de avocat să fi evidențiate, reevaluate și integrate în modificările economice, politice și culturale semnificative ce afectează instituțiile juridice fundamentale. Este necesar demersul de conștientizare și identificare a regulilor deontologice potrivite care pot promova și susține o cultură de apartenență la un Corp profesional caracterizat prin unitate și prestigiu.

Avocatul contemporan are aversiune față de reguli ambigue, echivoce. În consecință, un *Codex deontologic* trebuie să aibă o caracteristică aspirațională, spirituală, aptă să răspundă așteptărilor avocaților cu privire la dileme pe care le au în exercițiul

profesiei, mai ales în condițiile în care, într-un ritm accelerat, există situații pentru care legislația este depășită sau a devenit confuză.

Profesia de avocat poate face față vremurilor prin aplicarea principiilor tradiționale ale profesiei care s-au dovedit a fi perene dacă sunt explicate și aplicate, adaptate la contextul actual și de perspectivă.

Demersul trebuie să evite reacțiile emoționale, deși emoția este cea care identifică, în profesia de avocat, caracterul aspirațional al regulilor, apt să mobilizeze energia pentru înțelegerea și aplicarea corectă și echilibrată a regulilor.

REZOLUȚIE

PRIVIND PRINCIPIILE DE INTEGRITATE ÎN ACTIVITĂȚILE DESFĂȘURATE DE AVOCAȚI ÎN PROFESII COMPATIBILE CU PROFESIA DE AVOCAT ȘI ÎN CONLUCRĂRILE INTERPROFESIONALE PENTRU FURNIZAREA DE SERVICII PROFESIONALE INTEGRATE

UNIUNEA NAȚIONALĂ A BAROURILOR DIN ROMÂNIA
CONGRESUL AVOCAȚILOR – BUCUREȘTI – 6-7 Iunie 2015

Având în vedere faptul că noile realități economice și sociale reclamă o extindere a interpretării principiilor fundamentale ale profesiei de avocat la contextul specific al tendințelor de exercitare a activității lor și în cadrul altor profesii compatibile cu cea de avocat, precum și al tendințelor de colaborare profesională tot mai strânsă cu alte profesii juridice și chiar nejuridice;

Având în vedere tendințele de interprofesionalitate a serviciilor profesiilor juridice și conexe pentru a oferi clienților soluții integrate;

Având în vedere dezvoltarea modalităților alternative de soluționare a litigiilor și a colaborării interprofesionale cu profesioniști din alte domenii juridice și chiar nejuridice;

Având în vedere tendințele de extindere a activității avocaților prin calificarea în profesii conexe compatibile cu profesia de avocat și participarea la exercițiul acestora;

Având în vedere faptul că profesia de avocat este compatibilă cu cea de arbitru, mediator, conciliator sau negociator, consilier fiscal, consilier în proprietate intelectuală, consilier în proprietate industrială, traducător autorizat, administrator sau lichidator în cadrul procedurilor de reorganizare și lichidare judiciară (Art. 16, lit. b din Legea 51/1995);

Având în vedere că exercitarea profesiei de avocat este compatibilă cu calitatea de deputat sau senator, consilier în consiliile locale sau județene; activități și funcții didactice în învățământul juridic superior; activitatea literară și publicistică; (Art. 16, lit. a), b) și c) din Legea 51/1995);

Având în vedere că avocații trebuie să răspundă nevoilor din ce în ce mai diversificate ale clientului și în același timp resimt necesitatea de a-și păstra identitatea profesională în noua economie colaborativă, Congresul Avocaților 2015 adoptă prezenta:

REZOLUȚIE

PRIVIND PRINCIPIILE DE INTEGRITATE ÎN ACTIVITĂȚILE DESFĂȘURATE DE AVOCAȚI ÎN PROFESII COMPATIBILE CU PROFESIA DE AVOCAT ȘI ÎN CONLUCRĂRILE INTERPROFESIONALE PENTRU FURNIZAREA DE SERVICII PROFESIONALE INTEGRATE

În activitățile și în conlucrările interprofesionale, avocații vor respecta următoarele principii:

1. Principiul independenței avocatului în raporturile cu ceilalți profesioniști

Avocatul trebuie să fie și să rămână independent atât în cadrul conlucrărilor interprofesionale pentru furnizarea de servicii profesionale integrate, cât și în activitățile desfășurate în profesii compatibile cu profesia de avocat. Aceasta înseamnă că el trebuie să fie liber în sens intelectual și economic, astfel încât să ofere clienților soluții neinfluențate de interesele grupării interprofesionale sau ale altor profesioniști din cadrul altor servicii juridice sau conexe.

Avocatul trebuie să se ghideze numai după conștiința sa profesională și să nu să accepte presiuni nepotrivite din partea persoanelor cu care conlucrează profesional. În egală măsură, avocatul nu va face presiuni nepotrivite asupra celorlalți profesioniști cu care intră în contact în cadrul colaborării interprofesionale.

Principiul independenței avocatului presupune și asumarea individuală a răspunderii față de client, față de profesioniștii cu care intră în contact și față de statul român. Relația dintre avocat și client este una foarte personală, confidențialitatea fiind de esența acestei relații. De aceea, în cadrul unei colaborări interprofesionale, el trebuie să-și exercite atribuțiile strict în limitele legii și strict în cadrul competențelor profe-

sionale. El își va lua toate măsurile legale pentru a răspunde față de client și față de terți numai în limitele exercițiului strict profesional și nu va depăși acest exercițiu prin suprapunerea obligațiilor sale contractuale cu cele ale altor profesioniști cu care conlucrează, astfel încât să poată da naștere unei răspunderi solidare cu aceștia.

Respectarea principiului independenței trebuie privită în strânsă legătură cu **principiul scrupulozității în materie de onorarii** (principiul f. din Carta principiilor fundamentale ale avocatului european, care presupune că onorariul încasat de avocat trebuie să fie total cunoscut clientului, trebuie să fie corect, rezonabil și conform legii și regulilor profesionale, cărora se supune avocatul. Acest principiu trebuie aplicat indiferent de practicile în materie de onorarii ale altor profesii.

Dacă practicile în materie de onorarii ale altor profesii intră în conflict cu **principiul scrupulozității în materie de onorarii**, avocatul trebuie să se abțină de la colaborare.

Pentru a-și asigura independența, avocații nu vor solicita și nici nu vor accepta vreun fel de răsplată necuvenită (în bani, bunuri sau servicii) pentru activitatea lor. În același scop, avocații nu își vor crea obligații financiare sau de nici o altă natură față de persoane sau entități profesionale, care le-ar putea compromite independența și/sau păstrarea secretului profesional specific profesiei de avocat. De asemenea, avocații vor trata toți colaboratorii și/sau beneficiarii serviciilor profesionale în mod echitabil, nefavorizând pe niciunul dintre aceștia în baza unei relații personale sau din interes personal.

2. Principiul respectării secretului profesional

Atât în cadrul raporturilor interprofesionale cât și în cadrul desfășurării unor activități compatibile cu profesia, avocatul va respecta acest principiu în toate dimensiunile sale: secretul datelor încredințate, confidențialitatea comunicărilor avocat client și privilegiul profesional.

Avocatul își va informa clientul în cazul în care anumite informații încredințate de acesta ar trebui partajate cu ceilalți profesioniști în realizarea unei lucrări integrate. Avocatul va cere acordul clientului pentru partajarea unor informații și se va asigura că ceilalți profesioniști cu care colaborează vor păstra confidențialitatea datelor încredințate.

Avocații trebuie să țină cont de faptul că secretul profesional este atât o obligație a avocatului, dar și un drept al clientului. De aceea, avocatul își va sfătui clientul în legătură cu natura datelor ce pot fi partajate

cu alți profesioniști, fără a-i pune în pericol dreptul și siguranța juridică.

De asemenea, avocații trebuie să țină cont de faptul că păstrarea secretului încredințat este un privilegiu profesional. Regulile „privilegiului profesional” interzic ca informația comunicată avocatului să fie folosită împotriva clientului. De aceea, indiferent de acordul clientului și de opinia altor profesioniști cu care se află în relație de colaborare profesională, avocatul va acționa numai potrivit crezului său profesional și nu va face niciun act care să periclitizeze privilegiul profesional.

În virtutea obligației de păstrare a secretului profesional, avocații vor analiza și vor valorifica oportunitățile profesionale fără a încerca să „ocolească” sau să încalce limitele legii pentru a obține avantaje cu ignorarea regulilor păstrării secretului profesional în exercitarea activităților profesionale în care sunt calificați.

3. Principiul prevenirii conflictelor de interese

Noile cadre de desfășurare a raporturilor interprofesionale cât și contextul actual al amplificării desfășurării de către avocați și a altor activități compatibile cu profesia presupun un risc sporit de apariție a conflictelor de interese, care depășesc cadrul clasic al conflictelor de interese între mai mulți clienți ai aceluiași avocat sau între avocat și clientul său. Aceste conflicte pot apărea între interesele clientului avocatului și interesele clienților profesioniștilor cu care intră în contact în cadrul colaborării sau între interesele clienților pe care îi reprezintă în calitate de avocat și interesele clienților pe care îi reprezintă sau în cadrul exercițiului altor profesii compatibile cu avocatura. De asemenea, pot apărea conflicte de interese între clienții pe care îi reprezintă avocatul și părțile pe care le arbitrează.

Pentru respectarea principiului prevenirii conflictelor de interese, avocatul trebuie să-și ia toate măsurile astfel încât să evite să reprezinte doi clienți în aceeași cauză, dacă ei sunt în conflict sau dacă există riscul de conflict între interesele acestor clienți. De asemenea, avocatul trebuie să se abțină să reprezinte un client nou, dacă avocatul posedă vreo informație confidențială obținută de la un client sau fost client de-al său.

Dacă un asemenea conflict apare în timp ce avocatul acționează în interesul clientului său, acesta trebuie să înceteze reprezentarea.

Avocatul trebuie să se abțină să preia o cauză în cadrul procedurilor alternative de soluționare a litigiilor atunci există un conflict de interese, chiar și potențial, între clienții pe care îi reprezintă în calitate de avocat

și una din părți sau părțile din cauza respectivă. În cazul în care constată un asemenea conflict pe parcursul derulării procedurilor, el trebuie să renunțe imediat la soluționarea cauzei.

De asemenea, acest principiu trebuie privit în strânsă legătură cu principiile confidențialității, al independenței și al loialității. Avocații vor analiza și vor valorifica oportunitățile profesionale fără a încerca să „ocolască” sau să încalce limitele legii pentru a obține avantaje cu ignorarea regulilor prevenirii conflictului de interese în exercitarea activităților profesionale în care sunt calificații sau în cadrul colaborării interprofesionale.

4. Principiul demnității, al onoarei și al probității

Acest principiu presupune ca avocatul să nu facă nimic ce i-ar putea compromite reputația sa sau reputația profesiei, în general, și încrederea publică în profesia de avocat. Avocatul este dator să se abțină de la conduita dezonorantă și manierele care ar putea dezonora profesia de avocat în activitatea sa juridică, în alte activități profesionale sau chiar în viață privată. Aceasta nu înseamnă că avocatul nu trebuie să permită folosirea regulilor de conduită ale altor profesii. Dimpotrivă, el trebuie să contribuie la perfecționarea codurilor de etică ale fiecăreia dintre profesiile compatibile cu profesia de avocat în vederea revizuirii și îmbunătățirii standardelor de integritate existente în mediul în care avocații exercită profesia de avocat sau alte profesii compatibile cu aceasta.

Avocații nu vor ascunde în mod intenționat de public și/sau de ceilalți profesioniști din alte profesii cu care conlucrează informații neconfidențiale de natură să-i pună într-o lumină proastă din perspectivă etică și vor depune diligența necesară pentru a se asigura că profesioniștii sau entitățile cu care colaborează se comportă în mod etic și dau dovadă de responsabilitate etică în activitatea lor.

În virtutea acestui principiu, avocații, salariații acestora, colaboratorii, persoanele care desfășoară activități de voluntariat în entități profesionale nu vor iniția, nu vor lua parte și nici nu vor instiga pe alții să ia parte la fapte care sunt de natură să afecteze reputația persoanelor și/sau profesiilor implicate.

Avocații vor depune diligența necesară pentru a se asigura că și colaboratorii și angajații lor dau dovadă de etică și responsabilitate în activitatea lor.

5. Principiul loialității față de client

Noile conjuncturi în care avocatul își desfășoară activitatea în relații interprofesionale pun noi probleme și sub aspectul principiului loialității pentru că este

posibil ca avocatul să se identifice în situații delicate din care rezultă că din integrarea contribuțiilor celorlalte profesii rezultă un caz neonest. Având în vedere că principiul loialității presupune o onestitate absolută față de client, avocatul trebuie să-i explice clientului că nu-și încalcă principiile și nu-și compromite atribuțiile de apărător, înaintând un caz neonest, în numele clientului, în instanța de judecată sau la alte organe judiciare și de drept sau susținând un caz neonest în fața partenerilor de negociere a unui contract.

6. Principiul competenței profesionale

Regulile profesionale subliniază faptul că avocatul nu trebuie să preia un caz care nu ține de competența sa, indiferent că și-l asumă direct față de client sau indirect, într-o colaborare interprofesională sau în exercitarea unor alte activități compatibile cu profesia de avocat. Avocatul trebuie să-l încunoștințeze pe client în mod corect și exact atât în ceea ce privește atribuțiile sale profesionale într-un caz ce implică interprofesionalitate, cât și în privința competențelor sale profesionale.

7. Principiul respectării confrăților și a tuturor persoanelor cu care avocatul intră în relații profesionale

Acest principiu a fost setat în ideea că avocatul este un participant activ la actul de justiție iar administrarea eficientă a justiției cere ca avocații să aibă un comportament respectuos unii față de alții, pentru ca litigiile să fie soluționate într-un mod civilizată, să acționeze cu bună-credință unii față de alții și să nu înșele. Extinderea relațiilor pe care avocatul le are în exercițiul profesiei sale, fie prin colaborări cu alte profesii, fie prin exercitarea altor profesii compatibile, presupun și o reinterpretare a acestui principiu în contextul actual. Respectul reciproc dintre colegii de breaslă și față de orice persoană cu care intră în relații profesionale facilitează administrarea eficientă a justiției, servește la soluționarea conflictelor pe cale amiabilă și este în interesul clienților. Atitudinea avocaților față de membrii altor profesii din care avocații fac parte în condiții de compatibilitate sau cu celelalte entități profesionale cu care avocații conlucrează va fi una de colegialitate. Aceeași atitudine de considerație și bună credință va fi păstrată față de toți ceilalți actori ai mediului cu care avocații vin în contact, cât și față de publicul larg. Atât în stabilirea unor relații interprofesionale, cât și în conduita sa publică sau față de autorități, avocatul nu va discrimina niciodată profesiile juridice și cele conexe pe niciun criteriu. Toți colaboratorii din alte profesii cu care avocații vin în contact vor fi tratați cu onestitate, seriozitate și profesionalism.

Avocații vor da dovadă de respect față de membrii altor profesii /beneficiarii serviciilor profesionale realizate în exercitarea calificărilor profesionale cu care profesia de avocat este compatibilă și față de publicul larg, luând în considerare sugestiile și reclamațiile venite din partea acestora și întreținând un dialog real și onest cu aceștia, inclusiv pentru promovarea integrității, pentru prevenirea conflictului de interese și pentru respectarea strictă a secretului profesional.

Avocații se vor informa constant cu privire la bunele practici în ceea ce privește etica și integritatea din mediul profesiilor în care activează sau cu care conlucrează și vor lua măsuri pentru a le implementa și în profesia de avocat, dacă sunt compatibile cu aceasta.

8. Principiul respectării Statului de drept și contribuirea la o bună administrare a justiției

Rolul avocatului ca participant în administrarea eficientă a justiției este pe deplin recunoscut de comunitatea juridică și de societate. În contextul colaborărilor interprofesionale și al exercitării altor profesii compatibile, avocatul trebuie să aibă permanent în vedere să nu compromită acest rol. De aceea, el nu trebuie să dea niciodată, cu bună-știință, informații false, inexacte sau incorecte care ar putea induce în eroare colaboratorii din alte profesii pentru că există riscul să fie compromise interesele justiției. Pe de altă parte, în cadrul relațiilor interprofesionale, avocatul ar putea identifica informații false, inexacte sau incorecte integrate de alți profesioniști în lucrările interprofesionale, care ar putea avea efect negativ asupra intereselor justiției. În acest caz, avocatul își va informa clientul și colaboratorii în legătură cu repercusiunile legale ale unor astfel de acte. În cazul în care clientul sau colaboratorii persistă în susținerea unor astfel de informații, avocatul va înceta imediat asistarea sau reprezentarea clientului și colaborarea interprofesională.

9. Principiul autoreglementării profesiei de avocat.

Autoreglementarea este cel mai puternic element care poate garanta independența profesională a avocaților vizavi de stat, dar nu în ultimul rând față de alți profesioniști. De aceea, avocatul nu trebuie să abdice niciodată de la regulile impuse prin autoregle-

mentarea profesiei sale, indiferent dacă aceste reguli ar putea intra în conflict cu regulile autoreglementate de alte profesii cu care intră în contact, în cadrul relațiilor sale profesionale și interprofesionale. Cele mai multe profesii juridice cu care avocatul intră în contact întrunesc o combinație de reglementări de stat și o serie de autoreglementări. În multe cazuri, statele, recunoscând importanța principiilor de bază ale avocatului pentru înfăptuirea justiției, au folosit legislația ca să le susțină, spre exemplu, prin acordarea suportului statutar confidențialității sau prin acordarea dreptului uniunilor profesionale de a adopta reguli profesionale. De aceea, avocatul trebuie să apere acest drept în orice context interprofesional s-ar afla.

*

Prin adoptarea prezentei Rezoluții, avocații din România își iau angajamentul:

1) Să respecte și să aplice prevederile principiilor incluse în prezenta Rezoluție;

2) Să promoveze Rezoluția și principiile care stau la baza acesteia în cadrul barourilor și în relațiile acestora cu entitățile instituționale și profesionale cu care avocații conlucrează instituțional și profesional;

3) Să promoveze valorile Rezoluției în raporturile cu entitățile cu care membrii acestuia desfășoară activități comune.

4) Să participe la elaborarea, implementarea și actualizarea strategiei de promovare a integrității și responsabilității în mediile în care avocații își desfășoară activitatea fie ca avocați, fie ca membri ai altor profesii compatibile cu profesia de avocat, fie în conlucrări profesionale sau în conlucrări instituționale;

5) Să participe la procesul de revizuire și îmbunătățire a standardelor de integritate consacrate de Statutul profesiei de avocat și Codul deontologic al avocaților, prin promovarea normativă a regulilor bazate pe bunele practici profesionale, subordonate regulilor prevăzute în prezenta Rezoluție.

6) Să se implice activ în încurajarea altor entități să adere la aceasta Rezoluție sau la acte similare.

*Adoptat de Congresul avocaților azi 7 iunie 2015
la București*